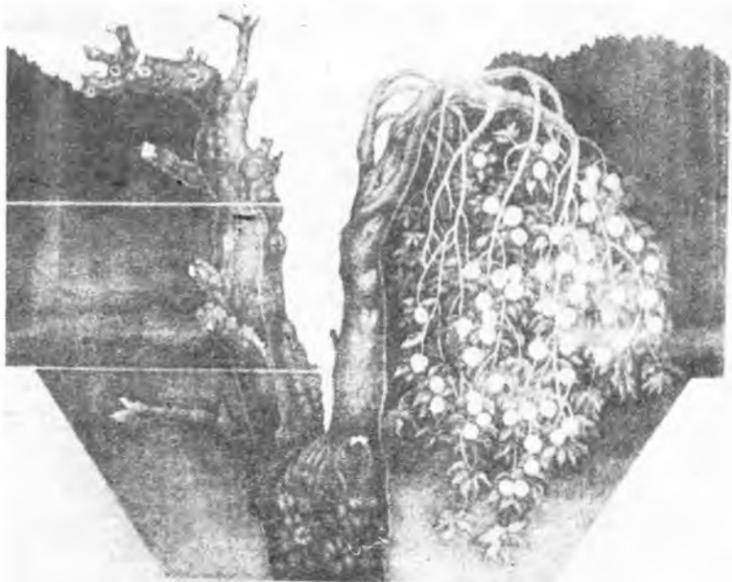

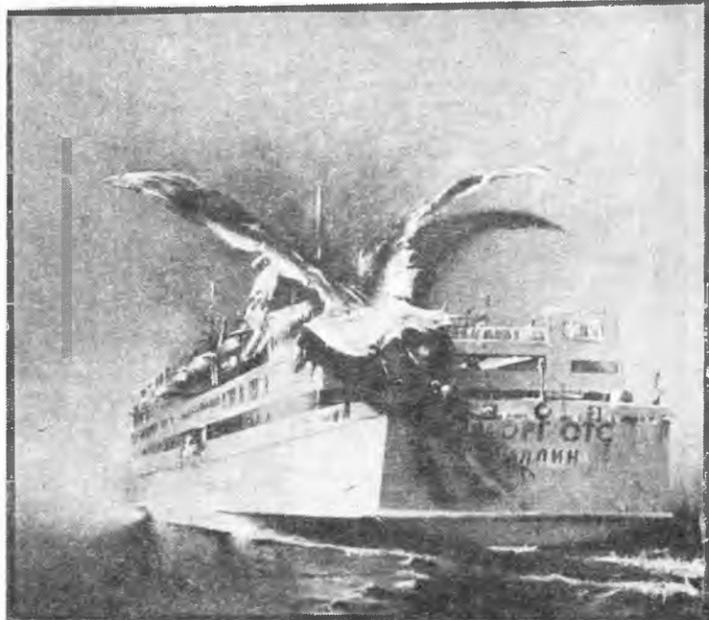
Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

17 • 1982 SIRP ja VASAR

KALJU SUURE FOTOD

HERALD EELMA. «ÕUNAPUU» [LITO, 1981]

JAAN ELKEN. «KAJAKAS» [ÕLI, 1982]

TÖID TALLINNA KUNSTNIKE KEVADNÄITUSTELT

EVALD OKAS. «KUNSTNIKUD» [ÕLI, 1974—1982; FRAGMENT]

ELLEN KOLK. «HEIKKI KRIMM» [PRONKS, 1982]

AILI VINT. «ÕHTUNE KRAAV» [ÕLI, 1982]

LENINI PÄRAND ON AMMENDAMATU

22. aprillil möödus 112 aastat Vladimir Iljitš Lenini sündinud. 58. aastat sammub nõukogude ühiskond kommunismi ülesehitamise leninlikku teed ilma Leninita, suunda näitamas Lenini surematu geeniuuse ammendamatu ideed. Kõik need aastad on raugematult hoolt kantud V. I. Lenini sõnalise pärandi kokkukoondamise ja laiadele hulkadele kättesaadavaks tegemise eest. Lenini teoseid on korduvalt ja üha täielikumalt välja antud. Ilmunud on Lenini teoste viies, täielik väljaanne, mille 55 köidet sisaldab umbes 9000 Lenini teost, kirja ja dokumenti. Ette valmistatakse kogutud teoste kuuendat väljaannet.

V. I. Lenini teoste eesti keeles väljaandmise ajalugu ulatub teadaolevalt 1905. aastasse, mil VSDTP Tallinna Komitee kirjastas VSDTP programmi, mille üks peamisi autoreid oli Lenin. V. I. Lenini koostatud «Resolutsioonide projektid VSDTP viiendaks kongressiks» avaldati eesti keeles 1907. aastal Peterburi ajalehes «Tööline». Esimene Lenini brošüür eesti keeles — «Nõukogude valitsuse ligemad ülesanded» — ilmus 1918. aastal Petrogradis. Kodanlikus Eestis ilmus 1924. aastal Lenini kõne «Noorsooühingute ülesanded» (pealkirja all «Lenin noortele»). Rohkem kui 30 Lenini teost anti eesti keeles välja aastatel 1920—1938 Leningradis, kust need ka Eestisse levisid.

Sõjajärgsetel aastatel sai Lenini teoste eestindamine täishoo. Eestikeelses tõlkes ilmus Lenini «Teoste» neljas väljaanne koos lisaköidetega. Suur hulk Lenini tähtsamaid töid on trükitud eriväljaannetena ning vastavates temaatilistes kogumikes. Sellele kõigele vaatamata on käesoleval ajal ilme vajadus Lenini koguteoste uue eestikeelse väljaande järele. Paljudes vennasvabariikides on ilmunud Lenini täielike teoste viienda väljaande tõlked. Jääb üle loota, et paralleelselt Le-

nini «Teoste» kuuenda venekeelse väljaandega ilmuvad need samas mahus ka eesti keeles. Samuti ootaks lugeja meie kirjastajatelt suuremat operatiivsust kogumike «Mälestusi Leninist» kättesaadavaks tegemisel eesti keeles.

Lenini poolt kirjapandu, kogu tema sõnaline pärand on jõudnud täielikesse koguteostesse. Harva, kui ajaloolastel on korda läinud tuvastada uut, senitundmatu leniniaanas. Iga selline avastus on kujunenud suursündmuseks kogukogude ajaloo teaduses.

Kuid Lenini sõnaline pärand ei piirdu ainult tema teoste, artiklite, kirjade ja dokumentidega, mis on koondatud koguteoste kaante vahele. Üks paljudest leninliku mõtte uurimise allikatest on tema marginaaliad. Nendele on viimastel aastatel pühendatud mitmeid uurimusi ja publikatsioone. Ühest värskest nende hulgast — möödunud aasta lõpul ilmunud J. Sarapovi raamatust «Vladimir Iljitš käega. Lenini märkmetest raamatutel, ajakirjadel ja ajalehtedel» teemegi ajakirja «Novõi Mir» aprillinumbriga vahendusel pikemalt juttu.

«V. I. Lenin ja raamat. See teema on ulatuslik, keerukas, vastutusrikas. Nõukogude leniniaana on alles teema alguses,» kirjutab J. Sarapov oma eelmise raamatu «Lenin kui lugeja» järelsõnas. Pöördues nüüd sama teema juurde tagasi, käsitleb autor ühte, kuid väga olulist ja huvitavat aspekti — leninlike marginaaliad, s. t märkmeid raamatute ja perioodikaväljaannete lehekülgedel.

Lenin kasutas oma tööde ettevalmistamisel 16 000 raamatut, brošüüri, perioodikaväljaannet ning dokumenti. Ja mitte ainult vene, vaid 20 eri keeles. Isiklike algallikatega töötades tegi Vladimir Iljitš nende veergudele sadu marginaaliad. Missuguse iseloomu-

ga need on? J. Sarapov loetleb nende liikidena sõnaliselt märkusi, milles antakse hinnanguid, avaldatakse nõusolekut või mittenoustumist (sageli ka nõrdimust), allakriipsutusi, nota bene!-märki, hüüu- ja küsimärke. Ta jälgib kahte liiki märkmeid: neid, mis on leidnud jätku ja edasiarendamist V. I. Lenini töös, ja neid, mis sellist otsest kajastust ei leidnud. Vladimir Iljitši märkmed läbitöötatud kirjanduse veergudel on tema kirjanduspärandi väga oluline osa, kuna need võimaldavad meil jälgida Lenini mõtet, tema seisukohtade kujunemist ja suhtumist ühte või teise probleemisse. Vladimir Iljitši marginaaliade uurimine juhib meid tema mõtte loomingu- ja laboratooriumi. Me võime selgesti näha, kuidas märkus raamatute leheküljel saab lähtepunktiks aktuaalsele artiklile.

Lenini märkmeid iseloomustab nende emotsionaalsus. Lenini isikliku raamatukogu raamatute paljudel lehekülgedel on jäljed tema ääretult emotsionaalsest reageerimisest, need kõnelevad vahetust kaasaelamisest loetule. Näiteks väljendid: «Selline lora!», «Õigus!», «Ha-ha!», «Nael» ja teised. Väga meeldis Leninile nota bene!-märk. Sellega märkis ta autori õigeid tähelepänekuid, olulisi arve ja fakte ning nii mõnigi kord tuli nende juurde tagasi oma töös, kas või tsiteerides märgitud kohti.

J. Sarapov seostab Lenini märkusi kogumiku «Utrennik» (1922) veergudel, kus avaldati Leninile huvi pakkunud Pitirim Sorokini kõne Petrogradi ülikooli 103. aastapäeva pidustustel, ja mitmeid dokumente, mis puudutavad kirjastamisasjade korraldamist riigis ning sotsialistliku riigi kontrolli eraettevõtete üle. Niisiis veelkordne kinnitus leninlikule põhimõttele — ka vaenlastelt võib õppida.

Esineb muidugi ka palju Vladimir Iljitši niisuguseid

G. FILIPPOV. PLAKAT (1979).

marginaaliad, millel puudub otsene väljund tema töösse, ent sellele vaatamata on neil suur iseseisev tähtsus ja tähendus. Oma mõtte kinnituseks toob autor Leninile iseloomuliku märkuse, mida meenutas L. Brežnev kohtumisel valijatega 2. märtsil 1979. aastal Moskva linnakoogu tegevuse ülevaates oli: 1920. aasta kolme ja poole kuuga arutas täitevkomitee 46 organisatsioonilist ja 8 majandusküsimust, Vladimir Iljitš kriipsutas numbrid alla ning kirjutas servale: «Peab olema vastupidi.»

Vaadates V. I. Lenini isikliku raamatukogu välismaiseid raamatuid, pööras J. Sarapov tähelepanu sellele, et Ameerika senaatori R. F. Pettigrewi mahukas ingliskeelses teoses «Võidutsev plutokraatia» on üks lõik sinise pliiatsiga alla kriipsutatud ja ka servale on tõmmatud kahekordne sinine kriips. Autoris äratas see huvi, ta hakkas uurima ja tegi kindlaks, et märke kuulub Leninile. Nimelt on Lenin käsi ära märkinud tekstilõigu, kus

Pettigrew on vabariiklaste ja demokraatide üle arutledes kirjutanud: «... nende vahel ei ole mingisugust reaalselt erinevust. Ajalooliselt kujutavad mõlemad parteid endast üksnes kahte erinevat vaatekohta tööliste paljaksriisumise parimale viisile.»

Viimastel aastatel on meie teadmised Lenini marginaaliadest märgatavalt avardunud tänu fundamentaalsele väljaandele «Vladimir Iljitš Lenin. Biograafiline kroonika», mille viimane, kaheteistkümnend köide peatselt ilmub. Ajaloolased jätkavad V. I. Lenini loomingu- ja mõtte allikate uurimist, millest on saanud oluline komponent suure juhi pärandi terviklikul tundmaõppimisel.

KARL KIVI

¹ Pitirim Aleksandrovitš Sorokin (1889—1968), vene päritoluga Ameerika sotsioloog. Oli 1919—1921 Petrogradi ülikooli professor. Saadeti 1922. aastal kontrrevolutsioonilise tegevuse pärast NSV Liidust välja. Aastast 1930 Harvardi ülikooli professor, sotsiaalse stratifikatsiooni ja sotsiaalse mobiilsuse teooria rajaja. (ENE.)

Ülikooli 350. aastapäevani on jäänud mõned kuud. On aeg juba täpselt ette näha, mis toimub peopäevil Tartus ja milliseid juubelpuhuseid sündmusi on veel ülikoolis enne seda.

TRÜ teadussekretär MILVI REINFELDT:

Juubelit ei tähistata mitte üksi ülikoolilinnas, vaid ka mujal. Eesti NSV-s. Sellest võtavad osa silmapaistvad teaduskeskused Nõukogude Liidu. TRÜ juubelit tähistatakse ka Rootsis Stockholm ja Upp-sala ülikoolides.

NEED NELI PÄEVA SEPTEMBRIS

Alustame kaugemalt. Rootsis tähistatakse juubelit siis, kui sündmuste kulminatsioon meil on juba möödas. Meie poolt esineb seal ettekandega prof. H. Piirimäe.

NSV Liidu piires jätkuvad esialgu veel TRÜ teaduspäevad. Aprillis oldi Voronežis, kuu teisel poolel Leningradis, mais Riias ja Vilniuses. Septembris jõutakse teaduspäevadega Tallinna. 15. sept. — 31. okt. on Moskvas Rahvamajandusnäitusel meie väljapanek «TRÜ 350». Ülikooli professorite delegatsioon on kutsutud Armeeniasse.

Mis toimub juubelpäevil Tartus? Pidustused kestavad 15.—18. septembrini. Algavad

need TRÜ nõukogu piduliku istungiga, kus antakse audoktoridiplomid neljale välismaa teadlasele, toimub vastuvõtt rektori juures ja õhtupoolikul avatakse monument revolutsioonäride üliõpilaste ja õppejõudude mälestuseks. See paigutatakse Toome nõlvale V. Kingissepa tänava äärde. Õhtul võib kuulata aulas õmuusikat ja vaadata filme ülikooli ajaloo.

16. septembril algab päev pidulike äratusmängudega TRÜ kõrgühiselaumute juures. Hommikupooliku sisustavad kohtumised nimekate vilistlastega ja miiting V. I. Lenini mälestussamba juures. Juu-

beliaktus algab kell kaks ja seda saavad kõik üliõpilased, keda aula ei ole suutnud mahutada, jälgida sisetelevisiooni vahendusel peahoone auditooriumidest.

Üliõpilaste mõeldud suurüritus on sama päeva õhtul, kontserdid nii «Vanemuises» kui ka TRÜ uues spordihoones Ülejõel.

Reedel, 17. septembril on ülikooli ajaloomuuseumi avamine endise Toome raamatukogu ruumes, külalastajaid hakkab vastu võtma D. Ulanovi kortermuuseum. Sel päeval tutvustatakse mujalt pidustustele sõitnud ülikooliga ja toimub võimlemispidu TRÜ staadionil. Õhtul peetakse miiting-demonstratsioon Raadil, mis kasvab üle rongkäiguks Tähtvere lauluväljakule. «Vanemuises» on klubiohtud üliõpilastele ja filmide demonstratsioon.

Laupäeval, 18. septembril on teaduskonverentsi «Ülikoo-

lide arengu globaalseid probleeme» plenaaristung aulas, kuhu ootame osavõtjaid — väljapaistvaid teadlasi ning kõrghariduse juhtijaid ka Moskvas ja teistest liiduvabariikidest.

Pärast plenaaristungit on pressikonverents. Päev lõpeb H. Palametsa stsenaariumile loodud vabaõhuetendusega rahvateatri ettekandel «Vivat academia», mis koondab eneses ülikooli ajaloo põhisündmused. Etendust on kavas ka korrata peahoone sammaste ees, et osa saaks võimalikult rohkem üliõpilasi.

Veel pole täit selgust juubeli tipputruste ulatumisest Tallinna. Võimalik, et see toimub TA juubelisessioonina, võimalik, et aktusena linnahallis.

Küsitlenud ASTA PÖLDMAE

JÄÄGU IGAVESTI ELAMA VLADIMIR ILJITŠ LENINI NIMI JA ÜRITUS!

(NLKP Keskkomitee hüüdlauseist 1. maiks 1982)

FESTIVALI PIDULIK LÕPETAMINE

20. aprillil toimus Tallinnas Ohvitseride Majas filmifestivali pidulik lõpetamine.

Tseremoonia avas festivali organiseerimiskomitee esimees, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja **A. Green**.

Ta märkis: «Iga vennasvabariik on rajanud oma filmikunsti rahvuslikest traditsioonidest ja vormidest lähtudes, kehastab oma rahva, ettekujutust ilust ning pöördub vaataja poole emakeeles. Kuid samal ajal ilmneb filmikultuuri ja tema vahendite väljendusrikkuse kõrvalekalduvus tõusis üha ilmekamalt rahvuskultuuride vastastikune mõju ja rikastumine kui Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi targa leninliku rahvuspoliitika tulemus.»

Festivali ajal toimus 197 kohtumist, millest võttis osa rohkem kui 27 400 inimest. Filmide konkursiläbivaatustel viibis ligi 30 000 vaatajat.

Üleliiduline filmifestival kujunes kõigi nõukogude kineastide jaoks peoks, mis rikastas nõukogude filmikunsti.

Seejärel teatas **A. Green**, et ajaloolis-revolutsioonilise ja Lenini teema järjekindla kajastamise eest ekraanil pälvitud vabariikliku organiseerimiskomitee ja ühendzürri otsuse kohaselt eriauhinna sotsialistliku töö kangelan, NSV Liidu rahvakunstnik filmidramaturg **J. Gabrilovitš** ja sotsialistliku töö kangelan, NSV Liidu rahvakunstnik režissöör **S. Jutkevits**.

Festivalile, oli esitatud 23 täispikka mängufilmi, mis on loodud meie maa 19 stuudios.

ZÜRRI OTSUSTAS ANDA PEAUHINGNA MÄNGUFILMILE «INIMESED SOOS», mille režissöör on **V. Turov** («Belarussfilm»); eriauhind anti stuudiotele «Mosfilm» ja «Mongol kino» filmi «Läbi Gobi ja üle Hingani» eest; mängufilmi auhind anti filmi «Jaroslav Tark» loomingulisele kollektiivile (**A. Dovženko** nim. Filmistuudio), parima režissööridebüüdi eest sai auhinna **P. Simm**, filmi «Ideaalmaastik» režissöör («Tallinnfilm»), parima režissöör töö eest anti auhind **V. Melnikovile** — filmi «Kaks rida peenes kirjas» režissöör-lavastajale («Lenfilm»); filmi «Hobusevarga tütar» loomingulisele kollektiivile (režissöör **A. Puija**, operaator **A. Jangoras**, kunstnik **F. Linčute-Vaitiekuniene**, Leedu filmistuudio) anti auhind rahvuskirjanduse klassika parima kajastamise eest ekraanil, filmi «Suletud ukse ees» loominguline kollektiiv («Aserbaidžanfilm») sai auhinna morali ja eetika probleemide käsitlemise eest, **A. Dovženko** nim. Filmistuudio

Festivalipreemia kätteandmine Peeter Simmile, vasakul mängufilmide žürii esimees Vladimir Baskakov. I. TRAPIDO foto

die sai auhinna filmis «Kõrge kuru» ukraina rahva kodanliku natsionalismi vastu peetud võitluse kajastamise eest, režissööridebüüdi eest sai auhinna filmi «Vend» režissöör **T. Babluani** («Gruziafilm»);

auhinna ja diplomi parima operaatoritöö eest sai filmi «Kaks rida peenes kirjas» operaator **K. Rõzov** («Lenfilm»); auhind ja diplom parima naisosatäitmise eest anti **J. Borzovale** esimese eest filmis «Inimesed soos» («Belarussfilm»); auhinna ja diplomi parima naisosatäitmise eest pälvis filmis «Hobusevarga tütar» mänginud näitleja **N. Oželite** (Leedu Filmistuudio); auhinna ja diplomi parima meesosatäitmise eest filmis «Ideaalmaastik» sai **A. Kukumägi** («Tallinnfilm»); auhinna ja diplomi parima meesosatäitmise eest filmis «Mehed ilma naisteta» pälvis **S. Tšokmorov** («Kirgizfilm»).

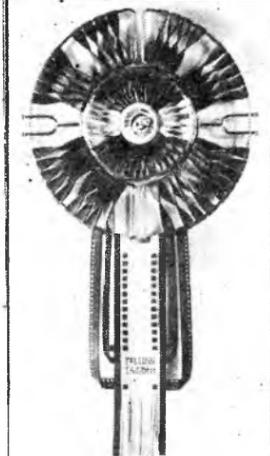
Zürri vaatas läbi 46 dokumentaal- ja 12 populaarteadusliku filmi, mille olid esitanud konkursile meie maa 30 filmistuudiot.

Dokumentaalfilmide alal otsustati anda esimene auhind filmi «Tõustusarmee komandörid» loomingulisele kollektiivile (Ukraina Dokumentaalfilmistuudio) ja filmi «Sõjasõprus peab ajale vastu» loomingulisele kollektiivile (Gruusia Populaarteaduslike ja Dokumentaalfilmide Stuudio); teise

auhinna said filmi «Narri põldu üks kord» loominguline kollektiiv («Tallinnfilm») ja filmi «Üheksakümne kuues sügis» loominguline kollektiiv («Belarussfilm»); auhinna said filmi «Karukolgaste inimesed» loominguline kollektiiv (Sverdlovski Filmistuudio) — poeetilise jutustuse eest traditsioonide järjepidevusest ja ennastsalgavat tööd tegevatest inimestest — filmi «Valu» loominguline kollektiiv (Usbekistani Populaarteaduslike ja Dokumentaalfilmide Stuudio) — parima reportaazi eest, samuti filmi «Sool-leib» loominguline kollektiiv (Dokumentaalfilmide Keskstuudio) — töö ilu oskusliku näitamise eest.

Populaarteaduslike filmide alal pälvis esimese auhinna filmi «Tee täpsuseni» loominguline kollektiiv («Tsentrautõõfilm»); teise auhinna sai filmi «Elu arterid» loominguline kollektiiv («Kievnautõõfilm»); auhind anti filmi «Valgest härjavärsist» stsenaariumi autorile ja režissöörile **S. Strahhovile** (Gruusia Populaarteaduslike ja Dokumentaalfilmide Stuudio) — teema originaalse autorilahenduse eest.

Laste- ja noorsoofilmide alal otsustas žürii anda esimese auhinna filmi «Lapsepõlve röömu» (**M. Gorki** nim. Filmistuudio) ja filmi «Lühike on öö» (**A. Dovženko** nim. Filmi-

XV üleliidulise filmifestivali auhinnad.

FESTIVALI KOMMENTAAR

tema ajaloolist saatust, valdavad ainet meisterlikult. Igati rõõmstab asjaolu, et festivalipreemia saajate hulgas on noor režissöör **Peeter Simm**. Mängufilm «Ideaalmaastik» oli talle esimese suurem töö. Ent film mõjub mõtteküpsena ja ka meisterlikkuse poolest tähelepanuväärse — esimeste tööde puhul näeb seda üsna harva. Ilmne on noore režissööri oskus töötada näitlejatega, oskus luua vastavat atmosfääri. Raske on uskuda, et «Ideaalmaastiku» on teinud inimene, kes on lavastanud oma esimese täispika mängufilmi. Tahaksin õnnitleda noort režissööri niisuguse loomingulise elu astumise puhul ja

soovida talle edu uute tänapäevaprobleemide valgustamiseks. Mulle jäi mulje, et **Peeter Simmile** on jõukohased keerukad loominguväljendused. Festivali ühe peapreemia sai ajalooline film, **A. Dovženko** nim. Kievi filmistuudio ja «Mosfilm» koostöös valminud «Jaroslav Tank», mis on pühendatud Kievi riigi ajaloolle. Režissöör **Grigori Kohhani** töö on tähelepanuväärne, sest see on meil esmakordne katse minna ajas nii kaugele tagasi. Huvipakkuvad ning hinnatavad on «Mosfilm» ja Mongoolia kinematograafistide koostööna sündinud «Läbi Gobi ja üle Hingani», leeduaste ekraniseering «Hobusevarga

tütar», «Aserbaidžanfilmis» loodud «Suletud ukse ees», ukrainlaste «Kõrge kuru» ning mitmed teised. Kõik need filmid näitavad meie filmikunsti arengut.

Festivalil oli palju silmapaistvaid näitlejaid ning žürii oli seepärast küllalt keerukas olukorras. Kõrvuti meistritega, nagu **Vjatšeslav Tihhonov**, **Suimenkul Tšokmorov**, **Sergei Sakurov**, tõusid esile noored **Jelena Borzova**, **Arvo Kukumägi** ja **Nijolė Oželytė**. Ka keskmisele tasemele jäänud linasteos oli huvitavaid näitlejaid. Nõnda võibki teha järelduse, et festival Tallinnas oli huvitav. Ta näitas ekraanikunsti kasvavat meisterlikkust ja — mis kõige olulisem — näitas, et filmikunsti on tulnud hu'k noori andekaid inimesi. Ühtlasi an-

stuuudio) loomingulisele kollektiividele; teise auhinna said filmi «Kui isa tuleb tagasi» loominguline kollektiiv («Turkmenfilm»), filmi «Gikor» loominguline kollektiiv («Armenfilm») ja humoristliku lasteringvaate «Surimuri» nr. 29, 30 loominguline kollektiiv (**M. Gorki** nim. Filmistuudio); eriauhind festivali parima muinasjutufilmi eest läks «Maria ja Mirabela» loomingulisele kollektiivile (filmistuudio «Moldovafilm»), «Sojuzmultfilm» ja «Romaniafilm», Rumeenia).

Zürri vaatas läbi 17 multifilmi, mille olid esitanud meie maa 12 stuudiot.

Zürri otsustas esimest auhinna mitte välja anda; teise auhinna pälvisid filmi «Harjutusi iseseisvaks eluks» loominguline kollektiiv («Tallinnfilm») ja stuudio «Sojuzmultfilm» filmikava eest, kuhu kuulusid «Bibigon», «Ivaška pioneeride paleest», «Kolmanda planeedi saladus», «Tiigri-poeg päevalillel» ja «Kaliif-toonekurg».

Anti kätte ka NSV Liidu Kaitseministeeriumi, ÜAÜKN-i, ÜLKNÜ Keskkomitee ja muude ühiskondlike organisatsioonide auhinnad.

Kohalolijate poole pöördus festivali organiseerimiskomitee esimehe esimene asetäitja, NSV Liidu Riikliku Kinokomitee esimehe asetäitja **B. Pavljonok**. Ta ütles:

«Festival, mis alustas oma teed Lenini linnast, on NSV Liidu 60. aastapäeva aastal jõudnud taas Läänemere kallastele, Eestimaale. Ligi 50 kunstnikku ja kollektiivi said ametlike auhindade ja diplomite omanikeks, paljud teosed märgiti ära ühiskondlike organisatsioonide auhindadega. Esimesel pilgul näib, et seda on ülemäära palju. Tuletagem aga meelde, et festivalist osavõttu taotlesid rohkem kui 150 mängufilmi, ligi 100 multifilmi ning 500 dokumentaali- ja populaarteadusliku filmi loojad. Tuletagem meelde, et Tallinna ekraanil näidati neil päevadel 15 võrdõigusliku ja suveräänse liiduvabariigi, mitmete autonoomsete vabariikide ning ligi 40 filmistuudio kultuurisaavutusi.

Lubage avaldada tänu EKP Keskkomiteele, Eesti NSV Ministrite Nõukogule ning kõigile Eesti töötajatele südamekõikuse ja külalislahkuse eest.»

Pidulikult langetati XV üleliidulise filmifestivali lipp.

A. Green kuulutas organiseerimiskomitee nimel festivali lõppenuks.

Kõlasid NSV Liidu ja Eesti NSV riigihümn.

Tseremooniast võtsid osa seltsimehed **K. Vaino**, **J. Käbin**, **O. Merimaa**, **A. Riihel**, **M. Pedak**, **L. Sišov** ja **D. Visnapuu**, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjad **B. Saul** ja **H. Veldi** jt.

Filmifestivali lõpetamise puhul korraldas organiseerimiskomitee vastuvõtu külalistele ja osavõtjatele. (ETA)

NSV Liidu Riikliku Kinokomitee Üleliidulise Filmikunsti Teadusliku Uurimise Instituudi direktor, kunstiteaduse doktor **Vladimir Baskakov**, mängufilmide žürii esimees:

«Kõigepealt märgiksin, et festival oli huvitav, paljuvõimeline. Siin Eestis, Tallinnas, olid esindatud kõigi vennasvabariikide ja kõigi stuudiote filmid ning see, et festival toimus NSV Liidu 60. aastapäeva tähistamise aastal, andis üritusele erilise tähenduse. Festivali esimese peapreemia pälviv režissöör **Viktor Turovi** «Belarussfilmis» loodud ekraaniteos «Inimesed soos», **Ivan Meleži** samanimelise romaani andekas ekraniseering. Teosest nähtub, et režissöör, stsenarist, operaator, kunstnik tajuvad hästi rahva elu ping

TEADUSSIDEMED

Teaduse tegemine tänapäevatasemel ei ole mõeldav teadlastevaheliste kontaktide ja koostööta. Korraldatakse ühiseid teadusuuringuid ja ekspeditsioone, vahetatakse aspirante ja stažööre, viiakse läbi konsultatsioone ja seminare, organiseeritakse nõupidamisi ja konverentse, võetakse osa koordineerivate organite tööst. Palusime Eesti NSV Teaduste Akadeemia teaduslikul peasekretäril akadeemik ARNO KÕRNAL valgustada üht olulist lõiku — sidemete teiste liiduvabariikide teaduritega.

Kui rääkida vabariikidevaheliste teadussidemete geograafiast, siis on meie akadeemia instituutidel suhted NSV Liidu 41 linna teadusasutustega Lvvost Vladivostokini, siin hulgas on loomulikult ka kõigi liiduvabariikide pealinna.

Väga vajalikud on samal alal tegutsevate teadurite kontaktid konverentsidel, sümposiumidel ja muudel sellelaadsetel kohtumistel. Meie teadlased on võtnud ja võtavad neist aktiivselt osa. Mullu Eestis aset leidnud üleliidulistest üritustest võiks mainida nõupidamist teemal «Universumi struktuuri tekkimine», seminari «Isotoobid hüdrofääris», konverentsi «Nõukogude ühiskonna sotsiaalse struktuuri areng».

Eesti NSV Teaduste Akadeemias viljeldakse rohkem kui kahtsada teaduslikku teemat ja enamasti käib uurimine koostöös teiste liiduvabariikidega. Näiteks tegeldakse Füüsika Instituudis ja Teaduste Akadeemia Spetsiaalses Konstrueerimisbüroos ühiselt laserite väljatöötamise ja ehitamisega. Värvilaser VIL-2 anti üle V. Kurtšatovi nimelisele Aatomenergia Instituudile, kus seda kasutatakse plasmadiagnostikas. Pidevat koostööd «Interkosmose» süsteemi raames arendab Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituut, kelle korraldada oli aprillil esimesel poolel Tallinnas toimunud «Interkosmose» järjekordne istung. Küberneetika Instituudis väljatöötatud programmide paketi on kasutusel enam kui 100 arvutuskeskuses. Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut on tähtsamaid tuuma magnetresonantspektroskoopia keskusi, osaledes samuti vastava aparatuuri paigaldamises üle NSV Liidu. Geoloogia Instituut on Nõukogude maailma juhtivaid keskusi stratigraafia alal. Feromoonide katsetamiseks ja tootmise

tehnoloogiliste protsesside uurimiseks on lai sidemetevõrk välja kujunenud Keemia Instituudil Eksperimentaalbioloogia Instituut on üleliiduliseks koordinaatoriks «Stationsaarse mulla bioloogiliste uurimiste kompleksprogrammis». Majanduse Instituudil on käsil uuringud tootlike jõudude arengu ja paiknemise alalt koos Läti ja Leedu teaduste akadeemia majandusinstituutidega, mis kokku moodustab vastava üleliidulise uurimise Balti regiooni kohta käiva osa. Keele ja Kirjanduse Instituut arendab koostööd arvutuslingvistika vallas NSV Liidu Teaduste Akadeemia kollektiivse töö «Maa ilma keeled» tarvis valmistatakse ette soome-ugri keelte osa. Siin sai mainitud vaid mõned instituutides läbiviidavad tööd.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia juhtimisel on välja töötatud üheksa teaduse arendamise kompleksprogrammi aastani 1990. Neist neli «Preparatiivne biokeemia» (programmi juhendaja akadeemik E. Lippmaa), «Fosforiidi-maardlate ratsionaalne kasutamine» (Eesti NSV TA korrespondentliige M. Veiderma), «Põlevkivi kompleksne kasutamine» (Eesti NSV TA korrespondentliige A. Aarna) ja «Automatiseerimissüsteemid ja arvutustehnilised vahendid mikroprotsessoritel» (akadeemik B. Tamm) on juba ka Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud. Tulevikuteaduses paistabki perspektiivi olevat kompleksuuringutel, kus tegemist mitmete põimuvate probleemide lahendamise samalaadsetel, paljude teadusasutuste ja tootmisettevõtete koostöös.

Millised on olnud viimase aja huvipakkuvad ekspeditsioonid?

Peale Termofüüsika ja Elektrofüüsika Instituudi uurimislava «Aju-Dagi» sõitude Läänemere uurimisprogrammi raames võib tuua näiteks Geoloogia Instituudi eduka ekspeditsiooni Turkmeeniassse spetsiaalsete lito- ja morfogeenneetiliste protsesside uurimiseks praegustes kõrbetingimustes. Ka Zooloogia ja Botaanika Instituudi ihtioloogiline uurimisreis viis Turkmeeni NSV-sse. Tallinna Botaanika- ja geograafiline ekspeditsioonid Lääne-Siberisse (soode areng), Krasnojarski kraisis (sammalde ökoloogia); Keele ja Kirjanduse Instituudi töötajad käisid liivlaste, isurite, vepslaste, komide ja hantide juures. Jäädvustati sõnara, folkloori, rahvamuusikat

Millised on sidemed lähimate naabrite, Läti ja Leedu teadlastega?

Sidemed on vägagi tihedad, eriti ühiskonna- ja loodusteaduste alal. See on ka mõistetav, kuna täppisteadused on läbinisti internatsionaalsed, seal ei mängi territoriaalne või kultuuriline lähedus olulist rolli. Ajaloo Instituudil on koostööna valmimas «Baltimaade ajalugu», ilmus I. Solomõkova koostatud artiklite kogumik «Baltimaade kunst». Zooloogia ja Botaanika Instituudil on koos «Baltikumi flora konspekti» II osa materjal. Siinkohal võiks lisada ka seda, et Eesti NSV Teaduste Akadeemia 107 mullusest trükisest kirjastati neli väljaspool Eestit, neist kolm Leedus. Ettevalmistamisel on

Tunnustus Nõukogude Eesti teadusele

Eesti NSV Teaduste Akadeemia presidenti, NSV Liidu TA korrespondentliiget **KARL REBAST** autasustati NSV Liidu kõrgeima füüsika alal antava autasuga, NSVL TA P. N. Lebedevi nimelise kuldmedaliga kondensaine optika ja spektroskoopia valdkonnas tehtud tööde eest.

XIII vabariikidevaheline Baltimaade teadusajaloo konverents. Ka stažeerimas käiakse meil põhiliselt Läti ja Leedust ning seda just rahvus-teaduste alal. Meilt stažeeris vennasvabariikides mullu pikka aega (ligikaudu aasta) seitse inimest, selleks aastaks on planeeritud üksteist stažeeringut, peamiselt Moskva ja Leningradi juhtivatesse instituutidesse.

Oks veel puudutamata jäänud Teaduste Akadeemia aliautus on Teaduslik Raamatukogu.

TA Raamatukogul on elav trükiste vahetus teiste liiduvabariikide vastavate raamatukogudega. Lugejad saavad laenutada meil puuduvaid raamatuid NSV Liidu teistest kogudest raamatukogudevahelise abonemendi kaudu. Mõeldud aastal toimetati ligi 600 lugejale sel moel kätte neli ja pool tuhat neile vajalikku trükist. Teaduslik Raamatukogu on oma Läti ja Leedu kolleegidega sotsialistlikus võistluses.

Milliseid huvitavamaid näitusi ja teadlaste kohtumisi on lähemal ajal oodata?

Tehakse ettevalmistusi näitusteks «NSV Liit 60» nii Eesti NSV kui NSV Liidu rahvamajandusnäitustel, kus on ka teadustegevust tutvustav osa. Sel kevadel on Tallinnas näitus «Teaduselt rahvamajandusele», mille väljapanekust umbes 45 protsenti tuleb Eesti NSV Teaduste Akadeemiast. Suve hakul tuleb Tallinnas kokku väga esinduslik foorum — NSV Liidu Teaduste Akadeemia presiidiumi juures asuva Liiduvabariikide Teaduste Akadeemiate Teadustegevuse Koordineerimise Nõukogu XXXIX sessioon kolme-päevase väljasõiduistungina. Nõukogu esimees on NSV Liidu Teaduste Akadeemia president akadeemik A. Aleksandrov, liikmeteks kõigi liiduvabariikide akadeemiate presidendid, asepresidendid ja teaduslikud peasekretärid. Ettekandena korraldava vabariigi poolt on kavas Eesti NSV TA presidendi, NSV Liidu TA korrespondentliikme K. Rebaste ja Eesti NSV TA akadeemiku I. Öpiku «Põlevkivi kompleksse kasutamise probleem Eesti NSV näitel». Külalised tutvuvad ka Eesti NSV Teaduste Akadeemia asutustega Tallinnas ja Tartus, Tartu Riikliku Ülikooliga, tööstustevõtete ja Osavõtjaile korraldatakse Eesti NSV Teaduste Akadeemiat tutvustav näitus. **MART TARMAK**

AUNIMETUSI

Eesti NSV teeneline teadlane **ILMAR KLEIS**, Tallinna Polütehnilise Instituudi masinaelementide kateedri juhataja, tehnikadoktor, professor

Eesti NSV teeneline teadlane **ABE LIEBMAN**, EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi vanemteadur, ajaloodoktor, professor

Eesti NSV teeneline teadlane **ILMAR ÖPIK**, Eesti NSV Teaduste Akadeemia akadeemik, Eesti NSV TA asepresident, tehnikadoktor, professor

ARENGU ALUS ON SUHTLEMINE

VOLDEMAR KOLGA, psühholoogiakandidaat

Nõudmine populaarse pedagoogilise ja psühholoogilise kirjanduse järele pole kunagi varem olnud nii suur kui praegu. See ajamärk peaks kahtlemata tõstma teaduse popularisaatorite vastutustunnet. Paraku jääb suur osa sellelaadsetest tarbekirjandusest vahetult ära, üldtunnustatud teemasemele, teine osa pretendeeb aga ülimale kaasaegsusele. Loomulikult tekitab see lugejas vastuolulisi tundeid. Alljärgnevalt tulebki juttu mõningaist ambivalentseist tundeist seoses lapse arengu, kasvatamise ning koolilise ettevalmistamisega.

Meie kirja- ja suusõnas on piisavalt korruutatud, et lapse isiksuse kujunemise põhiliselt väljendavate viidandite elu- ja kasvatusaladeks. Muudugi tehakse seda

eeskätt didaktilistel kaalutlustel — panna lapsevanemad aktiivsemalt tegelema oma maimikuga. Kasutatakse järgmist argumentatsiooni: kui enneaegselt arvati, et isiksuse kujunemine väljendub üldiselt kindlaks teinud, et inimene isiksuseomadused võtavad kuju juba koolieelses eas. Väidet võidakse kinnitada viitega B. Bloomi (1964) uurimusele, mis näitas, et neljandaks eluaastaks on lapse individuaalsed omadused arenenud sedavõrd kaugelt ja kõrgele, et võib juba rääkida intellekti ja isiksuse omaduste püsivusest. (Nii on selles eas lapsel käes 50 protsenti täiskasvanu IQ-st, 8-aastaselt aga juba 80

protsenti. Kool ja ülikool võivad paremal juhul lisada lapse intellektile vaid 20 protsenti.)

Samuti on sagedasti väidetud, et koolieelse lapse ressursid on piiramatud: laps on võimeline omandama ja korda saatma hoopiski enam, kui vana ajal arvati. Katselisest tõestusmaterjalist puudu ei tule: imikute ujuma õpetamine, üheaastaste laste lugemine ning kirjutamine kirjutusmasinal, 4–5 aastased lapsed lahendamaks kõrgema matemaatika ülesandeid jne. Juhtivaid arengupsühhologe J. S. Bruner resümeeerib optimistlikult, et mis tahes ainet on võimalik õpetada efektiivselt ja adekvaatselt mis tahes lapsele mis tahes arengustaadiumil.

Kui siia lisada veel laialt levinud arvamus, et on võimatu korvata tegemata jäänud ja parandada viltu läinut (arengu pöördumatus postulaat), siis ei jäägi lugupeetud lapsevanemal muud üle, kui lõpetada artikli lugemine ja alustada hoogsalt oma lapse arendamist. Näiteks oleks igati kena, kui väikelaps oskaks lugeda tulusalt pedagoogilist ja psühholoogilist kirjandust.

Loodame, et alljärgnev närviliseks muutunud lugejat (oi, kui kaugel on minu laps igakülgsest arenenud isiksuse ideaalist!) veidi rahustab. Guatemaala ühe indiaanisuguharu lastekasvatamismeetod sundis J. Kagani loobuma teda (ja ka meid) vallanud teooriast, mille järgi esimestel eluaastatel on otsustav mõju lapse in-

tellekti arengule ning et vajakajäämised varajases eas on korvamatud. Milline oli see kasvatussüsteem, mis sundis USA professorit lahti ütlemata nii tõetruust seisukohast? Tolle suguharu hoiti nimelt lapsi teistest isoleeritult, kuna arvati, et päike, õhk, kuri silm jms. võivad põhjustada lapse haigestumist. Imikud elasid pimedas onnis, neil ei olnud üldsegi mänguasju, nendega ei mängitud ega räägitud. Interaktsioon oli minimaalne. Vastavalt kõigile meie ettekujutustele lapse arengu kohta pidanuksid need lapsed jääma vähemalt debiilseteks. Kuid 11-aastased indiaanlased, läbi teinud säärase kohtlemisviisi, olid igati normaalsed, elurõõmsad, aktiivsed. Nn. kultuurivabade testide tulemuste põhjal nad isegi ületasid oma USA eakaaslast. Selline kasvatusviis ei ole olnud tundmatu ka Euroopas. F. Rebelsky uuris aastaid ühte Ida-Hollandi kogukonda, kus lapsi hoiti 10. elukuuni isoleeritult. Üheaastased lapsed nägid välja küll alaarenenutena, kuid 5. eluaastaks erinevusi enam ei täheldatud.

(Järg 11. lk.)

Esimesest planeerimiskavast räägivad teatmeteosed siiski Pääskülaga seoses, kuhu 1913. a. kavandati nn Peetri aedlinn, kokku 849 ehituskruunti 1,9 km² suurusel territooriumil. Vanemate hoonete ja tänavavõrgu järgi otsustades orienteerus asum Pääsküla raudteejaamale. See oli üks varasemaid aedlinnu Vene impeeriumis, sest vastav V. Semjonovi raamatki ilmles 1912. a., mil maa-ala omandati. Idee sai teoks Eestimaaale omases tagasihoidlikus redaktsioonis, pealegi viljatul liivanõmmel. Näha on aga, et on hoitud puid. Rahvapärinus räägib, et N. von Glehn, vanima suvituskoha rajaja Nõmme, oli selle juurutanud. Tähenab, rahvas oli jõudnud äratundmisele, et sellel oli mõte — mändide all oli mõnusam, nende juurestik kandis peal ja sidus liiva.

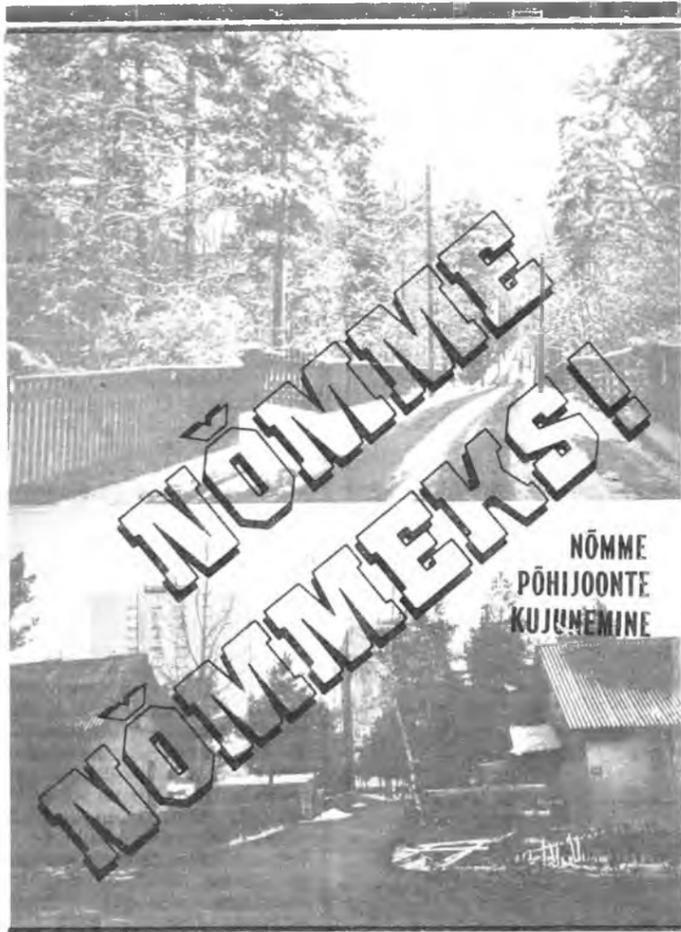
Igatahes transformeerus pretensioonikas Inglise aedlinnamudel metseeslinnaks. Tema kõige olulisemad tunnused on väike asustustihedus ja hoonete paigutus tänavajoonest eemale, puude varju. Need kaks andsid tänavavaateks metsateen ning jätsid eeslinna üldilmet määrama männimetsa. Nõmmestihia taandus, kuid ei hävinud. Ning veel — krundite keskmine 0,2-hektarise suuruse juures sai loodus hõlpsasti jagu inimtegevuse heitmetest.

Peetri aedlinn näib olevat arvestatud 20—25 elanikule hektaril. Praegu on Nõmme keskmine 30 piiril. Ohufotode ja vastava andmestiku järgi otsustades on hoonestatud alade metsamõõdu võimalik säilitada kuni brutotiheduseni 35 elanikku hektaril. Näiteid võib leida Oslo ja Stokholmi kaugematest eeslinnadest, Soome ja Rootsi provintsiinladest, isegi Tüürin-gist, rääkimata Kanadast ja USA-st. Tihedus 35—70 elanikku hektaril on praktiliselt juhu tulemuseks andnud pargitaolise linnamaastiku. Tüüpi-line on siin Tapiola, Helsingi piiril paikneva Espoo linna keskus, samuti Vällingby, Stokholmi ühe eeslinnade grupi keskosa, Hochdahl Düsseldorf naabruses jt. Samale tihedusele ja üldilmele on arvestatud ka Inglise uute linnade äärealad. Neis ei saa enam hoonestust metsa puude vahele peita, on vaja luua hoonetest kokkusobivaid grupe ja hoolikalt kujundada «poolalasti» tänavavaateid. Vastasel juhul on tulemuseks kole, üksluine või kaootiline linnapilt. Samuti muutuvad hädavajalikuks insenerivõrgud, ainult keskkütte ja sooja vee asjus võib piirduda kohalike lahendustega.

Edasine asustustiheduse kasv toob kaasa juba eemalt näha urbaniseerunud keskonna. Ohufotode ja planeerimiskavade võrdlus näitab jällegi, et veel tihedusega 100 elanikku hektaril esineb üsna vaheldusrikkaid ja maalilisi linnasid, kuid siis on haljastus muutunud dekooriks, mida tuleb hoolsalt kaitsta.

Ning edasi algab peale meie hästi tuntud kivine kesklinn, lõpuks industriaalsed «mäed». Kõik need on suurlinnas vajalikud, küsimus on ehk rohkem selles, kuidas paremini katta vajadusi.

Kahjuks pole midagi teada Peetri aedlinna ja E. Saarise poolt samal 1913. aastal esitatud Suur-Tallinna planeerimiskava seostest. Teame ainult, et üks läks käiku, teine aga jäi paberile, sest viimase eeltingimuseks oli Tallinnale tohtu linnaraudteevõrgu kiire väljaehitamine koos insenerivõrkudega. Raudteega juba varustatud Peetri linna võis oma funktsioneerimise põhieesmärgi laenata Saariselt. Teiselt poolt on teada, et kui E. Saarinen Helsingisse tagasi pöördus, oli ta juba oluliselt vaateid muutnud, kavandas edasi Munkkiniemi—Haaga aedlinna. Suur-Helsingi 1918.

PAUL HÄRMSON

aasta planeerimiskavas domineerivad hajali eeslinnad ning sellest tema loominguilise lõppperioodini USA-s on veel vaid mõni samm. Tähenab, Nõmme oli Saarisest kavast kaugete ette jõudnud.

Kui Nõmme 1926. aastal linnatüüpi sai ja arhitekt R. Natus ning maamõõtja K. Puhvel üldist linnaplaani koostama hakkasid, oli neil hulk läbiproovitud osalahendusi kasutada. Selleks ajaks oli Saarisest kavast lõplikult loobutud, ainus, mis Suur-Tallinna liiklusalase põhiidee alusel teostati, oli Nõmme. Selle keskkondlikku põhi-komponendiks ja ühtlasi fassaadiks määrati männimets — krundid mõõdeti suured, 1200—3600 m², ehitusmäärus keelas elamuid tänavajoonele asetada. Sellel arhitektuuril pidi olema soliidne menu, sest teisiti oleks raske ette kujutada pisut hiljem järgnenud Metsakalmistut, üht Baltimaade omapärasemaid ansambleid, millest me ainult iga päev ei räägi. See on surnutelinn-nekropol, justkui «Nõmme suust kukkunud».

Tõsi — Saarisest ideed näivad elavat ka Nõmme uues keskuses, mis planeeriti Vabaduse puistee ja Hiiu tänava ristumiskohale. Seda tähistavad praegu vaid ringradiaalne tänavatevõrk, bussipeatus ja männisalud. Ähvardavalt kõrgub viimaste kohal esimehe rabafondilt märke jõudnud viiekorruselise elamuplokk. Seisad, ootad ja küsid eneselt: on Nõmme kujundatud vanad rahvalikud printsiibid lakanud olemast? Sest, nagu ütles arhitektuuri orgaanilise koolkonna «suur puu», Fr. L. Wright — stiil sünnib seal, kus hakkab toimima üks teatud printsiip. Tinglikult võttes Tapiola-eelne Nõmme näitab, et tal oli õigus.

Kokkuvõttes ei ole Nõmmel midagi ühist Inglise aedlinnadega, ning selle, mida nimetatakse Rootsi suurlinna arengumudeliks, ennetas ta terve inim põlve. Me oleme temaga niivõrd harjuda jõudnud, et ei ole tulnud mõttele teda vääriliselt hinnata. Ta funktsioneerib ikka veel hästi, suutes kohaneda ka autoga. See räägib lahenduse originaalsusest ja elulisusest. Kahjuks on tung Nõmmele nii

suur, et ta õmblustest käriseb.

Arutluse korras võiks pakuda Nõmme olemuse definitsiooniks järgnevat.

Linnatüüpi on Nõmme Tallinna asendamatu koostisosa, unikaalne ansambel, milles domineeriv komponend on nõmmemännik. Ta tänavaperspektiivid on ideaaljuhul vaiksed metsateed, ta arhitektuurikompositsioonid omaette vaadeldavad miniatuurid mändide all või vahel.

Ilmselt juba asustustihedusel 35—45 elanikku hektaril lakkab traditsiooniline Nõmme olemast, isegi kui ta jääks 1—2-korruseliseks. Nõmme on ja peaks ka jääma ligi 60 protsenti territooriumist puude, eeskätt mändide alla, ta hooned metsaesriide taha.

Nõmme tähendab ühtlasi elustiili, milles perekonnad on jõudeajal üksteisest eraldatud mitte ainult lagede ja vahe-seintega, vaid ka vaba ruumi ja haljastusega. See on tingimata looduslähedane elustiil, tavaliselt perekondlike kaitsealadega, umbes nii, nagu see esineb loomadel ja lindudel pesitsusajal.

Linnatüüpi lahenduse terviklikkuse ja elulisuse, samuti ruumikompositsiooni originaalsuse poolest on Nõmme võrdväärne partner Eesti NSV-s riikliku kaitse alla võetud ajalooliste ansambelitele. Koos Pärnu ringallede ja Koguva küla, tingimisi ka Türi vanemate kvartalite ning Tallinna Metsakalmistuga, esindab ta moodsa linnatüüpi kõige looduslähedasemat suunda. Ilmselt on väga raske talle väärilisi vasteid leida ka välismaalt.

Oluline on lisada, et kui Nõmme struktuur reaalsuse surve peaks purunema, pole näha reaalselt väljavaadet selle unikaalse kompleksi taasisunniks kusagil mujal.

MIS TEHA NÕMMEGA?

Kuigi on olnud võimalust tutvuda mitmete ettepanekute ja kavatsustega, kuulata vastutavate töötajate sõnavõtte, spetsialistide ja elanike arvamusi, teeb see küsimus ikka nõutuks. Huvid on sageli vastandlikud, kõik otsivad arusaamist ja nõuavad realistliku lähenemist. Tihti unusta-

takse, et nende kõigi hulka kuulub ka Nõmme ise. Niisuguste nõudmistee keerises on Nõmme kujunenud just niisuguseks, nagu ta on. Ta võiks olla märksa parem, kui elanikkond ise pisut enam pingutaks, turustamisorganid neid paremini ehitusmaterjalide ja küttega varustaksid... Praegu on ta krundid justkui küttebaasi filiaaliks.

Kuid jääme siiski arhitektuuri valdkonda. Tunnistatakse, et on tehtud vigu, sealhulgas barakitüüpi soome majakeste püstitamine 30 aastat tagasi, nii et need olevat enamasti 100 protsenti ulatuses amortiseeruda jõudnud. Kuid teiselt poolt väidetakse vastu, et see tagasihoidlik viga on nüüd monumentaalseks paisunud — ja seejuures just vigade parandamise deviisi all. Kavatsused olid head — elanikud barakidest välja! Kuid see, mida silm seletab, on midagi muud — tornid tõusevad, barakid aga püsivad... Pole siis imestada, et lõpuks otsustas Arhitektide Liit sõnakese sekka ütelda, ning tundub, et üsna üksmeelselt varem väljakujunenud Nõmme linnaehitusliku struktuuri kaitseks.

«Eesti Projekti» kollektiivi suur teene seisneb selles, et ta vististi esmakordselt oma detailplaneerimispraktikas ei asunud pikemata normatiivsel alusel ülesannet täitma, vaid alustas mitmetahulise uurimistööga. Selle tulemuseks oli soovitus «vigade parandust» esimeses ehitusjärjekorras piirata, hiljem hoopiski peatada. Ning seda planeerimisülesande alusel, millest võidakse välja lugeda — saagu Nõmmest kas Tapiola või Lasnamäe!

Ometi jääb küsimus — kas ei ole juba hilja? Sest kui praegu on umbes üks kümnendik linnaosa pörandapinnast Nõmme habrast struktuuri purustavates suurtes ehituskamates, siis linnaosa esimese ehitusjärjekorra paiknemisprojekti elluviimise järel paistab vastav kaal kolmekordistuvat. Ning siis on kogu pikk nõmmelaste lõunafont Männikult Pääsküla lõppu segamini ja purustatud! Sealt üle Vabaduse puistee pole raudtee enam kaugel ja hakkab paistma Mustamäe...

Ei saa loomulikult unustada, et ka sellel liikumisel oli ja on oma ajalik motiveering, eriti kui Nõmme räämas kvartaleid vaadata. Kuid kas ei ole nii, et segasorti suurelamute ja paneelilamute laamad on kaugel kõigi asjaosaliste ootustest? Seepärast hakkavad kristalliseeruma seisukohad, mis peavad vajalikuks austada linnaehitusliku arengu järjepidevust, seal, kus see on terve, ühtlasi hinnata seda, mis meie arhitektuuriloomingus on omapärast, läbi-proovitud ning juurdunud.

1. Nõmme linnaehituslik põhistruktuur väärib säilitamist ning vajaks riiklikku kaitset.

2. Nõmme kui pika aja vältel väljakujunenud unikaalset metseeslinna ei saa rekonstrueerida kehtivaid linnaehituslikke normatiive mehaaniliselt rakendades, sest tagajärg võib olla vaid põhistruktuuri purunemine.

Olgu lisatud, et kehtivad linnaehitusnormid seda ka ei nõua — loomulikult kui see on põhjendatud, millele antud juhul on põhjust pretendeerida.

Kuid toodud kahele ettepanekule tuleb lisada kolmas ja palju praktilisema koega, sest Nõmme ei ole oma arengut lõpetanud väike igivana ansambel. Seepärast:

3. Nõmme hoonestus vajab olulises osas remonti ja moderniseerimist, kohati

u uendamist, heakor-rastus edasiarendamist, funktsionaalne struktuur täiendamist.

Siit tuleneb dilemma, sest suur osa nõudmistest esitatakse linnale. Kui elanikkond ehk soovikski midagi ette võtta väljaspool oma krundi piire, tunneb ta end peagi abituna vastava, ülele näiteks kooperatiivse organisatsiooni puudumisel. Jääb üle linn, ja nagu selle esindajad väidavad, peab linn abi otsima suurematel asutustel ja ettevõtetel, eeskätt nendelt, kes oma jõudega soovivad ehitada. Nõmmele on neid jätkunud ning nad on linnale mõnegi hea teene osutanud. Kuid peamiselt sellel teel ongi — jälle tinglikult — «vigade parandusse» tekkinud need suured ja väikesed «agad», mis praegu ähvardavad Nõmme juba iseene vastandiks muuta.

Näiteks on esialgu vaid lootus, et leidub hoonestaja, kes 33 400 ruutmeetrise saldo juures on Pääskülas nõus lammutama 8500 m² üldpinda ning tegema veel palju muudki. Tema oleks selle suurkvartali jaoks välja pakutud kolmekorruseliste üheseksiooniliste elamute aksepteerimine asustustiheduse juures 235 elanikku hektaril (võrreldavalt eespool toodud lätistega suuremate piirkondade kohta, s. o. antud juhul koos vabade kõrvaltsoonidega umbes 85 elanikku hektaril) suur vastutulek! Ning kuigi teiselt poolt arvatakse, et hoonestajale mõõndusi tehes on mindud viimase piirini, saab reaalsel uuel hoonestusel olla vaevalt midagi ühist Nõmme põhikarakteriga. Tõenäoliselt on tulemuseks midagi üsna sarnast kvartali-tega Endla tänava — raudtee — Paldiski maantee vahel. Raske oletada, et see positiivset hindamist leiab.

See ongi dilemma, mida ei saa lahendada üldise arutelu korras, vaid nõuab võimalikult isegi vabariiklike organite sekkumist — ning samadel motiividel nagu see omal ajal toimus Tallinna vanalinnas, seegi järel kaitse alla võetud Haapsalu, Kingisepa, Paide, Pärnu, Rakvere, Tartu, Viljandi, Võru... Lihula, Koguva jt. ajalooliste ansambelite osas. Lohutuseks jääb, et Nõmme nõuab vaid väikese mürdosa abist, mis on antud vanalinnale.

Nõmme puhul tuleb eriti arvestada, et on vaja kõigiti soodustada tema arengut linnaosa põhistruktuuri kahjustamata.

Siit erandlik tingimus — kaitse ei tohi kujuneda ainult valveks igasuguste «väliste» vahelesegamiste vastu linnaosa amortiseerunud osades. Silmas pidades puudujääke arhitektuurimälestiste tegeliku kaitse, tundub olevat otstarbekam kehtestada Nõmmel spetsiaalsed hoonestamise ja rekonstrueerimise eeskirjad umbkaudu nii, nagu seda on üritatud Läti ja Leedu NSV ajalooliste väikelinnade puhul. See dokument, eriti võetuna praegu koostamisel oleva Tallinna generaalplaani korrek-tuuri koosseisu, saab seadusliku jõu viimase kinnitamisel. Koos sellega väheneksid raskused erandlikku laadi projek-tide kinnitamisel ja vastavate ehitustööde finantseerimisel.

Praegune kirjutus on vaid esimene katse teha kokkuvõtet pikaajalistest otsingutest ja aruteludest Nõmme ümber. Seetõttu on allakirjutanu kaugel arvamusest, et tal on õnnestunud kogu probleem tervikuna lahata, kõik kaalukad motiivid arvesse võtta Nõmme on kollektiivsete otsingute ja tegude tulemus. Seepärast vajab ta jätkuvalt ka kollektiivset tähelepanu.

● Lastekirjanikuks kujunetakse saagi oma pere laste kaudu, neist inspiratsiooni saades või nende jutunälgurahuldades. Sina kirjutasi lastele juba siis, kui oma peret polnud veel olemaski.

Sattusin pärast ülikooli lõpetamist «Eesti Raamatu» lastekirjanduse toimetusse tööle. Lastekirjandusega tegelemine oli vist ka üks põhjusi, miks ma hakkasin lastele kirjutama. «Kersti söber Miina» oli mu esimene raamat. Ise ei taha seda praegu enam kätte võtta, aga tütar loeb küll. Ilmselt on meil vähe tüdrukuterajatuid.

● Juba järgmisel aastal, 1962., tuli ühistöös Eno Rauga paberile pandud reisiraamat «Rein karuradadel» ja seejärel pikem paus.

Töötasin siis televisionis, ja televisioon võtab inimesest kõik, mis ta anda. Veidike rohkemgi vee! Tol ajal ei teinud ma peagu midagi muud. Alles siis, kui ma televisioonipingele enam vastu ei suutnud panna ja sealt ära tuln, alustasin uuesti kirjutööd. Kõigepealt tõlkisin ära S. Mikszáthi särava ajaloolise romaani «Must linn». Teist nii pakku raamatut ma oma käega valgele paberile kirjutanud ei ole ja vaevalt ma seda kunagi ka teen. Selline töö võtab inimese taas ainult endale, nii et pere jaoks teda enam ei jäägi.

Televisiooniaegadel alustasin «Ohupaali» raamatut, kirjutasin seda kaua ja vaheaegadega, kokku umbes seitse aastat. Arvan siiski, et nõnda ei peaks meie kiiresti muutuv maailmas toimima. Sel kombe! võib tervik käest kaduda.

● Kui sa praegu kirjutaksid «Ohupaali», mida sa siis teisiti teeksid?

Praegu ma ei võtakski teda enam ette. Olen hakanud arvama, et päris spetsiaalset noorsookirjandust vist vaja ei olegi. Kui noor inimene tänapäeval lugeda armastab, loeb ta ikkagi parimat, mida kirjandus pakkuda suudab. Spetsiaalset noorsooprobleemide käsitlemist, tahus täiskasvanute probleemidest, ma otse praegusel hetkel hästi ette ei kujuta. Arvan, et noorsooprobleeme peaks käsitlema täies kunstijõus täiskasvanutekirjandus. Heaks näiteks kõlbab J. Updike'i «Kentaur».

Ilmselt vajaks aga viljelemist tütarlastekirjandus, eeliseid umbes kümne-viieteist aastastele tüdrukutele. Selles eas hakkavad tüdrukud poistest erinema. Tütarlastekirjandust pole meil peaaegu olemaski. Vastupidiselt poistele on tüdrukud küll märksa paindlikumad ja loevad meelstasti ka poistekirjandust. Seda vastutulelikkust ei peaks kurjasti kasutama.

● 1971. a. ilmus su «Kaarist on kasu» ning sealt edasi nagu paisust vallandunult «Väikesed viigurijutud», «Kunksmoor», «Kunksmoor ja kapten Trumm», «Umbliuu», kõik õnnestunud raamatud. Ühtaegu hakkasid end ulatuslikumalt täiskasvanute autorina näitama. Sul ilmus luulekoogu «Umimetsades», siis «Kaetud laudad», praegu nagu tean, on oodata uut luulekoogu, novellikogu ja mere- röövliromaani lastele «Arabella, mereröövlitütar». Kuidas see mitmekülgne omavalhel seostub?

Kirjutamine on mu meelst üks inimestevahelise suhtlemise vorm. Kõigi meist on tavalises elus suhted kõige erinevamate täiskasvanutega, eri vanuses lastega. Ma usun, et keegi ei räägi kõigiga täpselt samast täpselt sama! viisil. Nii teevad ainult väga vanad inimesed, kellel ümbrusetaju kaduma hakkab. Ühega räägitakse ühest, teisega teisest. Samuti ka kirjanduses. Arvan, et iga kirjanik peaks tundma va-

MARGUS VIIKMAA FOTO

AINO PERVIK

KIRJANDUSRADADEL

jadust ka lastega kõnelemiseks, see on õigupoolest elu jätkumise seotud tegu. Ühtlasi on aga ka muidugi nõnda, et erinev sisu vajab erinevat vormi. Kunksmoori-raamatute kirjutamise järel sattusin ma mõneti sürrealistlikesse, süngevõitu kujutlustesse, mis on Kunksmoori ainega väga lähedalt seotud, mis aga enam Kunksmoori maailma ei mahu ega kõlba lastele pakkuda. Kunksmoori-raamatutes valitseb looduse-, metsa- ning meremeelolude helgem ja huumoririkkam pool, sest lastele peaks minu meelest lähemale optimistlikumas häälestuses. Tumedatest tunnetest sündisid «Umimetsade» luuletused. Veel on «Umimetsade» impulsiks lapsepõlviseid ämblikuvõrkudes soopadrikud ja lagedad rabamaastikud, samuti aga Henri Rousseau' rohelised toonid ja mõned väga pinget tekitanud taimevormid. Ja loomulikult rahvaluule, aga mitte üksnes kirjapandud kujul, vaid ka verrega kaasa saadud olekus. Kirjapandud rahvaluule kannab kristluse jälgi. Mina tunnen ennast pigem küll paganana. Sellest tundest sai alguse mu uus luulekoogu «Kiljub ning kumiseb», mille aine on ajalooline. See on katse pakkuda tänapäeva ajaloolise proosa kõrvale ka ajalooainelist luulevõimalust.

● Eespool mainisid oma töikijategevust. Kuidas see on avaldanud mõju su enda loomingule?

Arvan, et kirjanikule on tõlkimine kasulik tegevus. Oma teksti kirjutades võib kirjanik endale lahkesti lubada mõnd mõtet varieerida või ära jätta, kui sõnastus millegi poolest välja ei taha tulla. Tõlkijal see võimalus puudub. Niisiis tähendab tõlkimine, nii nagu Eestis sellest aru saadakse, tugevat distsipliini ja piinlikku täpsust. Usun, et tõlkijate hulgast võib leida rohkem hea eesti keelega sõnameistreid kui kirjanike seast.

● Bibliograafia märgib ka su arvustusi lasteajakirjades.

Need pole õigupoolest arvustused, vaid mõni aeg tagasi «Pioneeris» tellimisel tehtud

lugemisarutlused konkreetsete raamatute põhjal. Eesmärgiks juhtida laste tähelepanu peale sündmustiku jälgimise ka veel muule, mida raamat sisaldab. Mu! on olnud kavatsus neid veel juurde kirjutada ja raamatuna välja pakkuda, aga esialgu jääb see veel kavatsuseks.

● «Arabellat» valmistatakse juba filmima. Sinu teosed on ennegi filmitud. Ju siis leitakse neist sobivat alget. Kas oled kirjutanud midagi ka draamavormis?

Nagu hiljaaegu «Sirbist ja Vasarastki» lugeda võis, kavatses «Tallinnfilm» mu ilmunas oleva raamatu «Arabella, mereröövlitütar» põhjal teha mereröövlifilmi, mille režissöör ja stsenaariumi autor on Peeter Simm. Praegu otsitakse Arabellat, see peab olema üheksa-kümneaastane tugeva temperamendiga tüdruk, kes suudaks end maksma panna täiskasvanud, kogenud näitlejate keskel. See on lapsele väga raske ülesanne, seda enam, et filmis ei ole teisi lapstegeelasi, kellega võiks täiskasvanute vastu ühisrind moodustada või vähemasti võtete vaheajal seltsida. Loodan väga, et täiskasvanud näitlejad seda arvestavad ja tulevast Arabellat võtteperioodil hingeliselt toetavad.

Veel on mu raamatutest tehtud kaks nukufilmi, need on «Kunksmoor» ja «Kunksmoor ja kapten Trumm». Draamavormi pole ma peale televisiooni lastesaadete proovinud, kuigi mõte on selle poole käinud küll.

● Kolm erinevat laadi raamatut on teel lugeja kätte. Mida oled kirjutanud nende käsikirjade trükkimise järel?

Üksnes 1981. aasta lastekirjanduse aastaülevaate ja mõned luuletused. Suvel kavatsen alustada uut jutustust täiskasvanutele, mis loodetavasti nii pikaks ei veni, et ma seda korraga valmis ei jaks kirjutada.

● Su tähtpäeval sobib sulle vist küll kõige rohkem vastupidavust ja jõudu soovida. Nii olgu!

HELJO ERNESAKS

LASTE-KIRJANDUS

1981

Aino Pervik «sina ei pea mitte valetama» ja tõi tänapäeva perekonnaelu raskes aines targalt toime tuleva raamatu näiteks Vladislav Koržetsi 1982. a. ilmunud «Üks tüdruk, nimi Merike»

1981. aasta proosa- ja luule-raamatute ning «Jutupaunikus» avaldatu lähema vaatluse järel kokkuvõtet tehes leidis kõneleja, et sisu poolest võib aastat õnnestunuks lugeda. Küll aga ei anna teoste kunstiline tase liiga suureks vaimustuseks põhjust. Kus kunstiline teostus laitmatu, on teos ise mingil põhjusel lapsekaugel, kus lapselähedus tabatud, jääb pahatihti kunstihõngust vajaka ja tekst ei elustu lgakülgsest õnnestunuks arvas ta Ellen Niidu onu Ööbiku tsükli «Jutupaunikus», Rein Saluri teaberaamatu «Linnud», Jaan Rannapi jutud «Pagunid», «Hingesöber» ja «Akvarell kollaste kaskedega» ning tõstis esile veel Rein Põtra, lastekirjanduse uustulnukana meeldivalt üllatanud Andres Vanapat, «Jutupauniku» autoreist Asta Põldmäed ja Kalju Saaberit.

Ettekandele täienduseks andis Vladislav Koržets hinnangulise ülevaate «Pioneeris» ilmunust, misjuures ta leidis «Pioneeris» ja «Nooruse» kirjanduslehekülgede võrdlemisel kaalukausi esimese kasuks kalduvat. Sõna võtsid veel Asta Põldmäe, Dagmar Normet, Leelo Tungal ja Holger Pukk. Kolm viimast mudilasteatri teemal.

Samal koosolekul kõneles Harri Jõgisalu üleilulisest lasteraamatu nädalast Armeenias.

14. aprillil oli lastekirjanduse aastaarutelu Alustades sissejuhatavat ülevaadet (tervikuna saab seda lugeda aprillikuu «Loomingust») piiritleb Aino Pervik kõigepealt lähete kohad, mida silmas pidades ta nii üksikteoseid kui ka üldisemaid nähtusi ja suundumusi hindas. Niisiis: «Laps on ka tänapäeval laps ja temasse tuleb suhtuda kui arenevasse olendisse. Laps ei ole täiskasvanu minimudel. Ühtlasi ei ole ka lastekirjandus täiskasvanute kirjanduse erivariant, vaid hoopis iseseisev kirjandusliik, ja täiskasvanute kirjanduse moodupuud ei ole tema hindamisel kõik sugugi pädevad Lastekirjandus oma kõrgtasemel on kaheldamatult kunst. Ka sel juhul, kui ta täiskasvanule näib kuidagi teistsugune kui täiskasvanutele mõeldud kunstiline ilukirjandus. Järelikult ei saa ka seda kõrgtasemat täiskasvanute kirjanduse mallide järgi kindlaks määrata.»

Ja ilminguist, mis teevad lasteraamatu lasteraamatuks: lapsetaju, lapsetasandi olemasolu, lapslugeja intellektuaalset ja emotsionaalset kandejõudu arvestav probleemid või aine valik ning käsitus, lastekirjanduse rütm ja lapsele vastu võetav sõnastus. Oluline on ka meeleolu, milles valitsegu turvalisus, soojus, elujulgus, puudugu masendus, kibestus, mõnitus. Raamat võib olla karm, kuid ärge olgu jöhker. Muidugi on ka süssutamine tarbetu. Lastekirjanik peab igal juhul arvestama, et lugeja temast erineb.

Loetletud ilmingute sisu avades kõneles Aino Pervik lasteraamatus vajalikust põnevusetaotlusest, lastetasandi huumori erilaadsusest ja funktsioonidest, õpetlikkusest, teisest tasandist, tagamaadest, mis lapslugejale pole avatud ja raamatut kahtlemata rikastavad, kuid mille arvel lapsetasand ei tohi kannatada. Käsitletavad probleemid võivad olla kõige mitmekesisemad, kuid nende esitus ei tohiks olla lapsevõõras või ammugi mitte lapsevaenulik. Sellega ühenduses oli juttu elu varjukülgedes esiplaanile seadmise loosungi «tõtt lapsele» sildi all. Viimase asemele pakkus

TEISED MEIST

Ajakirja «Teatr» märtsinumbri avaldatakse Olga Lapatuhhina kirjutatud portree Enn Vetemaast.

«Keji pärast Moskva askeldusi ja lahkkelisid satud Tallinna, tundub, too rehu... varjupaigana... Selles muistsete mälestusmärkide ja vaikisõskuse linnas sünnib õnnelik võõrandumine hetkelisest, tekib olemise igikestvuse ja püsivuse tunne.»

Enn Vetemaa, tema eluloo siksakid ja rahutu loomring kummutavad ettekujutuse siinsest häirimatust elust.

Autor jälgib Enn Vetemaad läbi tema eneseleimise aastate, tema tulekul dramaturgiasse ja kui näitekirjanikku, kes on nüüdisdramaturgias olnud kaaluka sõna. Analüüsiva pilguga kirjaniku loomingut lähemalt vaadeldud, jõuab O. Lapatuhhina järeldusele: «Vetemaa draamad on omapärane kutse mõtiskleda maailma ja inimese üle. Maailm on neil paljutahuline ja inimene mitmel-palgeline.»

IV KEVADSESSIOON KIRJANDUSMUUSEUMIS

ENSV TA F. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumis toimub 26. ja 27. aprillil järjekordne noorteadlaste konverents – IV kevadessioon. Esimene, rahvaluuleistung algab 26. aprillil kell 11. Esinevad Mare Kõiva (Keefe ja Kirjanduse Instituut) – «Sõnamaagia rahvajutudes», Tiit Tammo (Kirjandusmuuseum) – «Laulurühm «Palju sõnu»: tüpoloogija ja kujundid», Anu Vissel (KKI) – «Karjaselaul eestlastel ja naaberrahvastel» ning Külli Tamkivi (KKI) – «Anna Haava luuletused rahvasuus».

Teine istung 26. aprillil algab kell 15 ja on pühendatud ajakirjandusele. Päevakorras on kolm ettekannet: Epp Weinrauch (Ajaloo Instituut) «Eesti ajakirjanduse uurimise probleemid», Krista Muldma (TRO) «Ajakirjad «Noor-Eesti» ja

«Lendleht» kultuurielu peegeldajatenä» ning Tiit Matsulevitsi «Avalikkus ja massikommunikatsioon».

Kirjanduse istung on 27. aprillil kell 10. Esinevad Peeter Olesk (KM) – «Eesti tekstoloogia 1960–1980. Probleemid ja arengud», Andres Heinapuu (Kreutzwaldi-nim. Raamatukoogu) – «Eesti nõukoogude kirjandusalasest personaalbibliograafiast», Sirje Olesk (KM) – «Luuleteooria probleemid Eestis 1880. aastate», Ele Lõhmus (TRO) – «1960. aastate eesti luule kujundlikkusest», Oliver Peedok (KM) – «Paul Viidingu materjalid Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonnas» ning Linnar Priimägi («Edeasi») – «Ühest sotsiokultuurilistest kontseptsioonist J. W. Goethe ja S. Georgel». Huvilised on teretunud.

Kunsti rohkuse ja Kunstihoone ahtuse tõttu viidi mullu sügisnäitus Sinises paviljoni, nüüd anti Kunstihoone esmalt graafikuile-skulptoreile, siis maali jaoks. Praegune lahendus tundub õigem. On võimalik näha palju töid — nii nagu näiteks paviljonis, kuid tekitamata suurnäituse silma- ja tundeärritust, mis kõige vaenulikum graafikale. Loomuldasas intiimsem, süvenemist nõudvam, jääb viimane koondnäitusel ikka väsinud silma vaadata. Eraldi väljapanek aga pääsesid mõjule N. Neidre haprad illustratsioonidki. Paremusloetelu võib veel jätkata: skulptuur oli graafika vähem agressiivsel foonil mõjukam, akvarellil on maali-ekspositsioonis spetsiifikat arvestavam ja autonoomsem koht... Teiseks, olgugi Sinises paviljonis head eksponeerimistingimused, kus teosele ebasoodsat paika polegi, võiksid aasta kaalukaimad, kevad- ja sügisnäitused traditsioonina Kunstihoonesse, seega ikka kesklinna jääda. Paraku pole me veel harjunud suure linna kaugustega ja iga huviline ei võta Piritale sõitu ette kaks ja enam korda.

Et koondarvustustes on graafika ja skulptuuri vaatlus maali kõrvalt üha vähem ruumi saanud, alakem seekord neist. Nende kahe ala hetke seisust ning potentsiaalid on viimasel ajal räägitud erinevas toonis, ühest kiites, teisest kasvava rahulolematusega. Tsiterin sel puhul kaht seisukohta hiljutistest intervjuudest (vt. SV, 1981, nr 10 ja nr. 12):

«...nii huvitav kui praegu ei ole eesti skulptuur veel kunagi olnud»;

«praegu on graafikamaastik üksluine».

Ütlejaks olid Jaak Soans ja Peeter Ulas, tunnustatud meistrid, kelle asjatundlikkuses ja objektiivsuses pole põhjust kahelda — kunstnike hinnang kinnitab kriitikute öeldut. Tegelikult ongi nii ja sel on omad põhjused. Tõelähedasim seletus on nende alade uuenemise intervallis: hea graafika startis palju varem kui hea skulptuur, varem ka maalist (ideede ja taseme poolest andis graafika omal ajal teistele impulsse ja hindamis-möödupuud). Hea graafikaga oleme harjunud, seepärast ka palju oodanud. Pidevalt hea ja ikka parem olla on raske, see-

2 KEVADNÄITUST EHK 1+1=1

MIRJAM PEIL

Jevgeni Klimov. «Natuurmort tuviga» [1982]

eest — tõusulaines skulptuurile tuleb võrdlus varasemaga kasuks.

Veel tasub meenutada: ka 1930. aastail oli skulptuuri kõrgaeg, ja näib, et nii siis kui ka nüüd on realiteedilembesema, tugevale vormiandlusele keskenduva kunstisuuna mõjul peaaegu skulptuurile soodus. Kuuekümnendail aktuaalne

assotsiatiivne graafika saavutas lae möödunud kümnendi esimesel poolel, praeguse suluseisu on loonud sellesama laadi ümbermõtestamata jätkamine või ainult vormiline arendamine. Muuseas, ka nuri- ja risejad pole graafikalt oodanud mingit avangardset ala piiridest väljamurdmist, sest originaalsele mõttele leidub

kasvuruumi ka traditsioonilises graafikas — seda on mitmed ju tõestanud. Aga ikkagi leidub neid, kes tühjaks ammutatud kaevust viimast piiska püüavad. Häirib veel teatava olemuslikult vajaliku piiri kadumine illustratsiooni ja näitusegraafika vahel; tundub, et raamatukunstnikuna märgitakse oma mina liigagi välja, samal ajal lahjeneb vaba-graafika põgusaks lüürilise impulsi tõlgenduseks. Maal haaras seitsmekümnendail korraga väga palju probleeme ja uuenes seekaudu sisuliselt, graafika on olnud neile suletum, sellest ka kaunis sterilsus. Kui järele mõelda, siis on eesti graafika traditsiooni-kindlamasse suunda — teised jätan praegu nimme kõrvale — arvestatavana juurde tulnud ainult K. Puustak ja M. Üksine, kes juba startisidki kainema tegelikkusetajuga. Ja just nemed on toonud graafikasse probleeme, mis maalis erutavad paljusid. Juurdetuli- jaid on aga hõredalt, ja mis veel halvem, on tulnud ka omamoodi parasitlust, heatasemelise tehnika kätte õppimist ja läbiproovitud võtete kordamist. Ent ei piisa tunnetussisult vaese pildi osavast pikkimist pretensioonikate vihjetega vaimusele ja vaimukusele, lavastusintriigi pelk vaimukus haihtub ja vastu vaatab salongigraafika.

Õeldu ei tähenda, et meil poleks ülesmäge rühkijaid. Nii Herald Eelma, kelle originaalse kujundiloogikaga lehtedel on eriline tähenduslikkus meie ajale ja rahvale. Nii ka Peeter Ulas, esitatud kuue lehega, mille pealkirjade («Õõtsud, õõned, õõhetused» jne.) tõlkimine paneb kord ahastama välisnäituse korraldajad. Ulasel on erandlik võime valida üks meeleolu, hingeseisund või tabamatu häälestus tundeks ja dramatiseerida see majesteetlikuks sarjaks, kus on nii passiooni kui ka vormiilul. Tegemist on artistlikkusega sõna parimas mõttes, spetsiifilise graafikaaine tunnetusega, graafilise mõtleamisega. Praeguse ühtlase professionaalsuse taustal — ja graafika on tehnilisim ala — eristab head keskparasest nii vaimu avarus kui ka see eriline sära, mis sünnib ainespetsiifilisest mõtleamisest.

Palju oleneb ka oma mina piiride tundmisest. Vive Tolli veenab seegi kord, et tema

väljakujunenud, fragmenteeriv-poeetiline laad saab sisukaks just arhailise ja rahvuslikkust teadvustava ainega seotult. Teatud mõttes toitud samast lätest Olev Soansi kultuuri- ja ajaloolised kaardid ajal, mil kirjandus näib dokumentaal- ja memuaarmaterjali üha enam hindavat, ei pea kunsti end sellele liiga uhkelt sulgema. Aga säärase aine tõlgendus peab tagama, et tulemus poleks paikkondlik suveniir.

Üksluist graafikamaastikku elavdavad kaks suunda, õigemini ahvatleb neid poleemiliselt vastandama nende erinev kunstilise reaalsuse loomise printsiip. Üks neist on fotot rakendav graafika, teine rõhutatum esteetiline suund, kuhu kuulub nii kujutav kui ka geomeetiline graafika, sest olulisem kui vormitunnuste põhjal geometriseerivaks-kujutuslikuks jaotamine on ühine esteetiline süsteem. Niisiis haarab see suund graafikuid Tõnis ja Mare Vindist kuni S. T. Annuseni ning laieneb muuseas väljapoolegi graafika piire — näiteks Malle Leisini. Tegu on esteetilise süsteemiga, mis taotleb absoluutselt sõltumatut pildimaailma, n.ö. suletud kunstilist reaalsust, kus kehtib korrastatus ja harmoonia, kus juhuslikkusele ja argisusele pole kohta. Ausalt öeldes on meie tänane kunst sellele esteetilisele suunale väga palju võlgu — nimelt üldise kunstikultuuri nõudlikkuse —, sest selle mõju on kliimaloojana suurem, kui paistab. Ka tuleb nimetatud suuna esindajate arengut, s. t. uuenemist-paigalseisu hinnata teisiti ja mitte näha enese kordamist seal, kus on tegemist tervikus haaratava ja tervikuna mõjuva kujundlikkusega, mis läbib kogu loomingu. Niisugusel suundumusel on oma õigustus ja tähendus, kuid ainult siis, kui tema kõrval niisama elujõuliselt ja loovalt eksisteerivad teised, reaalsusele avatumad. Sest olemine on alati võrratult keerukam, seose- ja paradoksi-rikkam sellest, mis mahub süsteemi. Süsteem, olgu loogiline või esteetiline, kaldub elimineerima seda, mis temaga kooskõlas pole. Tekib oht, mille Udo Uibo viimases «Loomingus» väga tabavalt sõnastas: ammendamatu näidatase ammendamata. Seepärast on elu laimalt nägev kunst

Käesoleva aasta 26. ja 27. mail tuleb kokku Eesti NSV Kunstnike Liidu XVII kongress. «Sirp ja Vasar» andis lahkesti oma leheruumi kongressieelseks mõttevahetuseks, milles tuleb tõenäoliselt ilmsiks küllaltki erinevaid ja isegi vastandlikke arvamusi ning hinnanguid. Selles ei ole midagi ehmatapanevat, vaid vastupidi — pean seda elujõulise kunstielu tunnuseks. Oma lühikeses sõnavõtus ei kavatse ma selle mõttevahetuse teotsa dekoreerida lehvivate lippude ja roosipõõsastega, küllap need pannakse ka kellegi poolt paika, vaid, kasutades oma ametikohaga kaasnevat õigust, löikan selle mõttevahetuse avamise lindi läbi

On avaldatud kõhklevat arvamust eesti nüüdiskunsti paigalseisust või, ütlejate sõnastust kasutades, «eesti kunsti valmissaamisest». Mis aga on valmis, see on teatavasti oma piires lõplik ja arenguvõimalusteta. Sellele kurvale olukorrale punkti panemiseks on mõni kena daam avaldanud isegi järelehüüde kallile kadunukesele. Nii karmis tegelikkuses oli küll veidi

EESTI NSV KUNSTNIKE LIIDU KONGRESSI EEL ankeet

Eesti NSV Kunstnike Liidu kongressi eel avab SV toimetis oma veerud küsitluseks.

1. Kuidas on teie arvates näitusekorraldus ja tellimused kunstiloomingut mõjustanud?
2. Kuidas hindate meie kunsti seisut kümnendivahetusel?

MÕTTEVAHETUSE ALUSTUSEKS

HEINZ VALK:

Eesti NSV Kunstnike Liidu
juhatuses sekretär

lohutav mõnede elukogenud meeste nagu näiteks Luulik Kokamäe arvamus, et kunst kunagi valmis ei saa, mida see mees muide on ka isikliku loomingu kenasti tõestanud. Kuna aga sõnum on lahti lastud, siis väikene kahtlusest närib ikka hinges — järsku on

ta tõesti valmis saanud? Ja tööpoolest, mida meil enam tahta! Meil on väärtuste püsivust sisendav Olav Maran ning ajastu rabadust ja heitlikkust puudutav Tiit Pääsuke, selgepiirilisel ja puhtalt oma esteetiliselt korrastatud maailma demonstreeriv And-

res Tolts ning ebamäärastes ja sõnaga defineerimatutes maalilistes väljendustes uitav Peeter Mudist, on Herald Eelma tagasivaated taluaknast ning Jüri Palmi olevikuvaated paneelmaja aknast, on rahvakunsti austav Anu Raud ning tehnilise tsivilisatsiooni ilu mõistev Tõnu Riit jne. Ja meil on ka meie endi, s. t. eestlaste tehtud must ruut. Tundub, et kõik on ära tehtud ning seejuures küllaltki lühikesel perioodil. See, mis mõningatel teistel rahvastel toimus poolsajandi vältel, tehti meil ära kolm korda kiiremini. Võib-olla sellise intensiivse spurdi järel ongi vaja korra hinga tõmmata, sest kui kunst tahab paigal seista, küllap tal on selleks vajadust, aga kas ta ikkagi seisab? Kunstiliik, kus kõige rohkem on nähtud valmissaanud süsteeme, on graafika. Mis seal salata, üks ta veidi jahedaks ole end muutnud, sest tehnilise viimistluse ülikõrgeks aretatud aste kipub tõrjuma graafikast kirglikkust, aktiivsust, vahetust, siirust. Kõike seda, mida oli näiteks Marju Mutsu kunstis ja kelle teoste puudumine on meie näituse pilti oluliselt

vaesestanud. Kuid liikumised toimuvad, mitte küll väga silmatorkavalt, kuid siiski usaldust sisendavalt. Juba sellise lehe nagu Peeter Ulase «Müha» olemasolu meie viimaste aastate graafikas on garantii, et eesti graafika siiski valmis pole. Ja ma ei usu, et tulevaste muutuste viljastamiseks oleks vajalik avangardismimusa kohalehõljumine, sest see daam tundub kah üsna jahe olevat. Samuti pole vaja lunastajat oodata üksnes uute talentide juurdetulemisest, sest meie graafika harukordselt arvukas tippmeistrite koondis on veel väga kaugel oma elumahlade jäätist ammendamisest. Muidugi oleks mõne uue jõulise talendi esile kerkimine omamoodi taeva kingitus, kuid olgem realistid ja tunnistagem teatud väsimusemärke praeguse kümnendite vahetuse ühiskondlikus liikumises, millest sõltub kõige rohkem just noorimate põlvkondade aktiivsus. Praegu ei kiirga meie kultuur igatahes sellist teotahet nagu kuuekümnendatel, mis töid eesti kunsti ja kirjandusse põlvkonna, kes domineerib seal tänini. Seetõttu üsnagi harju-

rikkam, ka juhuliku, korras-tamatu ja argise kujutamise tunnetuslikult avaram. Arvan, et parim tõend on Tiit Pääsuke loomingu, kuigi tema maailmanägemine ei taotle tõest süsteemi, vaid ainult läheneb tööle nii nagu juurdlevat mõtet võimalik.

Esteetilise suuna äärmise vastandpoolus on ses mõttes fotograafika, mis programmiselt võtab oma kujutusmaailma juhuliku ja igapäise. Kunstireaalsus on avatud, probleemid väljuvad esteetilisest mängu raamidest ning seotavad avalikult keskkonnas, tsivilisatsiooni jm. küsimustega. Ajal, mil üldsust erutab sajandilõpu puumaja lammutamine rohkem kui kõrghotelli ehitus, on siin tegu ka kunsti eetika ja asusega, kultuuri- ja loodusepieteadega. Suuna rajameistri J. Okase looming on kõige kontseptsioonikindlam, motiivivallik selge ja esitus teravustatud. Kuid temagi on pidanud vajalikuks vormistada pilt esteetiliselt meie näitusesaali sobivaks — ainult personaalväljapanekus kõlas idee esitusviisist üle. Üldiselt on säärane programmisuse liitmine graafikapärase pildilikkusega omane ka teistele suundumuse esindajatele. Aga näiteks Ü. Emmuse ja eriti V. Taigeri tõis retušeerib traditsioonilise ilusa pildi taotlus motiivi võimaliku tähenduse, selle edastamiseks vajaliku teravuse. Foto teadlikku ühendamist esteetilise suuna süsteemi näib katsetavat J. Klimov; tema lame- ja valgustrükkide kunstiline probleemiseade on muutunud nõudlikumaks ning ta lahendab need pinged ja nüansitundega. (Ja tõestab sedagi, et foto kunstinäitusele pääsu ei pea määrama graafiline või fototehniline menetlus, vaid esteetiline ja emotsionaalne kvaliteet.)

Skulptuur on saanud kiidusõnu juba mitu aastat. Mis siis õieti on hea — vist see, et on ühtlane professionaalsus ja palju isikupäraseid tunnetus-, nägemis- ja modelleerimislaade. Veel pole ohtlikku lae vastas oleku tunnet, parimais tõis on nii originaalse mõtte kõitvust kui ka visuaalset atraktiivsust. On bravuuriselt, enesekindlalt ja efektselt jõuküllane Mare Mikof. J. Kangilaski portree, juba kehvad näitusest tuntud, võitis pronksis kui skulptuuretos —

vormi ja silueti mõjukuselt, väarikuselt, kuid modellikohtasem olnuks marmor. Väike täisfiguur näitas veel kord Mikof'i omapärase, seletamatut groteski- või ironiataju, mis just seetõttu kunstikeelne, et seda on nii raske sõnasse panna. Ehtne skulptorianne, seejuures avameelselt naiselik-intuitiivne, on Hille Palm oskusega materjalil mõelda:

Peeter Mudist. «Torso» [pronks, 1982]

plastiline nägemus, mulje vormistub kadudeta ja värskena, olgu siis pronksis või puus. Muide, «Libiseja» kohutas kipsvariandina, võlus pronksis ja võidab kindlasti õiges keskkonnas. Et jutt kaldus dekoratiivskulptuurile, siis peab nentima: saalis oli seda kahetsusväärset vähe. Ometi tundub, et skulptuur on saavutanud küpsusastme väga heade, sisukate dekoratiivteoste sünniks. Aga raske on neid nõuda, kui pole teada kindlat, konkreetset paika. Ilmselt sunnib dekoratiivtellimuste vähesus neid, kel pole monumentaaltööks soodumust, ikka ja jälle end vaid portree-žanriga piirama. Portree on muidugi plastika põhilisi tegevusvälju ja möödunud aastane estoonlyaste näitus veenis, et tal on ajas kasvav, kultuuri- ja jäädvustav tähtsus, mida me iga järgmise näituse arvukaid

portreepäid (NB! Portree on skulptuuri alalhoidlikem žanr.) kokku lugedes ei hoomagi. Palju oli neid nüüdki, nende hulgas häid, niisama kenasid ja keskpäraseid. Ellen Kolgi «Heikki Krimm» pani mõtlema, kui oluline on ka anekda skulptori puhul modelli valik: õiget suhet pingestab mingi sisenduslik kiirgus. Nagu alati, kõitis ka nüüd A. Kuulbuschi esitatud portreepäas stiilikindlus, ta suudab iga modelli psühholoogilise ja vormikarakterse eripära sulatada omenese peaaegu kanoni-seeritud, stiilsesse vormisüsteemi. Ülo Oun on nähtavalt taganenud sellest isikukujutuse laadist, mille tipp oli T. Pääsuke portree, ja taas lähenedu esialgsele groteski rõhutavale — ilmselt kinnitavaks edasist eneseks jäämist. Kena pronkstaeas on sündinud I. Kullal Katrin Karimast, E. Viitoli L. Prometi portree jääb aga pigem kauniks eskiisiks. Erika Haggi on kahtlemata temperamentne kunstnikunatuur, kes vajab suurt vormi. Ita Everi puhul tuleb monumentaalsus modellele kahjuks, liiati ei haaku pea mastaap ja buduaarlik peeglike omavahel.

Nagu ikka, oli liiga vähe figuraalplastikat: meelde jäävamaist vaid Riho Kulla hõljuv «Muusa», L. Palmi «Tõk-keed» ja E. Väli aktikompositsioon, viimased kaks kahjuks kipsis. Akt on ometigi skulptuuri põlisemaid püüsmasid ja seepärast on väga kahju, et seda vähe viljeldakse — tundu- dub, nagu tahaksid skulptorid ise oma ala loomulikke tunnetusvõimalusi piirata. Ses mõttes oli meeldivaid erandeid P. Mudisti «Torso», viimistletud ja ometi nägemusena poolik ning hajuv, näituse kaunimaid töid, mis võistleb professionaalsete skulptorite taie- stega. Hea on ka see, et on sirgunud toreda huumori- ja karakteritajuga noor animalist — Külli Tammik.

Muidugi on ka üldiselt loodusrikkas skulptuurielus agasid: juba jutuks olnud dekoratiivskulptuuri vähesus, samuti pronksi absoluutne ülevõim ja kivikunsti hääbumine. Kuid need on rohkem organisatsioonilist või materiaalselt laadi probleemid ja küllap räägivad neist skulptorid ise kongressil.

(Järgneb)

TARTU MAIL

KUNSTI NÄDAL 1982

MALEV TOOME FOTOD

Tartu graafikat uurivad E. Taniloo ja V. Tolli.

A. Keerend ja S. Kasemaa näituse avamisel.

E. Taniloo skulptuuride näitus «Sangaris».

Teisipäeval, 13. aprillil kohtus Tartu Elamuehituskombinaadi rahvas Eesti NSV rahvakunstniku Vive Tolli ja Eesti NSV teenise kunstniku Avo Keerendiga. Kommentaarid, vastused rohkele küsimustele. Oma näituse avamiselt jõudsid kunstnikud veel mööbli-kombinaati Lahemaa-ainelise graafika näitusele, kus avamas oli Tartu kunstnikeorganisatsiooni juhtkond, sealt edasi aga veel Tartu Kunstnike Majja, et heita pilk Tartu graafikute viimaste aastate loomingule ning aidata valida töid Brno näitusele saatmiseks, kuhu oodatakse valikut eesti uemast graafikast. Oheskoos külalistega vaadati üle ka Mati Vaitmaa juhataada olev graafikaateljee ja leiti, et võimalused pole praegu vastavuses tarvitamisega, ateljee kasutamist peaks saama paremini korraldada.

Kõik senised kunstinädalad on tihendanud kunstnike ja tööstustöötajate suhtlemist. Teisipäeval oli kunstipäev õmbiusvabrikus «Sangar». Sinna jõudis Eesti NSV Kunstnike Liidu Tartu osakonna esimehe, skulptor Endel Taniloo personaalnäitus. Autor meenutas avamisel V. I. Lenini dekreeti monumentaal-

propagandast, mille põhimõtted on aluseks tänastele kunstinädalatele: viia kunst rahva sekka. Kujunduskunstnikud Valter Pormeister ja Reet Amberg andsid nõu kodukaunistamise kui ka tööruumide kenamaks muutmise asjus. Vabrik vastas oma toodangu näitusega.

Koimapäeval avati Tartu KEK-is kodulinn maalija Lola Liivat-Makarova lille- ja maastikumaalide näitus. Veel jõudis sel päeval põllumasinat tehasele «Võit» Ago Kivi piisigraafika ning Tartu Ehitusmaterjalide Tehasesse Kaljo Põllu ja Heralid Eelma graafika. Tartu Kirjanduse Majja pandi üles Ilmar Malini joonistused.

Kunstinädal, meie kultuurielu traditsiooniline osa, tekitab iga kord uuesti tõdemuse rahva ande ja loomejõu jätkuvusest. Aitatakse on kunstilukku talletunud ajad, mil töötasid Mägi, Viiralt, Triik — nii ei jää tulevases kunstiloos tähiseta aeg, mil töötasid tänased kunstiloojad. Kunstinädal saavutuseks peaks paljude muude saavutuste seas olema arusaamise laiendamine tänase tähendusest.

ASTA PÕLDMÄE

L. Liivat-Makarova maalinäituse avamine Tartu KEK-is.

muspärased etteheited nooremate kunstipõlvkondade vähesest aktiivsusest on minu arvates vaid osaliselt neile adresseeritavad. Kõrgendatud vaimuse vähenemine ühiskonnas toob tekkinud tühi- mikkude alati väikekoodanliku vaimuse ja midagi sellist võib hoomata meil ka praegu. Egas muidu «Lee Cooperi» püksipaar maksa kaugel rohkem kui eesti nüüdisgraafika parimad lehed. See ei ole enam haiguse sümptom, vaid haigus ise. Selle artikli raamidest ei mahu niisuguste nähtuste üle arutamine, kuid tahan rõhutada, et jättes kunstile võimaluse liikuda omi salajasi radu pidi, on ta näilisest sõltumatuses hoolimata oma liikumises seotud ühiskonna vaimsete hoovaluste liikumiste või liikumatusega.

Meie kunstile on usaldatud elukeskkonna humaniseerimise ja inimhinge põhiväärtuste positiivse mõjutamise õilis ülesanne.

Sellele töötab aga vastu paneellinnaosade kõleda elu- ruumi pealetung inimpsüühikale. Samuti tundub mulle, et tüüpkoollihoonete lagedate ruumide kunstikasvatustlikumaks muutmisele ei kuluta me murdosagi sellest energiast, mis saab osaks meie sööma- ja joomakohtade kaunistamisele.

Loomulikult on ühiskonnas vaimsete hoovaluste liikumine mitmekihiline, mistõttu ka kunstile langev mõju avaldub mitmeti. Teatavasti on meie külakeskkonda viimasel kümnendil õilistatud paljude väärtuslike kunsti- ja ehituskunsti teostega, sealhulgas ka meie monumentaalmaali arengus tähelepanu äratanud Eva Jänese sgrafiitid Põdrangu soovhoosi klubis ja fresko Väike-Maarja kolhoosi klubis. Alahindamata E. Jänese andekust, julgust ja teotahet, tahan siiski väita, et selle ja kõigi teiste maameeste tellitud kunstiteoste olemasolu eest võlgne- me tänu eeskätt nendesama- de maameeste jõukuse kasvule, iseteadvuse kasvule ja võib-olla isegi sellisele haruldaseks peetavale nähtusele nagu missioonitundele. Selliste finantseerijate olemasolu on meeldivaks kinnituseks positiivse vaimusega hoovaluste juurdetulekule meie ühiskonda, mis on paigalt nihutanud meie pikka aega kiratsenud monumentaalmaali. Ning juba see tõsiasi üksinda eitab eesti kunsti valmisraamete teesi. Ning uusi arenguvõimalusi võib näha mitmelgi pool. Näiteks rääkides meie monumentaal- skulptuuri viimase aja suursaavutustest (J. Soans, M. Varik, E. Viies) tahaks siingi näputäie loorbereid ümber jaotada. Igati tunnustades ülalootletud meeste vaimujõu vägevust, tuleb siiski mõnda, et just taolistena said need

monumendid tekkida tänu pronksivalu baasi loomisele kombinaadis «Ars». Võib vaid mõningase ebamugavustundega kujutleda neid teoseid ümberkohandatuina tuimapinnalisse dolomiiti, mis oli pikka aega meie monumentaal- skulptuuri põhimaterjal, et veendu- da, kuid õilis ning suuri võimalusi pakkuv pronks on hõlbustanud loorberisadu. Võib ju öelda, et pronksivalu baas on loomulik asi ühes arenenud riigis. Oige küll, kuid loomulik on ta alles siis, kui ta juba olemas on. Selleni jõudmiseks aga läheb vaja hulga inimeste ja asutuste tahet ning jõupingutusi.

Olgu need mõned näited selle kinnituseks, et kunstielu liikumisi võivad põhjustada mitmedki muud tegurid peale kunstnike andekuse või andetuse. Need tegurid võivad mõjuda nii loovalt kui ka pidurdavalt, kuid mingeid muutusi põhjustavad nood igal juhul. Teatavasti ei saa lõplikult valmis ükski ühiskond. Seetõttu ma ei usu ka eesti kunsti valmisraamete kartusse, küllap juhtub seal paljutki. Ja kui mõni leiab, et ma loo alguses antud lubadusest mööda hiilisin ja mõne lipu ikkagi püsti panin, siis lohutagu neid teadmise võimalusest järgmistele sõnavõtjatele abil neid lippe jälle maha võtta.

EESTI NSV TEATRIÜHINGU KONGRESS

Tänast Eesti teatripilti

iseloostustasid mitmed sõnavõtjad, püüdes määratleda praegust arengufaasi ning suundumusi. Kunstiteaduse doktor Karin Kask tähendas, et seitsmekümnendate aastate teine pool, eriti aga kaheksakümnendate algus on toonud vajaduse kõnelda selgelt ja kompromissitult eetilistel, sotsiaal-eetilistel ja sotsiaal-filosoofilistel teemadel. Mure inimese pärast on muutunud mureks inimkonna saatuse pärast. Gelmani, Satrovi ja Rasputini näidendite levik paljudel sotsialismiaade lavadele ja ka väljapoole, nende külastusrohkus, kuid niisamuti Peter Weissi «Uue protsessi» hiljutine maailmaesietendus Stokholmi Kuninglikus Draamateatris kirjaniku enese lavastuse ja sellele osaks saanud elav reageerimine iseloomustavad kunsti südamehäält, mis astub välja üldiste ja ühiste pahede vastu, inimest ohustava hädaohu vastu. Ent sotsiaalne probleemikäsitus ei avaldu enam niivõrd publitsistliku teravduse kaudu, nagu olenev harjunud, vaid tunnusjooneks on psühholoogiline märgutäpsus ning tihe mõtestatus. Nimetagem seda sotsiaalpsühholoogiliseks või ka sotsiaal-filosoofiliseks käsitluseks. Teatraalse mängulaadi võtteid ja metafoorsust rakendatakse sotsiaalkriitilistes teatrikõnelustes. Aeg pole kitsaste eksperimentide jaoks. Oeldu on praegusetapi tunnusjooneks.

Meie teatripõlvkond, kes alustas 1960. aastate lõpul ja ilmestas seitsmekümnendate algust nimele teatraalse, otsekontakti pürgiva mängulaadiga, on jõudnud keskikka. Tähelepanuväärselt on hakanud end avaldama tänased kahekümnendad, keda võib leida ka ETÜ preemia saajate hulgas. Siin märkigem ennekõike «Makarenko koloonia» ja «Oleme 13-aastased» lavastusi. Sotsiaalkriitiline hoiak on kõige järjekindlamalt avaldunud Noorsooteatris Mitmete lavastuste («Armas õpetaja» ja «Meie elulood») ümber on tekkinud poleemilisi arutlusi. See kinnitab huvi. Sotsiaalne tundlikkus väljendub K. Irdi lavastuses «Ma langasin esimesel sõjasuvel», mis on unikaalne sõjateemakäsitus nagu Peegli algteoski. Niihästi «Südamevalus» kui ka «Puntilas» on oluline nüüdisaegne mõtestatus. Uudne on J. Toominga loomingus «Musta Mandri kasupöög». TRA Draamateatri parimad lavastused mõeldavad psühholoogilise inimesekäsitluse sügavust. Need jätkavad Panso-aegse Draamateatri parimaid traditsioone. See on hea. Sest kusagil peab püsima traditsioon ja enesekontrolli võimalus. Kõneleja muretses aga meie

SÕNAVÕTTUDEST

lasteteatri pärast, sest on oluline, millise kunstilise vastuvõtu tasandil kujundatakse. Siit oleneb tulevase täiskasvanu suhtumine teatrisse. Probleem on teravalt olemas.

Pärnu Draamateatri režissöör Ingo Normet nentis tänases teatripildis (seestpoolt vaadatuna) rohkem kapseldumist. Veel viis aastat tagasi vaevas mõte, et näeme nii vähe kolleegide etendusi. Nüüd ollakse juba harjunud oma muredega üksi olema ning toime tulema. Käes on stabiiliseerumise aeg. Ent samas ta tõdes, et rohkem saaksime abi üksteisele toetudes. «Minu arvates on ülimalt paradoksaalne, et lavastajad kohtuvad vaid majanduskoosolekutel või nõupidamistel, kus oleme aktiivse kuulaja osas... Ehk on aeg küps, et saame kokku ka omavahelises ringis.» Kõneleja oli arvamusel, et järgmine etapp Eesti teatris on seotud just näitlejaloomingu esile tõusmisega. See on näitleja iseseisvumise etapp. Kõneleja tõi esile kahte tüüpi näitlejat: ühed annavad kaudset, teised loovad autoriga koos ja täiendavad teda oma loominguga. Ent meie teatris on viimasel ajal kujunenud näitlejatüüp, kes meeldivalt, sarmikalt teeb kõike, mida nõuab autor ja lavastaja, kuid kes ise ei otsi oma osast diallektilisi vastuolusid. Nad töötavad loogiliselt, aga mitte ülalavalvalt. Ja ta rõhutas A. Eskola ja J. Järvetiga koostumisel saadud mõtet: osalohendus peab olema küll loogiline, aga ka ülalaval. Paraku on enamik näitlejaid, kes on võimalised ülalavalvalt tööd tegema, hakanud lavastajateks (Mikiver, Hermaküla, Trass, Tooming).

Rakvere Teatri peanäitejuht Raivo Trass määratles Eesti teatri praegusseisu nõnda: oleme oodanud ja lootnud, et eesti teatrikunst teatrite viisi rohkem üksteisele läheneks, et üksteise probleemide ja suundade üle arutletaks, lõpuks austatakski, sest vaatamata lühikestele vahemaadele ja pealtnäha tundmisele on teatrid ometi kildkonniti kaugel, umbusaldavad — nagu oleks must kass meie vahelt läbi jooksnud. Nõnda on ka suhted teatrite kohal ja kõrval keerlevate satelliitidega — kultuuriaministratorite ja asjatundjatega.

Meie teatri tegemiste mõte hingab rohkesti egotsentrist, maksu mis maksab läbi lüüa, olla tähelepanu keskpunktis, aga ka kibestumisest (eks see käi ego'ga kaasas), et kiituste kogumine nii välisreisidel kui ka vabariigisisest ettevõtmiste näol pole toonud seda peadpöörivat edu,

kui sisimas loodetud. Aga kas saabki seda loota, küsis kõneleja, kui puudub peamine — meie maa, meie rahva sisepingete lahenduslike põhjuste — võimaluste mõõtmine. Andkem enestele aru — ühelt poolt on kadumas ehtne ja otsene side rahvaga, tegeliku elu tõsiloolusega — meie teatripildis puudub (vaid paar erandit) tänane, tubli ja terve austust avaldav suhe ja sõna oma riiki ja rahvasse. Inimlikku soojust, sõbralikkust, lugupidamist, järgitavat armastust ja sügavat patriotismi pole juba ammu kuulud-nähtud Eestimaa teatritribüünidelt. Ja ometi on sellised emotsioonid meie rahval olemas, nad pole kuhugi kadunud. Unustatud on need vaid meie, teatritegelaste hulgas.

Teiselt poolt puudub kultuuri ja kunstiringkondade vahel tõsine loominguline koostöö. Puudub seltsielu — aktiivne, kihav, kobrutav vaimutegevus. On küll vanu ja uusi seltsimaju — «Ku-Ku», Kirjanike Maja koridor, Kinomaja, kuid kontaktid, ühendus, liit koostööks on puudulik. Igaüks ajab oma asju — parem, kui teised ei sega, siis läheb oma asjade seis segaseks.

R. Trass tõi esile ka Rakvere teatritegemises toimunud selge muutuse: alates käesolevast hooajast antakse etendusi oma majas iga päev, väljasõit on vaid 6–8 korda kuus kas teistesse teatritesse või suurematesse keskustesse. Asjaolu, et väikese rajoonikeskuse väljasõiduteater muutub paikseks ja pühendub kunstiteenimisele, tuleks ajaloolastel võtta uurimise alla. Eks see ole niisama tähelepanväärt fakt kui see, et rändkarjakasvatajatest said põllupidajad!

Ajakirja «Teater. Muusika, Kino» peatoimetaja Jaak Alilik ütles, et viimased viis aastat on tähendanud energilist juhtiva kaadri vahetust teatrites. Vahetunud on viie teatri peanäitejuhid ja seitsme teatri direktorid. Kolmel teatril koguni mõlemad juhid. Protsess jätkub veel mõned aastad. Loomingulise õhkkonna määrab aga peanäitejuhi ja direktori mõttekaasus, sisuline liit. Ka selliste mõttekaaslastest paaride väljakujunemine võtab veel aega. Kõneleja märkis, et ees seisab viimane etapp kaadri osas stabiilse teatripildi kujundamisel 20–30 aastaks. On selge, et teatrijuhi väga raskete ülesannete enda kanda võtmise pidurdamine noorte näitejuhtide arengut, võib esineda tagasilööke, rutiini, pealiskaudsustki. Teatrijuhi amet

vajab samuti õppimist ja kogemusi nagu iga teinegi. Olu-kord on komplitseeritud seetõttu, et viimasel ajal pole juurde tulnud noori lavastajaid, kes võtaksid enda peale assisteerimise, näitlejakatsed jne.. Uue laine tekkimine on jällegi teatrijuhtide tolerant-suse ja perspektiivi nägemise küsimus. Teatrijuhtimise edukuse aluseks arvas ta võimet silmas pidada iga näitleja saatust koos teatri kõigi vajaduste arvestamisega, samuti arvestades neid vajadusi, mida teatritele esitab ühiskond. Nende kahe parameetri kokkuviimine on teatri eduka juhtimise põhialus. Selles osas arvas ta kõige kaugemale jõudnumaks Rakvere Teatri, kus koos töötavad peanäitejuht R. Trass, direktor K. Eller ja kirjandusala juhataja I. Kaber. Atmosfäär teatris on eeskujuväärne. Mitmes teises teatris on muretsesemiseks põhjust.

Dramaturgiaprobleemid

keskemaks kõneaineks kongressil ei tõusnud. Nende põhi-käsiteljaks jäi Enn Vetemaa, kes vaatles teatri ja kirjanike praegusi vahetuid. Ta võttis õige, et dramaturgid ei ole veel tabanud neid suuri elulisi probleeme, millest kõneles R. Trass. Aga suureks ta dramaturgide võlga teatrite ees ka ei pidanud — kirjanduses on mõndagi, mida pole märgatud. Ta tegi ettepaneku ka Kirjanike Liidu dramaturgide ja teatritegijate lähendamiseks Teatriühingu ürituste kaudu. «Oleme seal muidu omaette ja umbes sellistes suhetes nagu emad, kes kiidavad üksteisele oma tüdarta, aga prints ei tule kusagilt.» Ta arvas, et teatritegijaid ja kirjanikke aitab lähendada ka uus ajakiri.

Mõtiskledes kirjanduse ja lavastuse vahekorras, pidas ta kirjandusest mõnel juhul siiski nii paindumatuks materjaliks, et kui režissöör tahab seal läbi viia mingit erilist oma nägemist ja kui materjal sellele ei vasta, siis ei tule kõik hästi välja. Seepärast ei maksaks hakata teoseid hoopis teiseks tegema. J. Toominga «Põrgupõhja» meeldis väga — seal on mingi grotesk, mingi alltekst, materjal lubas endale sümbolistlike võtetega läheneda ja jätis tugeva mulje. Aga «Kauka jumalast» niisugust muljet ei saanud.

Muusikateatri probleeme

Vokalistide sektsiooni esimees ooperisolist Mati Palm peatus kõigepealt meie teatritehooonete akustikal, nimetades seda muusikateatris

üheks oluliseks küljeks. Kahjuks on «Estonia» teatri akustika muutunud pärast remonti halvemaks. Kipub jääma mulje, et kõik, mis tehakse uuesti, läheb halvemaks. Et kõikjal nõnda pole, näitab uus «Ugala», kus on väga hea akustika. Kas ei saaks neid probleeme «Estonias» tasemel lahendada? Kõneleja muretses meie lauljate järelkasvu pärast, leides mitmes hääleliigis päris suuri lünki. Ebarahuldavaks pidas ta olukorda meie lauljate jäädvustamisel. Lindistamised on üsna juhuslikku laadi, ega võimalda osalejal selleks vajalikul tasemel valmistada. Ta pidas võimalikuks meie kahe muusikateatri tihedamat koostööd ning solistide vahetamisi. RAT «Estonia» peadirigent Eri Klasi sõnavõtt oli uute pillide saamise mure, samuti orkestri kindlustamine vajalike materjalidega (keeled, jõhvid). Tallinna Riikliku Konservatooriumi rektor Viktor Gurjev andis ülevaate lauljate ettevalmistamisest ning arvas, et praegused programmid õigustavad end. Kõik «Estonia» praegused lauljad on TR Konservatooriumi kasvandikud. Pole põhjust pessimismiks tulevikku suhtes — tulevased Krummid ja Kaalud on kas Konservatooriumis või kusagil Eestimaal, kust nad tuleb üles leida. RAT «Estonia» koorijuht Uno Järvla oli siiski mures ooperikoori täienduse pärast ja pidas väga oluliseks ETÜ summast, et mujalt tulnud lauljate kvalifikatsiooni tõsta. ETÜ paljudest tegevussuundadest kõneldes tõstas RAT «Estonia» peanäitejuht Arne Mikk küsimuse ETÜ Tööstuskombinaadi suuremast rakendamise teatrite selliste mureküsimuste lahendamisel nagu balletikindade valmistamine, teatrifotode tegemine, nootide paljundamine. Lahendamist ootab vabaõhulavade probleem.

Teatrikritika

Ülesannetest oli juttu õige palju. Karin Kask ütles, et teatrist kirjutaja peaks olema tõelisele teatrikunstnikule midagi hea sõbra taolist, võimalikult pisut arst ja psühholoog. Teatri ja teatrist kirjutajate suhe on delikaatne igal juhul. Ingo Normet lausus: «Mind on isiklikult hakanud segama kriitikute esteetiline kõikesallivus, kõrge esteetiline valulävi etenduste hindamisel, mis viib esteetika devalvatsioonini. Kõigile ei saa kõik meeldida. Kriitikud hindavad liiga vähe ilu. Liiga vähe analüüsitakse vormiprobleeme. Sageli tundub kriitikat lugedes, nagu mängiksime peitust... Me peidame teatris omi ideid ja kontseptsiooni meeletult teatrirühuse, et kriitikud neid sealt jälle saaksid päevavalge-

UUT TEATRITES

Rakvere Teatris tuli Raivo Trassi lavastuses ja Riina Babiševa kujunduses lavale Mari-vaux' «Armastuse ja juhu mäng». Vasakpoolsel pildil: Dorante (Madis Kalmet) ja Dorante toapoiss Arlequin (Toomas Suuman).

12. märtsil esietendus Pärnu Draamateatris Agatha Christie — Edgar Alleni kriminaaldraama «Kutse mõrvale», mille lavastas Ingo Normet. Pildil: miss Marple (Tiia Kriisa), Philippa Haymes (Merike Tatti), Edmund Swettenham (Enn Keerd), Dora Bunner (Siina Üksküla) ja politseinspektor Craddock (Jaak Hein).

ARENKU ALUS ON SUHTLEMINE

(Algus 4. lk.)

le tuua. Teatrivormidel, stiilidel on omaette väärtus. Teatritegijate suhtel vormisse on ka omaette väärtus. Ta ütles, et nõustub täiesti Elem Treieri SV-s avaldatud väitega, et me võtame liiga tõsiselt küllaliskriitikute juhuarvamusi. Pealegi näevad nemad meie teatrit oma probleemide valguses. Tihti kiidetakse meid selle eest, mis neil enestel puudub. Seetõttu on ka mitmed ulatuslikud konverentsid, eriti festivalijärgsed olnud loodetust vähem viljakad. Kuulame teisi, hiljem vehklemetuntud nime ja tiitlitega, kui omavahel kõik jutud rääkimata. Kindlasti tuleks teha lavastajate ja kriitikute koostumisi, ühisvaidlusi.

Ja Raivo Trass: «... Killustatus paistab silma teatrist kirjutavate autorite hindlustest — tihti näib, et ilmunud mõtteavaldusel (retsensioon, ülevaade) ei ole pisematki pistmist tegeliku olukorra ja kunstidõdemusega. On saanud paraku reeglilik, et vaatleja ja vaadeldav räägivad teineteisest mõõda, toetuvad väitlustes eri alustele, ei soovi teineteist mõista ega süüvi mõistma.

Olen momendil täiesti veendunud, et mitte eesti nõukogude teater pole madalseisus (on kadunud jutt režiini madalusest või kõrgusest, see on asendunud näitlejaprobleemiga), vaid praegune olukord tuleb eelkõige esteetilise üldistuse puudulikkusest. Meil puudub autoriteetne tegelikkuse ja ajaloo, tegelikkuse ja perspektiivi mõtestatus, uurimus, mis üldistaks ja lahaks teatriprotsessi tänases päevas. Ühesõnaga: meie põlvkonnal (ja kui vaesed me oleme seetõttu) puudub oma liider teatriteoorias.»

Kirjandusteadlane ja teatrikriitik Elem Treier pidas edasise kriitika arengu toimumise jaoks oluliseks normaalsest loomingulist atmosfääri meie vabariigi teatrielus ja kriitikaseksioonis. Ta taunis ebameeldiva kriitika summumtamist ja selle vastu võitlemist. Ta meenutas aegu, mil ühingus töötasid Oskar Põlla, Priit Põldroos, Leo Kalmet, Enn Toona. Siis ühing ühendas. Kus teatris midagi huvitavat oli, sinna sõideti arutama, vaieldi omavahel sõbralikult, võrreldi oma teatrimõistmist kolleegide arvamusega. Kõik Tallinnas toimunud küllaliskriitikat arutati läbi...

Eri Klas ütles, et kriitikat on väga vaja. Kriitika võib olla mitmesugune — teatrisisene ja ajakirjanduslik. Ta tõi näiteid retsensioonide hilinemisest («Rügemendi tütar») ning osutas, et välismaal on mõne lavastuse kohta kirjutatud rohkemgi kui kodus («Boriss Godunov»).

Režissöör Gunnar Kilgas tõstis küsimuse telelavastuste retsenseerimisest, mis on kriitika jaoks praegu tühi koht. Kui välja arvata Elem Treieri «Pisuhänna» kohta professionaalselt kirjutatud analüüsiv kriitika, pole viimasel ajal mitte midagi ilmunud.

Samast kõneles ka I. Normet, kes muretseb teatrilavastuste halvavaliteediliste ülekannete pärast. Probleem on seda tõsisem, et telelavastust vaatab 180 000—240 000 inimest, s. o. ligi 300—400 täis teatrisaali.

Ajakirja «Teater. Muusika. Kino» peatoimetaja Jaak Allik märkis, et teatrikriitika ja teatrilase mõtte olukord pole kaugeltki rõõmustav. Teatrikriitikute read on meie vabariigis kokku kuivanud. On 19 sõnalavastuse arvustajat, 2—3 muusikaarvustajat ja peale L. Tormise pole ühtegi balletispetsialisti. Ka nende inimeste enamik tegeleb kriitikaga hobi korras muu töö kõrval. Professionaalseid kriitikuid meil peaaegu polegi. Ja seni, kuni kriitika jääb juba organisatsiooniliselt hobi tasemele, on kriitika olukorra parandamine enesepettus. Selles olukorras tahaks aktiviseerida meie praktikute kirjalikke esinemisi. Ta mainis ka, et noorte kriitikahuviliste esimehe kokkutulek (93 osalejat) annab lootust kujundada alaliselt töötavat seminarit.

Teatrikriitik Endel Link pidas oluliseks lavastuste arutelude traditsiooni plaanipäraselt jätkamist kriitikaseksioonis. Ta pööras tähelepanu mõtteavaldusele, vaatajatele mõtlemissuuna andmisele lavastuses, sest selles ilmneb meie kunsti ideelisuse küsimus. Juhuslikkust tuleks vältida lavastuste jäädvustamisel fotodokumentatsioonidena. Kriitika edasiseks arenguks on vajalik loominguline atmosfäär nii teatrielus kui ka kriitikaseksioonis endas.

Teatripropaganda

Olulisus tuli hästi esile Rapla rajoonikomitee sekretäri Ants Luukase sõnavõtt, kes peatus asja lõppenud teatrikuu üritustel. «See oli meie kandis tõeline teatripäev, millega oli haaratud ligi pool rajooni elanikkonnast.» Oli uusi vorme, nagu teatrirong, millega sõideti hulgansiti Tallinnasse esietendusele ning kus tehti rongiteatrit. Suure tunnustuse andis ta kujunenud sefussidemetele TRA Draamateatriga.

Rahvateatrite osast

meie teatripildis rääkis Tartu E. Vilde nim. Rahvateatri juht Vanda Päi. Ta pidas vajalikuks ETÜ abistavat osa rahvateatrite suurürituste (festivalid, kokkutulekud) ja kvalifikatsioonilaste seminaride korraldamisel. Ka on seal rahvateatritel kujunenud ühisvaidlused meie teatritega ja teatritegijatega. Nii on Eesti NSV rahvakunstnik I. Tammur aastaid osalenud Tartu Rahvateatri üritustes.

Kongressi kõnelustest tegi kokkuvõtte Eesti NSV kultuuriminister Johannes Loti pikem sõnavõtt, milles ta lähtudes NLKP XXVI kongressi suunistest, vaagis teatri-rahva saavutusi ning vajaka jäämisi nende töös.

Need ekstreemsed elueksperimentid panevad kahtluse alla isiksuse varajase küpsemise idee — nii nagu meie seda mõistame — ja varase lapsea mõju edaspidisele arengule. Saksa FV psühholoog H. Thomae on näidanud, et tõsised muutused inimisiksuses võivad aset leida isegi 30. eluaastates). Seda müüdugi siis, kui isiksuse all ei mõelda üksnes temperamendi omadusi, mis küpsevad tõepoolest koolieelses eas.

On teada elueksperimente, mis viitavad inimorganismi stabiilsusele, konservatiivsusele. Hästi tuntud on ebaõnnestunud katsed tuua huntide poolt kasvatatud lapsi inimeste ühiskonda (Amala ja Kamala). Huntide poolt omandatud oli, vaatamata suurtele jõupingutustele, väga raske või õigemini võimatu välja tõrjuda. Siit järeldus: on suhteliselt õigem jätta midagi tegemata, kui teha seda väärtalt (huntide moodi). Selline soovitus oleks siiski ebarealistlik. Inimese loomus tõukab teda toimima ja pidevalt midagi ümber korraldama isegi siis, kui resultaati ei olegi täpselt prognoositud (vrdl. majandus- või inimese suhtel loodusega). Meie võime ju lapse õpetada kirjutusmasinal kirjutama, kuid põhiküsimus on — mida ja kuidas kirjutada?

Koolivalmiduse kujundamise viisid. Esimene toimumisviis toetub argiteadvusele ja on seetõttu ka kõige rohkem levinud. Lähitutakse päevselgest tões: koolis hakkab hästi õppima see laps, kellel on piisavalt teadmisi ümbritsevast maailmast, kes on omandanud vaimse tegevuse teatud võtmed, ühesõnaga, saavutanud vaimse arengu teatud taseme. Nõutav on samuti sõnakuulelikkus, korralikkus, soov õpetaja korraldusi täita jms. Kooliküpsuseks ei peeta last, kellel need omadused puuduvad. Psühholoogid võivad kindlaks teha lapse kooliküpsust, kasutades selleks väljatöötatud vahendeid: testid üldiste teadmiste kohta (näiteks, mida tähendavad mõisted «ees» ja «taga»), lugemisõppimise test, järelejoonistamise test, koolieelkute vaimsete võimete test. On olemas hulk meetodeid koolieelkute intellektuaalse taseme tuvastamiseks. Koolivalmiduse kujundamine käibki meil peamiselt lapse tunnetusliku potentsiaali arendamise kaudu. Elunõuetele vastu tulles muutub lasteaed üha enam kooli tüüpi asutuseks. Seega, olemasolevad kooliküpsuse mõõtmismeetodid vastavad kooliküpsuse kujundamise viisile meie lasteaedades.

Praegu on säärane koolivalmiduse kontseptsioon oma juhtpositsiooni loovutamas. Mildest on see tingitud? Ilmselt on muutumas mõiste «koolivalmidus» sisu, kuna sel mõistel nagu igal teiselgi on konkreetne ajalooline iseloom. Selgub, et kooliküpsuse määramiseks jääb senistest testidest väheseks, ei piisa isegi lapse kogu intellektuaalse potentsiaali kindlakstegemisest. Koolieelkute kõiketeadmise taustal pörkab kool kokku õpimise langemise faktiga, eriti keskkoolis («Õppimine kui väärtus on küllaltki tagasihoidlikul kohal vanemate klasside elutegevuses» H. Liimets). Siit tulenebki kooliküpsuse paradigma teisenemine: teadmiste, oskuste, vilumuste ja vaimse tegevuse võtete asemel on hakatud uurima lapse vajadusi ning motivatsiooni. Ühes vastavas töös on tõestatud, et koolieelkute negatiivne hoiak kooli suhtes pole tingitud mitte nende intellektuaalse arengu madalast tasemest, vaid lapse emotsio-

naalsest ebaküpsusest (S. Stetsenko). Negatiivset hoiakut kooli suhtes tingib dissonants suhteliselt kõrgelt arenenud verbaalse intellekti ja sellele mittevastava emotsionaalse arengu vahel.

Lapse emotsionaalne sfäär avaneb hästi suhtlemises täiskasvanute ja eakaaslastega. M. Lissina uurimustes on selgunud, et suhtlemise areng koolieelses eas ei seisne lihtsalt kontaktide arvu kasvus (kvantitatiivne aspekt), vaid et lapse suhtumine teistesse inimestesse muutub kvalitatiivselt. Suhtlemise arengus alates teisest-kolmandast elukuust kuni seitsmenda eluaastani eristati neli faasi. Esimese faasi suhtlemisvormiks on vahetu emotsionaalne kontakt lapse ja täiskasvanu vahel. Teisel eluaastal kontaktide iseloom muutub: kontakti sisuks saab lapse ja täiskasvanu ühine tegevus, mille kaudu toimub sotsiaalse kogemuse edastamine (teine faas). Asjalik suhtlemine leiab aset mängulises tegevuses (sellest seisukohast lastesõim ei ole eriti soodus keskkond, kuna üks kasvataja ei jõua olla vahetus kontaktis 25 lapsega). 3—4-aastaste mudilaste huvi keskendub juba rohkem välisele maailmale (kolmas faas), suhtlemises hakkavad prevaleerima tunnetuslikud huvid («miksiku» periood). Esmaordselt saavad suhtlemise objektiks last vahetult mittemõjustavad asjaolud (laps küsib päise päeva ajal: miks kuu helendab?). «Miksik» on nagu teadlane, kes püüab näha vahetu reaalsuse taha (mis on nuku kõhu sees?). Kõige kõrgem suhtlemise aste koolieelses eas (neljas faas) on koolieelkute huvi keskendumine sotsiaalsele, inimestevaheliste suhete maailmale, tekitab isiksuse suhtlemine.

Uurimused on näidanud, et kaugelki mitte kõik lapsed ei saavuta kooliminekuga ajaks vastavat suhtlemise arengu tasandit. Nii oli lasteaia vanemas rühmas 8,4 protsenti lastest alles teise suhtlemisvormi tasandil, 33,3 protsenti — kolmandal tasandil ning 58,3 protsenti olid jõudnud isiksuliku suhtlemise tasandile. Lapse teatud suhtlemistaseme saavutamise sõltub eelkõige lapse ja täiskasvanu suhetest. Kuna paljudel juhtudel suhtlemine perekonnas piirdub ainult lapse ja vanema hädavajalike kontaktidega, siis on laste mahajäämus suhtlemis-sfääris arusaadav.

Kas aga suhtlemine on tõesti seotud koolivalmidusega? Osutub, et lapse tunnetustegevuse tõhusus sõltub tema suhtlemistasandist. Nimelt tänu isiksulikele suhtlemisele saab võimalikuks täiskasvanu-uhise keele leidmine ja läbielamise kui arusaamise emotsionaalse ekvivalendi tekkinemine. Suhtlemise põhikomponendiks tõuseb vajadus üksteisest aru saada ja tundmuste ühine läbielamine. See kindlustabki õpetaja juhtimisel toimuva õppimise edukuse.

Nõukogude psühholoogid on ühel meelel, et suhtlemise arendamise kõige adekvaatsem vorm koolieelses eas on rollimäng. Mängu sisuks vanemas koolieelses eas ei ole niivõrd teadmiste saamine, kui võrd suhtlemine teiste lastega. Mängu tekib vajadus ja võime kaasa elada kaaslaste õnnestumistele ja ebaõnnestumistele. Lapsel kujuneb võime loobu-

da juhendumast üksnes isenda soovidest ning asetuda teiste seisukohale, vaadata asjadele teisest aspektist (arsti, müüja jne seisukohast). Siinjuures tuleks meelde K. Marxi kujundit Peetrist ja Paulist: inimene saab inimeseks alles siis, kui suhtub teisele kui omataolisusse. L. Obuhhova eksperimentid ongi näidanud, et mängu kaudu toimub vabanemine lapsele nii tüüpilisest egotsentrist (J. Piaget). Detsentreeerimisvõime on üks tähtsamaid isiksuse omadusi, mis saab tekkida ainult suhtlemises teiste inimestega. Selles punktis võibki mitte nõustuda nendega, kes üldse taunivad lasteaeda kui sellist põhjendusel, et kodused lapsed on suurema loovuse ja süvenemisõksusega. Paraku on päevselge, et egotsentristmist vabanemise eeldus on ikkagi suhtlemine lastekollektiivis. Et laste kojujätmine ei ole nüüd lähitulevikus ka praktiliselt realiseeritav, siis on peamiseks küsimuseks lasteaias tehtav kasvatustöö. Milline peaks see olema, et sirguksid iseseisva mõtlemise ja suure loovusega isiksused?

Suur reserv on mängu ulatuslikum kasutamine lasteaias. Andkem lastele mäng tagasi! Paraku võib seegi olla poolik abinõu. Nimelt võib mängida ju ka nii, et kasvatajatädi näitab ette (vastavalt programmile), kuidas tuleb ja kuidas ei tohi mängida. Järelikult, ümberkorraldused kasvatustöös peaksid olema sügavam iseloomuga. Kasvatustöödiktandi all ei saa olla tõelist loomingut. Range järelevalve all mängimisest, joonis-tamisest, voolimisest on vähe kasu, et kujundada loovat isksust.

See ilus idee on leidnud praktilise rakenduse Moskva psühholoogi E. Subbotski uurimuses. Katse kestis aasta aega ühes lasteaias, kus loobuti nii tüüpilisest autoritaarsest suhtlemisest kasvataja ja lapse vahel Laps võrdustati kasvatajaga, pandi temaga ühele pulgale. Kasvataja ei tohtinud kasutada mingeid sanktsioone lapse suhtes: vali hääl ja karm pilk olid keelatud. Veelgi enam, ilmeksimatu täiskasvanu hakkas tegema «vigu» ühistes tegevustes (õppetundides). Lapsed olid algal täielikus hämmingus. Sanktsioonidele toetuv kasvataja autoriteet langes, distsipliinist selle tavalises tähenduses ei olnud jälgegi. Edasi hakkas aga juhtuma imelisi lugusid: distsipliin taastus (mitte «kepi» kar-tusel), lapsed muutusid sõbralikumaks, hakkasid kasvatajatädi kallistama nagu oma ema. Katseaasta lõpul läbiiviidud testid näitasid, et laste spontaanne loovus oli tunduvalt tõusnud, võrreldes tavalise lasteaiarühmaga. Ja see oligi katse kõige tähtsam tulemus, rääkimata toredatest suhetest.

See eksperiment viitab suurtele võimalustele loovuse ja iseseisvuse arendamisel ka lasteaias oludes, mitte ainult kodus. Seda müüdugi eeldusel, et mäng saab kooliks ettevalmistamise protsessis väärilise koha ning et lapse ja täiskasvanu suhtel koolieelses kasvatus-(mitte õppe!)asutuses muudetakse tõeliselt inimlikeks.

¹ Siin oleks kohane pöörduda keeletarkade poole, et tõlkida venekeelsed sõnad: «переживание», «сопереживание», «соучастие», «сострадание».

Estica

WSOY kirjastusel ilmus Jaan Krossi ajalooline romaan «Keisri hull», mille on soome keelde tõlkinud Juhani Salokannel. TASS-i andmetel võeti teos soome kriitikas hästi vastu.

Ajakirja «Družba Narodov» märtsinumbri on avaldatud August Eelmäe arvustus Ralf Parve luuletuskogu «Õnneval» kohta, mis «Eesti Raamatu» väljaandel ilmus 1980. aastal.

FILMFESTIVALI KOHTUMISEL: «Tsentrnautsfilmi» režissöör Andrei Gerassimov, heliooperaator Natalja Roginskaja ja režissöör Mark Ditkovski «Arsi» portselanimaaliteljees.

INTERPREEDILOOD

IVARI
ILJA

Tuleval teispäeval esineb «Estonia» kontserdisaalis VII vabariikliku interpreetide konkursi ja VI vabariikidevahelise interpreetide konkursi laureaat, Moskva Riikliku Konservatooriumi IV kursuse üliõpilane IVARI ILJA.

Olite veel aasta tagasi TRK üliõpilane. Miks otsustasite üle minna Moskvasse?

Selle, minule tähtsa sammu, eest võlgnen eelkõige tänu oma eriala õppejõule TRK-s, Laine Metsale, kes põhjendas ettevõtmise vajadust ja kasulikkust. Minu uus juhendaja on professor Veera Gornostajeva. Tema tunni nõudlikkuse aste on erakordselt kõrge. Võimalik on konsulteerida ka kahe assistendiga, kelleks on Jelena Richter ja viimase üliõpilise pianistide konkursi I preemia võitja Mihhail Jermolajev. Muusikale erineva lähenemisviisiga ja isiksusega erinevad, täiendavad nad teineteist. Mõnes mõttes on õpilasel raske jääda endaks selles n.-ö. kolm ühe vastu situatsioonis. Säilitades aga tugeva enesekontrolli, on päju kasu just eri arvumiste ning võimaluste võtmise ja tunnetamise tõttu. See jällegi inspireerib oma tee leidmisele!

Omamoodi pedagoogilisteks laboratooriumideks on kujunenud juba seitsmendat aastat järjest toimuvad kontsertsinemiste sarjad Uuralites, algatajaks-organiseerijaks V. Gornostajeva. Seekordne kontsertprogramm hõlmas tema sooloõhitud, kuut üliõpilaste kontserti ja nn. lahtisi tunde. Iga kontserdi järel oli vestlus, kus analüüsi esinevisti ja jagati näpunäiteid. Nii oli võimalik viimistleda kava sisulist ja tehnilist külge, süvendada suure lava tunnetust, mis olidki ju nende kontsertide eesmärgiks. Samasugused sidemed on meil veel Dubna linnaga, kus käiakse kaks korda aastas. Põlvikud on ka õpilasohtud konservatooriumi väikeses saalis. Need kujune-

ANNE-MALLE HALLIKU FOTO

vad õppejõudude töö aruan-deiks. Eelnimetatud sündmused ning üldse Moskva konservatooriumi õhkkond ja vaimus mobiliseerivad üliõpilasi ja ahvatlevad endast parimat pakkuma.

● Opingutega paralleelselt olete edukalt tegevenud ka kontsertmeisterina, mida kinnitavad tööaastad «Estonia» teatris, IX üliõpilisel M. Glinka nimelisel vokalistide konkursil saadud diplom parima kontsertmeisteritöö eest ja juba kaks aastat kestnud koostöö kahe NSV Liidu rahvakunstiniku, I. Arhipova ja M. Voitesega.

Kontsertmeisteri tööga puutusin kokku üsna varakult. Üks esimesi innustajaid oli õpetaja Laine Leichter, kelle

erakordselt kohusetundlik ja aus lähenemine muusikale andis tõuke. Esimene solist, keda pikemat aega saatsin, oli tšellomängija Mart Laas. Tallinna Muusikakeskkooli viimases klassis hakkasin tööle «Estonia» teatris algul koorikontsertmeisterina, hiljem solistidega. Seal pärinebki kiindumus vokaal-, kammer- ja ooperimuusika vastu.

M. Glinka-nim. vokalistide konkursil Tallinnas saatsin Sirje ja Väino Puurat. Umbes samast ajast algas koostöö ka NSV Liidu rahvakunstinike Irina Arhipova ja Margarita Voitesega. Kasulik on kõik, mis puudutas ansambli tööd nende solistidega. Oluline oli tutvumine hulga repertuaariga.

Koostöö annab kindlustunde, mis omakorda tagab vajaliku vabanemistunde, ansamblitunde, loominguliste põhimõtete ühtsuse süvenemise. Aiman partnerite kavatsusi juba tükk maad ette ning arvan, et nii on ka vastupidi.

Koostöö I. Arhipovaga viis mind kokku helilooja Georgi Sviridoviga. Nimelt valmistame ette kava tema romansside. Kohtumiselt heliloojaga viisin relikviana kaasa romansid koos autorimärkustega. Huvitav on, et klaviiris on iga noot «mängitud» teatud instrumendi poolt. Sellised seosed elustavad ja rikastavad romansside klaveripartiid. Imetlesin Sviridovi võimet mõtestatu't mängida.

● Nimetasite plaadistamist?

Ettepaneku S. Rahmaninovi romansside plaadistamiseks tegi I. Arhipova mulle 1979. a. veidi aega pärast M. Glinka nimelise vokalistide konkursi. Risk muidugi oli, sest meil puudus koosmängu kogemus. Sõitsin Moskvasse, kus tegime paar päeva proove ja kohe ka esimesed sissepääsime. Nüüd on plaadid valmis. Teise, M. Glinka ja P. Tšaikovski romanssidele pühendatud plaadiga alustasime tööd aasta tagasi. Plaadil on oma head ja halvad küljed. Hea on, et ta jääb sinust järele, halb aga, et kord sissepääsime ei saa kunagi muuta. Plaadistamine erineb kontserdist täielikult. Seda iseloomustab mingi sterilsuse maik. Et sellest vabaneda, võiks kasutada mitmeid sobivaid helitehnilisi väljendusvahendeid ja muusikalise külje sünteesi võtteid, näiteks erinevaid akustilisi taustu vm.

● Missugune on kontsertsinemiste plaan lähitulevikus?

Aprillis-mais kontserdid koos I. Arhipovaga Leningradis ja Kišinjovis. Mai lõpul tahame M. Voitesega sõita Kesk-Venemaale. 27. aprillil toimub minu teine soolokontsert Tallinnas. Pika vaheaja tõttu (eelmine oli 1. III 1980) on mul mingil määral debüüdi tunne. Olen muutunud, nagu me kõik pidevalt muutume. Raske on enese üle otsustada. Igatahes ootan seda sündmust erutusega.

Küsitlenud HELI KALD

ÜLELIIDLININE TUNNUSTUS

NSV Liidu Suure Teatri, S. M. Kirovi nimelise Leningradi Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri ja RAT «Estonia» kollektiivi autasustati NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee rändpunalipuga esikoha eest teatrite ja muude etendusastute üliõpilises sotsialistlikus võistluses 1981. aasta teisel poolaastal.

19. aprillil, enne «Luikede järve» etenduse algust, andis kõrge autasu «Estonia» kollektiivile üle Eesti NSV kultuuriminister J. Lott.

(ETA)

EUGEN KAPI

«24 PRELÜÜDI»

LVOVIS

5. aprillil toimus Lvovi Riikliku Konservatooriumi Suures saalis NSV Liidu rahvakunstiniku prof. Eugen Kapi autorikontsert. Professor O. Kröštalski ja dotsent T. Strauhi eriklaveriklassi üliõpilased L. Berestovska, I. Bunina, J. Vafja, I. Kamenna ja L. Morozova kandsid ette E. Kapi klaveripalade tsükli «24 prelüüdi» (loodud 1968. a., esiettkanne Lvovis).

Kontsert oli pühendatud NSV Liidu moodustamise 60. aastapäevale.

LAULUD

VILJANDIST

Eesti NSV Heliloojate Liit ja Viljandi Rajooni RSN Täitevkomitee kultuuriosakond kuulutavad välja laululoomingu konkursi Viljandi-teemaliste lauludele seoses linna 700. aastapäevaga.

Laulud võivad olla kõikidele kooriliikidele, ansamblikele, solistidele klaveri, estraadiorkestri või instrumentaalansambli saatel. Teemaatika olgu seotud Viljandi linna ja ümbruse looduskauniste paikadega, eelistatud on maaelu ja põllutööd kajastavad laulud.

Koorilaulude eest antakse välja viis preemiat: üks I preemia — muusika 400 rubl., tekst 150 rubl.; kaks II preemiat — muusika 300 rubl., tekst 100 rubl.; üks III preemia — muusika 200 rubl., tekst 75 rubl.; üks ergutusauhind — muusika 100 rubl., tekst 50 rubl.

Estraadi- rahvalike ja massilaulude eest on viis preemiat: üks I preemia — muusika 400 rubl., tekst 150 rubl.; kaks II preemiat — muusika 300 rubl., tekst 100 rubl.; üks III preemia — muusika 200 rubl., tekst 75 rubl.; üks ergutusauhind — muusika 100 rubl., tekst 50 rubl.

Parimad Viljandi-teemalised laulud saavad kaks eripreemiat — muusika 300 rubl., tekst 100 rubl.

Võistlustööd (märkusõnaga, autori andmed kindluses ümbriks) esitada 15. novembriks 1982. a. Eesti NSV Heliloojate Liitu, Tallinn, A. Lauteri 7.

veel paljud praegusedki ooperisõbrad.

Viiekümnendad aastad töid veel krahv Almaviva A. Mozarti «Figaro pulmas», kuberner G. Ernesaksa «Tuleristetes», Toomase sama helilooja koomilises ooperis «Käsi-käes» ning eriti tugeva karakterilahenduse Galitski näol A. Borodini ooperis «Vürst Igor».

Rahulikku, suhteline stabiilsust, sotsiaalset, loomulikku aktiivsust, andekust, laululine sarm, töökus ning muidugi suur muusikalembus aitavad V. Veikatil kujundada endast lauljat, kelle töötulemusi hinnati (1950. a. Eesti NSV teenelise kunstnik, 1951. a. riiklik preemia) ja hinnatakse kõrgelt.

ANNELI ENNET

VOOTELE VEIKATI 75. SÜNNIAASTAPÄEVAKS

19. aprillil tähistanuks oma 75. sünnipäeva üks «Estonia» omaaegne bariton — Vootele Veikat (1937. aastani Volde-mar Weigart).

Lauljale, kelle loometeed ei iseloomustanud suurejoonelised kontsertsinemised ning keda ei pärjatud konkursivõitudega, kuulus ometi kindel koht meie 1930.—1950. aastate muusikateatri elus.

Sündinud Poolas, kasvas ja kujunes V. Veikat Tallinnas. Hariduse omandas ta tolle-aegses Tallinna Poeglaste Gümnaasiumis (praegu Tallinna 1. keskkool). Seejärel töötas lakksepana ja arveametnikuna. Kui koolipäevil suhtus ta muusikasse veel mõneti üleolevalt, siis tööastatel hakkas tekkima huvi teatri, eriti laulmise vastu. Muusikuarjajäri ei osanud V. Veikat tol ajal küll veel ette näha. Kuid mõnede sooloosade esitamine operetis «Vana kapral» 1924. a. Keila lalulpeol, aktiivne tegutsemise «Ilo» kooris j.m. innustasid püsivamale muusikaga tegelemisele. Pooljuhuslikult sooritati eksam «Estonia» ooperikoori pääsemiseks 1928. a. tõi kindla otsuse. Noormehest pidi saama laulja. Edasi Tenno Vironi erastuudio (1927—1932), mida V. Veikat hindas

kõrgelt, öeldes: «...sest saadik alles laulan.» Järgnesid õpingud Tallinna Konservatooriumis (1932—1933) ning täiendamine Pariisis.

Peagi märkasid andekat ja omapärast, meeldiva tämbri-ga kooribaritoni dirigendid ja lavastajad. Talle usaldati juba pisemaid osi. Tulemused leidsid heakskiitu. Iga uue rolliga kogus laulja enesekindlust, omandas üha enam lavalist vabadust ja karakterite kujundamise oskust. Nii said teoks Jeletski P. Tšaikovski ooperis «Padaemand», Igor A. Borodini ooperis «Vürst Igor», Escamillo G. Bizet' «Carmenis».

Esimeseks suuremaks katsumiseks laval sai V. Veikat-le Deemon A. Rubinsteiini samanimelises ooperis. «Tundsin siis, et ma olin veel väga kauge küpsusest,» kirjutab ta. Siitpeale algas püsiv töö enesega. Hääle eeskujuliku valitsemisõskuse süvendamise kõrval pööras laulja nüüd erilist tähelepanu mängule. Kujunes omasem karakterite valdkond. Lähedasematelks said aärmuslikud ja tüübid, ühelt poolt, öeldud ja teatud, teiselt poolt aga hellad haletsejad, armastajad. Vahepeal-seid iseloomude olid talle raskemini tajutavad.

Rohkesti tunnustust töid V. Veikatile Onegini keerukas osa P. Tšaikovski ooperis «Jevgeni Onegin» ning Scarpia kuju G. Puccini «Tosca-s». Onegini ja Scarpia vahele mahtusid aga veel paljud õnnestunud ja pidevat arengut tunnustavad osatäitmised, nagu Valentin Ch. Gounod' «Faustis», Marcel G. Puccini «Boheemis», Silvio L. Leoncavallo «Pajatsites» (siin ka

üks järjekordseid tunnustusi ansambli lauljana), Janusz S. Moniuszko «Halkas», Šerif Jack Rauce G. Puccini ooperis «Tütarlaps kuldsest läänest» jt.

V. Veikati tippvormist rääkis veel Peeter I A. Lortzingi «Tsaaris ja puusepas». Selle ooperiga tähistati ühtlasi V. Veikati 10-aastast lavategevust. Tagasi vaadates tehtule, võis V. Veikatit iseloomustada kui mitmekülgset näitlejat. Tema osad olid kinnitanud V. Veikati häid võimeid mitmesuguste laulustiilide viljelemisel.

Õnnestunuks loeti ka krahv di Luna rolli G. Verdi «Trubaduuris».

Seni pidevas tõusujoones kulgenud lauljateed katkestasid sõja-aastad. Too aeg tegi korrektiivse kavatsuse, lõhkuks mitmeidki loomeplaanid. Ometi kohtame V. Veikatit taas laval 1946. a. P. Tšaikovski ooperis «Padaemand», seekord Tomskina. Visa tööga oli saavutatud ennesõjaaegne tippaste. Töö jätkus. Kõigepealt isamehe osa A. Dargomõžski «Näkineius» ja Ungri krahv G. Ernesaksa ooperis «Tormide rand». V. Veikati menukat esinemist Ungri krahvina mäletavad kindlasti

Me kõik oleme olnud lapsed. Siis oli ikka meie päralt see hea-parem, mis kodus leidis.

NSV Liidu moodustamise 60. aastapäevale pühendatud üleliidulise laste ja noorsoo muusikanädala avatseremonia toimus 24. märtsil Taškendis. Piduliku fanfaariheli tervitasid koha'esabunud külalisi ja kodupublikut. Nende seas olime siis ka meie, kaks noorepoolset Eestimaad meest — vennad Eespered. Oigupoolest anti avaloök juba hommikul. Reisivõimust oli pandud peletama ettekanderohke teoreetiline seminar, teemaks noorte esteetiline kasvatamine. Sõnavõtjad, olles teadlikud nimetatud probleemi tähtsusest, püüdsid, aega ja energiat säästmata, saalis olevale paljurahvuslisele kuulajaskonnale selgeks teha oma teoreetilisi uurimusi. Öhtusel piduliku kontserdil lasti kõnelda praktikal — muusikal, deklamatsiooni, tantsul. Programmist ei puudunud ka meie idamaine eksootika — usbeki rahvamuusika. Vähevditu seda oli, aga, nagu öeldakse, palju veetakse hobusega. Järgmisel neljal päeval helises Usbekimaa eri piirkondades ka küllasõitnute muusika.

MUUSIKAPEOL KESK-AASIAS

Meie väike mobiilne grupp (lisaks meile veel kolleeg Ludmõla Sukailo ja laulusolist Taissia Madõeva Harkovist) suunati Karši piirkonda (umbes 500 km Taškendist). Kes Kesk-Aasiat üldse esmakordselt näevad, need otsivad loomulikult kõikjal midagi karjuvalt idamaalist. Ka meid huvitas, mis paik see Karši siis ikkagi on? Lugejale ettekujutuse loomiseks ütleme: kes pole Kohtla-Järvel käinud, ei see ole Eestimaad näinud. Aga inimesed!...

Kas teate, mis on Usbekimaa külalislahkus? Ka meie olime sellest vaid kuulnud. Neile on külaline eelkõige sõber — üks kostitamine järgnes teisele. Vahepeal tundsime, et võrrustajad on hoopiski unustanud, mis meid nende juurde tõi. Esmine ühine kontsert sai teoks Sahrisabzist. Kohalikud noored rahvamuusikud näitasid, et neile on veel omane see kujundite maailm, mil'e loojateks kau-

ged esivanemad. Omapoolse ülesastumise pärast olime veidi murelikud. Ikkagi tunduvalt teistsugune muusikaline keel. Küllap oleks see tunduvalt kohalikele elanikele sama eksootiline, kui meile poleks oma abistava käe ulatanud rahvuslik pianino — siiani veel tundmatus helireas häälestatud klav-löökpill. Ei tea, kas tänu sellele või lihtsalt suurest külalislahkusest võeti kõik väga soojalt vastu. Olime sealses oblastis nagu aukülalised. Iga uue rajooni piiril tervituseks traditsiooniline sool-leib ning lilled.

Viimase 10—15 aastaga on Usbekimaa avatud arvukalt muusikakooli. Ühega neist,

Kitabis tegime tutvust ka meie. Oli näha, et kohalikele algajatele muusikutele püütakse lähendada vennasrahvaste muusikalist pärandit. Oma tööd teevad suure agaruusega teistest liiduvabariikidest saabunud muusikaõpetajad. Suhteliselt lühikese ajaga on kohalikud õpsed pandud laulma mitmehäälsel koorimuusikal ning iseenesestki mõista mitte sealmail traditsioonilise nasaalse hääletooni. Üldhariduskoolides muusikapedaagoogidel selline visadus puudub. Pole ka midagi imestada. Nad on enamasti noored, alles kooli lõpetanud spetsialistid, kogemusi veel vähevõitu. Neist kaks, veetlevad ukraina kaunitarid, valgustasid oma töö iseärasusi. Paistab, et muusikavälise harimine liigub külas veel visalt, aga ikkagi kindlas suunas.

Üleliidulisele üritusele pandi selleks aastaks punkt piduliku lõppkontserdiga Taškendis. Selle reži oli üldjoontes

avakontserdiskeemi kordamine. Mõlemad korraldati kõige kõrgemal tasemel, kus polnud ruumi juhustikkusele. Häälestust esinenud koorikolektiivide ja orkestrite sõltumatus oma instrumentidest ja palju muud. Tavaliselt kasutatakse muusika eelnevat salvestamist TV-s! Kuid kontserdilaval? Kõik säras, juubeldas. Meile veidi harjumatu oli ka enam kui kahtunniste kontserdiprogrammide kuulamine-vaatamine ilma vaheajata. Küllap oli ka sellel oma kindel ja lihtne põhjus.

Kogu see jutt oleks võinud ka olemata olla, kuid üleliidulise laste ja noorsoo muusikanädala keskpunkt jõuab kunagi ka Tallinna ning külalise (kõrvalseisja) silmade-kõrvade läbi tehtud tähelepanekud võivad siis teatud määral kasuks tulla. Kindel aga see — võiksime õppida usbekilikku külalislahkust.

Muusikanädal on sümboolne üritus. Tahaks loota, et just lastele oleks sellest ka mingi praktiline tulu. Muidu võib juhtuda, et niisugustel suurüritustel tunnevad end laste eelkõige külalised. 1983. aastal ootab neid Gruusia.

RENE ESPERE

Abonemendi «Instrumentaalkontsertide kullafondist» 6. kontsert kujunes tõeliselt kuldseks tänu Leningradi noorele viuldajale Sergei Stadlerile. Kuulajate teda vaimustusega hooajal avakontserdil, E. Lalo «Hispaania sümfoonia» võrratust esitusest sattusime aga lausa ekstaasi! Ühelt poolt sügavalt pedagoogilise repertuaari juurdunud, teiselt parimas mõttes rahvalik (kuid miskipärast meil harva mängitud). Suurvorm, mis tõi P. Sarasate vahendusel Laloale esmakuuluse, on küllastunud toredatest, kohati tuttavlikestki hispaania viisidest ja efektsetest virtuoslikest löikudest. Seal on lüürilisi mõtisklusi, galantseid tantsurütme, uljaid temperamendiavaldusi... Kõigi nende informatsiooniliste rikkuste tabavaks edasiandmiseks leidis S. Stadler imelisi nüansse — kord rõhkavalt avari, kord vaevukuuldavalt salajasi, kord elegantset kerget. Üleni muusikasse süüvinud Stadlerit ei suutnud häirida ka kohatiseid koostöömängulised nihked. Pole kahtlust, et ta on nõukogude viiulimängu tulevik nr. 1! Küll oskab meie küllastunud kontserdipublik hinnata ehtsat ime sündi — aplodeeriti raugematu innuga lisapalani, Paganini Kapriisini nr. 24 ja sealt edasi, kuni hämmeldunud Stadler haaras käest M. Kärmasel (1. viiul) ja vedas ta otsustavalt lava taha...

KONTSERDISAALIS

C. Saint-Saëns'i Kolmas sümfoonia meeldis oma sisukuse ja kompositsioonilise meisterlikkusega, väljendusvahendite monumentaalsuse ja värvikusega (suurendatud koosseisule lisaks veel klaver ja orel!) Eri Klas pani veenvalt kõlama nii dramaatilised, tunglevad kui ka helged, rõõmsad teemad, iseküsimus, kas tunglevad kohati liiaks ei saanud. Autori korduvalt nõutud presto'd (II osas on seitse erineva kiirusmääranguga löiku) on muidugi jõuküllase, mehise karakteri loomise teenistuses, kuid valdavalt pidulik, suursugune helimaaling tingib küllap värikat vaoshoitust, seda ka tempode lahtimõtestamisel. Jälle võis tõdeda, et ERSO mängis sümfoonia korrektselt, dirigendiga õhinal kaasa minnes, kuid jättis Lalo saatpartii likvideerimata mõnedki vastuolud solisti peenemaitselisuse ja varjundatusega.

Kavas oli ka V. Tormise süit ooperist «Luigelend» — meeldivas koostöös Teaduste Akadeemia naiskooriga.

Samuel Saulusel on kena komme tähistada helimeistri juubeleid oma ansambli kontsertidega. Meeles on palju publikut kokku meelitanud

Telemanni-öhtu mullu kevadel; 10. aprillil koguneti taas rohkearvuliselt — austama Joseph Haydnit, kelle tohutult loomingulist pärandit hindame armastame tänapäeval niisama truult, kui tehti seda autori kaasajal. Ellu uskuv, siiras loomelaad ja selge, taskaalustatud vorm ei lase kunagi küllastuda Haydni muusikast.

Kadrioru lossisaali akustikasse ja interjööri sobib kammerlik Haydn muidugi oivaliselt — sama kava «Estonias» olnuks mõeldamatu. Ja isegi siin mõjus täiuslikumalt «Londoni trio» (flöödile, viiulile ja tsellole), klaveri kõla eemaldas teised ansambli mõneti ajastu intiimsest tämbrikskaalast. Kuidas küll sobinuks siia haamerklaver!

Väga tundlikult ettekantud «Londoni trio» juhatas kuulaja ja vajalikkumeeleolu, alustas temaga mõnusalt muusikalist vestlust. Trio flöödile, tsellole ja klaverile G-duur kätkes endas müllusõõbivalt kujundatud löike, eriti Andante's, kuid ei suutnud lõpuni kütkestada rabeda, äreva Finaali tõttu. Seevastu ilmnas Sonaadis flöödile ja klaverile hea partnerlus, sundimatult üksteist jälgiv suht-

lemine, mis viis ilusate tulemusteni eriti võluvas Adagio's. Kontsert lõppes Cassation'iga flöödile, viiulile ja klaverile D-duur. S. Saulusega koos musitseerisid Lille Randma, Mati Kärmas ja Allar Kaasik.

Järgmine öhtupoolik samas saalis äratas mõnegi kurbliku mõtte. Tallinna Riikliku Konservatooriumi kontsertide tsükkel — planeeritud ja afišeeritud juba sügisel — ei leia paraku hiljem vahetut reklaamimist (peale «Sirbi ja Vasara» kuulutusteveeru). Ometi pakuvad mitmed neist üritustest niisama tõsiseid elamuusi kui kontsertorganisatsiooni korraldatavad. Nii juhtus, et kunstimuseumi külastanud rühm kuubalasi sattus kogemata kontserdile, oli aga pärast esimest numbrit sunnitud ruttama ootavale bussile... seik, mis jättis saali peaaegu tühjaks! Korraldajate informatsiooni najal oleks kahtlemata kogunenud kuulajaid püsivalt, vältimaks piinlikult valusat situatsiooni. Muide, kus viibisid sellel tunnil Konservatooriumi pedagoogid ja üliõpilased?

Mati Kärmas ja Lilian Semperi üle 10 aasta koostöötanud ansambli oma nägu ja

tegu on leidnud eesti muusikakultuuris kindla, olulise koha. Tugev professionaalsus ei sega repertuaarivalikut ega ole ial takistuseks sisuliste probleemide lahendamisel, on avatud roheline tee kummagi kunstniku individuaalsuse avaldamisele, nende ühtesulamisele ja uute huvitavate kombinatsioonide tekkele.

W. A. Mozarti G-duurse sonaadi lahedalt voolav interpretatsioon (teadlikult mõeldavaatav tempomäärangust) talitas kenasti üksmeels autoriga, kes teadupoolest taunis viiuli kõlavust piiravaid «kohutavaid kiirusi». Seetõttu jäi I osa faktuur kõlaliselt kandvaks, teine osa aga nõtkeks ja ornamentaalseks.

J. Haydni maitsekalt kujundatud Klaverisonaadi h-moll järel üllatati saalis viibinuid A. Dvořaki hiljuti antikvariaadist avastatud, meil tundmatu sonaadiga, millest hoovas küll mõningaid eelkäijate mõjutusi, hoopis rohkem aga tšehhi rahvamuusikale tuginevat meloodilisust, karakterseid rütme, südamlikkust — seda kõike, mida hoomame igas Dvořaki oopuses. Ansambli valdava muusikalise kontseptsiooniga sobib sonaat hästi, kuid on alles otsingujärgus. Sellega lubati peatselt uuesti lavale tulla, tutvustamaks teost arvukamale huvilisteringile.

INES RANNAP

OOPER KÜLALIS-LAVASTAJAGA

Üks teos XX sajandi häbemata rikkast, kuid meil nii juhutundud ooperiklassikast on jõudmas «Estonia» teatri lavale. Täna esietendub Tallinna publiku ees Sergei Prokofjevi (1891—1953) «Kihlus kloostris» (1940). Teose juured ulatuvad hispaania ja itaalia vanadesse karnevalikomöödiatesse. Libreto ise valmis aga helilooja enda ja Mirra Mendelson-Prokofjeva poolt Richard Brinsley Sheridan komöödia «Seltsidaam» (1775) järgi.

Prokofjevi kaheksa ooperi hulgas on raske leida kaht ligilähedases võtmes loodud teost. «Kihluses kloostris» meenutab end taas noorusaastate groteskne ja satiirilise Prokofjev, kuid ooper on sageli ka üsna lüüriliselt häälestatud — sellises võluvas

Urve Tauts (dueña) ja Teo Maiste (Mendoza) ooperi I vaatuses. GUNNAR VAIDLA foto

laadis nagu ballett «Tuhkatriinu» (1945).

Prokofjevi muusikalised rikkused ei ole esitajale lihtsalt kättesaadavad. Nende valitsemine nõuab erakordset rütmi- ja ansamblitaju, n.ö. läbi karakteri laulmist. «Kihlust kloostris» õppides on «Estonia» ooperitegijad Peeter Lilje ja Vello Pähna dirigeer-

rimisel saanud hea väljenduslikkuse kooli.

Põhiline initsiaator «Kihluses» kavassevõtmisel oli külalislavastaja Georgi Ansimov Moskvas, keda tallinlased tunnevad varasematest aastatest operetilavastuste J. Miljutini «Neidud ärevil» ja L. Dunajevski «Kaks kevadpäeva» kaudu. G. Ansimovi näol

on tegemist väljapaistvama Prokofjevi-lavastajaga Euroopa ulatuses.

G. Ansimovi variant «Kihlusest kloostris» tundub olevat lüürilisem Kaarel Irdi lavastusest «Vanemuises» 20 aastat tagasi. Omamoodi nais-Pygmalioniks töötab ooperis kujuneda seltsidaam (dueña) Leili Tammeli ja Urve Tautsi esituses. Seltsidaami hingetarkus käivitab kogu eksitustekomöödia, milles proosalisest kalakaupmehest Mendozast (Ervin Kärvet, Teo Maiste) saab romantiline kavalier ja isekalt don Jeremi (Kalju Kärask, Ivo Kuusk) veetakse niipädi. Ooperi «Kihlus kloostris» põnevast tüüpidegaleriist kõneldes peab mainima malbet vanapoissi, vaesunud kavalieri don Carlost (Voldemar Kuslap, Hans Miilberg, Illart Orav) ja kahte armunud paari, kelle rollides rõõmuga töötab lauljate noorem generatsioon (Jenny Anvelt, Marika Eensalu, Rostislav Gurjev, Ants Kollo, Vivian Laane, Sirje ja Väino Puura, Tarmo Sild, Leelo Spirka).

VILMA PAALMA

FOLKLOOR JA TÄNAPÄEV

13.—17. aprillini toimus Leningradi Konservatooriumi eestvõtmisel XV üliõpilaste muusikafestival «Folkloor ja tänapäev», mis oli pühendatud ÜLKNÖ XIX kongressile ja NSV Liidu moodustamise 60. aastapäevale. Konservatooriumi A. Glazufiovi nim. Saalis esinesid folklooriansamblid Leningradist (konservatooriumist, kultuuriinstituudist ja Moskva rajooni Pioneeride Paleest) ja Leningradi oblastist (ingeri-soome ansambel «Rõntšškä»), Moskva konservatooriumi ansambel, tantsuansambel «Karjaia» Petroskoist, mari ansambel «Rija-rija», Jožkar-Olast, Vilniuse ülikooli «Ratilio» ja Tallinna rahvamuusikaansambel «Leegajus». «Leegajuse» põhikontsert oli 16. aprillil. Sellele eelnesid ansambli loominguine kohtumine festivalikülalistega ja kolm esinimest Leningradi ettevõtetes. Festivali raames toimusid teaduslik-praktilisel konverentsil esinesid ühise ettekandega «Regilaul ja tänapäev» Jaan Sarv ja Igor Tõnurist. Lõppkontserdil lauldi «Leegajuse» liikme Anne Sepamäe eesttlemisel koos «Rõntšškäga» ingeri-soome pulmalaul.

Ennustused

LEO LEESMENT, õigusteaduse doktor, õigusaaloalane, kauaaegne TRÜ õppejõud. Sai 17. aprillil 80-aastaseks.

JAAN JENSENI nim. aastapreemiad

Eesti NSV teeneline kunstnik Herald Eelma: raamatuillustratsiooni preemia («Kalevala lood» ja Fr. R. Kreutzwaldi «Põhja konn»).

Eesti NSV rahvakunstnik prof. Paul Luhtin: postkaardipreemia («350 a. Eesti raamatutrukki»).

Jüri Kaarma: raamatukujunduse ja arhitektoonika preemia (M. Kaarma, A. Voolmaa «Eesti rahvarõivad» makett ja üldkujundus).

Voldemar Kullarand: poliitilise plakati preemia («XI viisaastaku peäülesanne»).

Jaani Tammsaar: lasteraamatu illustratsiooni preemia (vendade Grimmide «Muinasjutte»).

9. aprillil 1982. a. vaatas Jaan Jensen nimeliste aastapreemiade komisjon läbi ettepanekud 1981. aasta parimate raamatute, plakatite ja postkaardide loojate aastapreemiade määramiseks. Esitatud oli 17 raamatut, 10 poliitilist plakati ja 19 postkaarti. Kunstnike Liidu ja Kirjastuskomitee 9-hikmeline komisjon otsustas üksmeelselt välja anda kõik viis preemiat. Jaan Jensen nimeliste aastapreemiade esimeste laureaatidele antakse tänakelli 12 teele rahalist preemiat, medaliid ja diplomid.

Asja sisseasetud aastapreemiad on kirjastuskunsti tähtsaimad, ühtlasi ka operatiivse ja väga spetsiifilise iseloomuga. Kirjastuskunsti erinevad muudest kujutavatest kunstidest, nad on suunatud kõige laiemale avalikkusele — sõna otseselt mõttes kogu rahvale. Kirjastuskunsti töö on eriti keeruline: ta peab arvestama nii kujundilist, polügraafilist kui ka materiaalselt kõlge (kunst, masinaid, materjale). Kirjastuskunsti arengus on möödunud etapp, kus polügraafiasse võidi suhtuda kui reproduktseerimistehnikasse. Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi graafikakateeder eesotsas prof. P. Luhteniiga on ajast aega rõhutanud kujundilist-polügraafilist huvimõtet tähtsust raamatukunsti. Jaan Jensen nimelise aastapreemia püüab jätkata ja kinnitada seda õpetust kõikides kirjastuskunstides: raamatukunsti kõrval ka plakati- ja postkaardikunsti. Kirjastuskunsti organisatsiooniline ühtsus jääb nende endi otsustada eelseisval Eesti NSV Kunstnike Liidu XVIII kongressil.

TÄNUVALDUS

Täna kõiki, kes mind minu tähtpäeval rõõmustasid.

Veera Saar

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 1982. aasta kirjandus-, kunsti- ja arhitektuurialaste Lenini preemiade määramise kohta

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu, vaadanud läbi NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva kirjandus-, kunsti- ja arhitektuurialaste Lenini preemiade ja NSV Liidu riiklike preemiade komitee ettepaneku, otsustavad määrata 1982. aasta Lenini preemiad:

1. Leonas Aranauskasele, arhitektile, Boriss Thorile, Vene NFSV teenelisele arhitektile, Grigori Kaminskile, Vene NFSV teenelisele ehitajale, Juri Lvovskile, insenerile — Moskva Olümpiaspordikompleksi arhitektuuri eest.

2. Mikola (Nikolai) Bažanile, luuletajale — luuleraamatu «Märgid» eest.

3. Maria Biešule, NSV Liidu rahvakunstnikule — aastate

1978—1980 kontserdiprogrammide eest.

4. Lev Kulidžanovile, NSV Liidu rahvakunstnikule, stsenaariumi autorile ja režissöörile, Anatoli Grebnevile, Vene NFSV teenelisele kunstitegelasele, Boriss Dobrodejevile, stsenaariumi autoritele, Vadim Jussovile, Vene NFSV rahvakunstnikule, operaatorile, Ventseslav Kissevile (Bulgaria Rahvavabariik), Bulgaria RV teenelisele kunstnikule, Karl Marxi osa täitjale, Renate Blumele (Saksa Demokraatlik Vabariik), näitlejatarile Jenny Marxi osa täitjale — telemängufilmi «Karl Marx. Noorusaastad» eest.

5. Kirill Lavrovile, NSV Liidu

du rahvakunstnikule — V. I. Lenini osa täitmise eest lavastuses «Uesti üle lugedes...» M. Gorki nimelises Leningradi Akadeemilises Suures Draamateatris.

6. Dmitri Nalbandjanile, NSV Liidu rahvakunstnikule — V. I. Leninile pühendatud maali-desarja eest.

8. Jevgeni Nesterenkole, NSV Liidu rahvakunstnikule — Ivan Sussanini partii esitamise eest M. Glinka ooperis «Ivan Sussanin» NSV Liidu Riiklikus Akadeemilises Suures Teatris, Boriss Godunovi partii esitamise eest M. Musorgski ooperis «Boriss Godunov» Riiklikus Akadeemilises Ooperi- ja Balletiteatris «Es-

tonia» ning aastate 1977—1980 kontserdiprogrammide eest.

8. Natalja Satsile, NSV Liidu rahvakunstnikule — viimaste aastate etenduste ja kontserdiprogrammide lavastamise eest Moskva Riiklikus Muusikalisel Lasteteatris. (Preemia lastele määratud kirjandus- ja kunstiteoste eest.)

9. Otar Taktakišvilile, NSV Liidu rahvakunstnikule — ooperi «Kuu röövimine» muusika ning kontserdi viiulile ja orkestrile eest.

NLKP Keskkomitee sekretär
L. BREZNEV

NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees
N. TIHHONOV

KIRJANIKE MAJA

Kolmap., 28. IV kl. 16 tõlkijate klubi koosolek. Vestleb Jaan Kross.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 23. IV kl. 19 «Kihlus kloostris» (planeeritud esietendus); laup., 24. IV kl. 19 «Tõttused, tõttused...»; pühap., 25. IV kl. 12 «Pipi Pikksukk»; kl. 19 «Asjatu ettevaatus»; esmasp., 26. IV kl. 19 «Kihlus kloostris»; kolmap., 28. IV kl. 19 «Kuskil Montparnasse'il»; neljap., 29. IV kl. 19 «Luikede järv»; reedel, 30. IV kl. 19 «Kihlus kloostris»; laup., 1. V kl. 19 «Tiit Härmli romantiline balletiõhtu»; pühap., 2. V kl. 12 «Me teeme ooperit. Väike korstnapühkija»; kl. 19 «Bastien ja Bastienne. Teatridirektor».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 23. IV kl. 19 «Päikesepoisid» (Tallinna Ohvitseride Maja); kl. 19 «Polkovniku lesk» (Tamsalu kultuurimaja); laup., 24. IV kl. 18 reserveeritud etendus (Kirjanike Maja, Hariu t. 1); kl. 19 «Viru laulik ja Koidula» (planeeritud esietendus Eesti NSV Riiklikus Noorsooteatris); pühap., 25. IV kl. 19 «Viru laulik ja Koidula» (planeeritud esietendus Eesti NSV Riiklikus Noorsooteatris); esmasp., 26. IV kl. 19 «Eise, Teeba prints» (Riiklikus Vene Draamateatris); teisip., 27. IV kl. 19 «Polkovniku lesk» (Kirjanike Maja, Hariu t. 1); kolmap., 28. IV kl. 18 «Polkovniku lesk» (H. Pöggelmanni nim. tehase klubis); neljap., 29. IV kl. 19 «Polkovniku lesk» (L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris).

EESTI NSV RIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 23. IV kl. 20 «Jumalata noorus» (väikeses saalis); laup., 24. IV kl. 19 «Lõõ laulu, vastas Jumal, lõõ laulu, väike mees» (Haapsalu kultuurimaja); kl. 24 «Lõõ laulu, vastas Jumal, lõõ laulu, väike mees» (Haapsalu kultuurimaja); esmasp., 26. IV kl. 18 «Meie elulood» (Salme t. 12); kl. 20 «Lõõ laulu, vastas Jumal, lõõ laulu, väike mees» (väikeses saalis); teisip., 27. IV kl. 19 «Armas õpetaja» (Salme t. 12, alates 16. eluaastast); kl. 20 jälgige erireklaami (väikeses saalis); kolmap., 28. IV kl. 18 «Meie elulood» (Salme t. 12); kl. 20 «Pihtimus allimast» (väikeses saalis); neljap., 29. IV kl. 19 «Johnny» (Salme t. 12); kl. 20 «Pandimaja» (väikeses saalis); reedel, 30. IV kl. 20 jälgige erireklaami (väikeses saalis).

EESTI NSV RIKLIK NUKUTEATER

Laup., 24. IV kl. 12 ja kl. 15 «Tuti I ja Ludvig XIV»; pühap., 25. IV kl. 12 ja kl. 15 «Muumi-muinasjutte».

KOLALISETENDUSED:

«Va eesel, tuttav elajas» — reedel, 23. IV kl. 13.30 Tootsi klubis: «Muumi-muinasjutte» — reedel, 23. IV kl. 12 Viljandi 5. keskkoolis, kl. 16.30 Mustla kultuurimajas; «Petja ja hunt» — teisip., 27. IV kl. 15 Haapsalu kultuurimajas (vene keeles); kolmap., 28. IV kl. 11 Treimani kultuurimajas (eesti keeles); kl. 16 Vabariiklik kultuurimajas (eesti keeles); neljap., 29. IV kl. 11 Pärnu teatris (eesti keeles) ja kl. 14 Pärnu teatris (vene keeles).

«VANALINNA STUUDIO»

Raekoja plats 14
Reedel, 23. IV kl. 19.30 «Tõpeltkokteil»; laup., 24. IV kl. 12 «Tõpeltkokteil»; kl. 19.30 «Tõmik»; pühap., 25. IV kl. 12 «Ei mingit kahtlust»; kl. 19.30 «Kes aevastas?».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 23. IV kl. 19 «Sevilla haberemaja»; laup., 24. IV kl. 19 «Härja Puntila ja tema sulane Matti»; pühap., 25. IV kl. 12 «Punamütsike»; kl. 19 «Tantsu sünd» (esietendus); esmasp., 26. IV kl. 19

«Deemon»; kolmap., 28. IV kl. 19 «Südamevalu»; neljap., 29. IV kl. 19 «Tõde ja õigus»; reedel, 30. IV kl. 19 «Koduõpetaja»; laup., 1. V kl. 19 «Südamevalu»; pühap., 2. V kl. 12 «Laudalüürikas»; kl. 19 «Härja Puntila ja tema sulane Matti».

KONTSERDISAALIS: esmasp., 26. IV kl. 19.30 Urmas Taniloo oreliõhtu.

KOLALISETENDUSED: reedel, 23. IV kl. 19.30 «Lahtiõpe» (Kohtla-Järve Kultuuripalees «Oktoober»); teisip., 27. IV kl. 20 «Laudalüürikas» (Tamsalu kultuurimajas).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 23. IV kl. 19 «Tantsuõpetaja»; laup., 24. IV kl. 19 «Draakon»; kl. 19 «Vanem poeg» (Tihemetsas soovhoostehnikumi klubis); pühap., 25. IV kl. 13 ja kl. 18 «Draakon»; kl. 19 «Tark neitsi» (Riisipere kultuurimajas); esmasp., 26. IV kl. 19 «Vanem poeg»; teisip., 27. IV kl. 19 «Tark neitsi»; kl. 19 «Kes kardab Virginia Woolfi?» (RAT «Estonia» — viimast korda Tallinnas); kolmap., 28. IV kl. 19 «Kutse mõrvale»; kl. 19 «Kes paljajalu käib» (Haapsalu kultuurimajas); reedel, 30. IV kl. 19 «Tantsuõpetaja».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Laup., 24. IV kl. 19 «Laulan sõbraks õõ ja päeva»; pühap., 25. IV kl. 12 «Soome muinasjutte»; kl. 19 «Laulan sõbraks õõ ja päeva»; esmasp., 26. IV kl. 19.30 «Suveõhtu valss»; teisip., 27. IV kl. 19.30 «Kihnu Jõhna»; kolmap., 28. IV kl. 19.30 «Rahva sõda»; neljap., 29. IV kl. 19.30 «Antigone».

RAKVERE TEATER

Pühap., 25. IV kl. 12 «Sõgedad»; kl. 19.30 «Isa»; teisip., 27. IV kl. 19.30 «Kas kõik jääb, nagu oli?» (esietendus); neljap., 29. IV kl. 19.30 «Neetud talu»; reedel, 30. IV kl. 19.30 «Kas kõik jääb, nagu oli?».

RAADIOTEATER

Laup., 24. IV kl. 15 pr. «Müüdid häälilaulu», kuuldemäng H. Laxnessi näidendist; pühap., 25. IV kl. 15 pr. kuuldemäng lastele «Suur saladus»; neljap., 29. IV kl. 19.40 SR «Anonüüm-kirjad», kuuldemäng E. Illési näidendist (esietendus).

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Reedel, 23. IV kl. 19.30 J. Tombi nlm. Kultuuripalee tantsuansambli «Kullaketrad» 30. aastapäeva kontsert; laup., 24. IV kl. 19.30 ja pühap., 25. IV kl. 12 rockballetid «Kahevõitlus» A. Hatsaturjani muusikale, «Kahevõitlus» «Pink Floyd» muusikale, «Bumerang» J. McLaughlini muusikale; pühap., 25. IV kl. 19.30 balletid «Autogrammid» Vivaldi, «Idioot» F. Dostojevski romaanil järgi P. Tsai-kovski muusikale Leningradi balletiansambli esituses. Ansambli kunstiline juht B. Eifmann.

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Reedel, 23. IV kl. 19.30 Filharmonia kammerkoori kontsert, dirigent Tõnu Kaljuste, kavas Mendelssohn, Tormis, Sumera, Siitan; pühap., 25. IV kl. 19.30 esinevad Gunnar Graps ja «Magnet Band»; esmasp., 26. IV kl. 20 esinevad ansambel «Tornado», Sulev Nõmmik ja illusionist Tõnu Ojavee; teisip., 27. IV kl. 19.30 Ivari Ilja klaveriõhtu, kavas Beethoven, Prokofjev, Chopin, Skrjabin; kolmap., 28. IV kl. 19.30 esinevad Mari Tampere (viulil) ja ENSV rahvakunstnik

Bruno Lukk; neljap., 29. IV kl. 19.30 abonement nr. 1, sümfooniakontsert, dirigent Peeter Lilje, solist Gruusia NSV rahvakunstnik Eliso Virsaladze (klaver), kavas Prokofjevi Muusika balletist «Tuhkatritu», Mozarti Klaverikontsert nr. 15, Berlioz «Fantastiline sümfoonia»; reedel, 30. IV kl. 19.30 esineb ansambel «Vitamiin».

RAEKOJA SAAL

Reedel, 23. IV kl. 19.30 Jorge Luis Pratsi (Kuuba) klaveriõhtu, kavas Chopin, Granados, Liszt — Prats; reedel, 30. IV kl. 19.30 esinevad Lidia Osavkova (flööt) ja Tatjana Sarmadzijeva (klaver) Bulgaria RV-st, kavas Blavde, Mozart, Dutilleux, Bizet jt.

KADRIORU LÜL

Laup., 24. IV kl. 16 laulab Galina Kulikina (klaveril ENSV rahvakunstnik Bruno Lukk), kavas Saporin, Arakišvili, Villa-Lobos. Pühap., 25. IV kl. 16 TRK kammermuusikakontsert. Laulavad Veera Taleš ja Rostislav Gurjev, klaveril Natalja Truškina ja Viktor Gurjev. Kavas Mozart, Haydn, Donizetti, Verdi, Sostakovitš, Sviridov.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM

Laup., 24. IV kl. 16.30 Tallinna Muusikakeskkooli õpilaste kontsert. Esinevad õpetaja R. Vanaselja õpilased.

KIEK IN DE KÜK

Pühap., 25. IV kl. 17 esinevad Tallinna Muusikakeskkooli õppejõud Kersti Sumera (klaver) ja Svetlana Einasto (šello). Kavas Schubert, Brahms.

TPI TAIDLEJATE MAJA

(Glehnli loss)
Reedel, 23. IV kl. 17. Tallinna Muusikakeskkooli kooride kontsert.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUM

Kadriorus, Koidula 12-a
Näitus «Portugali graafika. Käsitöö Madeira saarelt».

E. VILDE MEMORIAALMUUSEUM

Kadriorus, Roheline aas 3
Eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsivõimega tema elust ja loomingust.

NÄITUSESAALID

KUNSTIMUUSEUM: näitused «Eesti kunst», «Vanad meistrid», Lepo Mikko maalid. Teisipäeval suletud.

KUNSTIHOONE: Tallinna kunstnike kevadnäitus (maal, akvarell, pastell). Teisipäeval suletud.

KUNSTISALONG: Anne Keeqi keraamika, Peeter Kuutma valbad, Priit Pärna joonistused. Teisipäeval suletud.

KUNSTIINSTITUUT: Üliõpilaste näitus õppekspeditsiooni materjalidest.

AJALOOMUUSEUM (Pikk tn. 17): näitus «Eesti rahvarõided». LINNAMUUSEUM: näitus «Märke ja medaleid muuseumi koost». Jutta Jõersi ruumilised pildid looduslikust materjalist.

TARBEKUNSTIMUUSEUM: Eesti tarbekunst. Näitus «XVIII—XX saj. fajaans ja portselan Eesti NSV Riikliku Kunstimuseumi koost». Teisipäeval ja kolmapäeval suletud.

KIEK IN DE KÜK: Heldur Pruuli ehted ja Ilme Rätsepa batikangad, Petrozavodski fotograafi «Poijs» näitus. Esmaspäeval suletud.

RAEMUUSEUM (Raekoja 4/6): näitus «Vana foto ja fototehnika». TARTU KUNSTIMUUSEUM: Petras Repšysi teoste näitus. Olev Subbi maalid. Esmaspäeval suletud.

TARTU KUNSTNIKE MAJA: Enn Põldroosi tööde näitus. KUNSTIMUUSEUMI FILIAAL KOHTLA-JÄRVEL: Kohtla-Järve kunstnike näitus.

ÕIENDUS

Informatsioon «ETÜ uus nõukogu ja juhatus» (SV nr. 16) on esimehe ühe ühiskondliku asetäitjana jäänud mainimata Arne Mikki.

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse viljaka loomingu tegevuse eest ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga autasustati kirjanik Aino Rauda (Aino Pervikut) Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

● Seoses Nõukogude teaduse päevaga ning viljaka teadusliku töö ja aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust said Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja Eesti NSV TA Majanduse Instituudi vanemteadur, maj.-kand. Teet Rajasalu, Eesti NSV TA Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi sektorijuhataja Mart Saarma, Eesti NSV TA Keemia Instituudi teadusala asedirektor, teh.-kand. Jüri Soone, Eesti NSV TA Küberneetika Instituudi sektorijuhataja Raul Tavast, Eesti NSV TA Eksperimentaalbioloogia Instituudi sektorijuhataja Põllumaj.-dr. Rein Teinberg, Eesti NSV TA Füüsika Instituudi sektorijuhataja Valdur Tiit ja Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi vanemteadur, ajal.-dr. Ants Viire s.

● Seoses Nõukogude teaduse päevaga ning viljaka teadusliku ja pedagoogilise tegevuse ning aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust väärised Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja Tallinna Poliitteenilise Instituudi kateedrijuhataja, füüs.-mat.-dr. professor Leo Ainola, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi dotsent, pedagoogikakandidaat Hans Gross, Tallinna Riikliku Konservatooriumi dotsent Veera Lentsin, Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi dotsent Kaljo Põllu ja Tartu Riikliku Üliõpilaste vanemõpetaja Jaan Soola k.

● Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse kohusetruu töö ning aktiivse osavõtu eest ühiskondlikust elust anti ajalehe «Rahva Hääle» toimetuse osakonnajuhatajale Arnold Trummerile Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukiri.

● Eesti NSV Kultuuriministeriumi aukirja pälvist: — teenete eest Nõukogude Eesti kujunduskunsti arendamisel ja kuuekümnenda sünnipäeva puhul Eesti NSV Kunstnike Liidu liige, kunstnik-kujundaja Valter Pormeister;

— tulemusriika töö eest koorikultuuri arendamisel ja seoses 70. tegevusaastaga Eesti NSV teeneline kollektiiv, Tartu Akadeemiline Meeskoor.

Võistlus suveniiride ja kergetööstustoodete

saamiseks

NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva tähistamiseks korraldab Eesti NSV Kergetööstusministeriüm võistluse suveniiride ja kergetööstustoodete saamiseks.

Suveniirid ning tekstiil-, nahk- ja galanteriitooded, trükitud trikoosemed, kangad ja õmblustööd peavad vastama nüüdismoele ning tarbija nõudmistele. Kasutada võib pealdisi «NSV Liit - 60» ja «NSVL - 60» eesti ja vene keeles.

Märkusõnaga varustatud võistlustööd tuleb esitada valmiskujul ja originaalsuuruses. Eraldi lehel märkida tehnilised andmed ning juurutamisvõimalused. Andmed autori kohta (ees-, isa- ja perekonnanimi, perekonnanais, töökoht, kodune aadress; kollektiivse töö puhul iga autori osa protsentides) panna märkusõnaga varustatud ümbrikku. Võistlustööd saadetakse hiljemalt 15. V 1982. a. aadressil:

200 104 Tallinn, Lomonosovi 29, tuba 332 ENSV Kergetööstusministeriüm, Arvesse võetakse ka 15. mai postitemplit kandvad tööd.

Zürriil on õigus välja anda:

- üks esimest preemia — 100 rbl.;
- kaks teist preemiat — 75 rbl.;
- neli kolmandat preemiat — 50 rbl.;
- kuus ergutuspreemiat — 25 rbl.

Paremad tööd soovitab zürri kergetööstustootetöötetele tootmise juurutamiseks.

Informatsioon telefonil: 42-38-77 (ENSV KM Tehnikavalitsuse kvaliteedijuhtimise grupp). Võistlustööd võivad autori kätte saada 1. VII 1982. a. Posti teel võistlustööd ei tagastata.

OLI JA ON

Mais möödub 70 aastat NLKP Keskkomitee häälekanalaja, ajalehe «Pravda» esimese numbril ilmumisest. Ajalehe juubeliürituste raames avati Eesti NSV Ajakirjanike Liidu ettevõtmisel 15. aprillil Tallinnas Ajakirjandusmajas näitus, mis tutvustab lüüsi «Pravda» osa proletarise ja marksistlik-leninliku ajakirjanduse loomisel Eestis. Näituse avas EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja A. Soidla. Seejärel toimus kohtumine meie vabariigi ajakirjanikega, mille avas Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhataja esimees H. Tomin. Kõnelesid «Pravda» kirjandus- ja kunstiosakonna toimetaja asetäitja G. Kapralov ja «Pravda» töötaja 1938. aastast D. Rudnev, kes oli pikka aega selle ajalehe korrespondent Eesti NSV-s.

16. aprillil peeti Tallinnas RAT «Estonias» Nõukogude teaduse päeva pidulik koosolek. TPI rektori, Eesti NSV TA akadeemiku B. Tamme avasõna järel esines ettekandega Eesti NSV kõrge ja keskerihariduse minister I. Nuut. Pidulikust koosolekust võtsid osa seltsimehed M. Johanson, R. Ristlaan ja A. Rütel, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green, Tallinna RSN Täitevkomitee esimees A. Norak ja Eesti NSV TA asepresident, akadeemik V. Maamägi.

Eesti Vabariiklik Rahukaitsekomitee ja Nõukogude Rahufondi Eesti Vabariiklik Kaastöökomisjon korraldavad 3.—9. maini rahunädala. Selle eesmärkidest ja ülesannetest rääkisid 21. aprillil Tallinnas pressikonverentsil Eesti Vabariikliku Rahukaitsekomitee esimees, Nõukogude Liidu kangelane E. Puusepp, komitee vastutav sekretär J.-K. Jürna ja komitee esimehe asetäitja, Nõukogude Rahufondi Eesti Vabariikliku Kaastöökomisjoni esimees O. Lauristin. Toimuvad Suure Isamaasõja veteranide kohtumised moortega, leiavad aset kunstimustrite kontserdid ning näitumüügid, millest saadud summad laekuvad Nõukogude Rahufondi.

Möödunud nädalal toimusid järjekordsel ühtsel ülevabariiklikel poliitpäeval teemal «NSV Liidu 60. aastapäev — NLKP leninliku rahvuspoliitika võidukäik» esimese kohtla-Järve linna kultuuri- ja haridustöötajatele Eesti NSV kultuuriminister Johannes Lott.

Tehti kokkuvõtteid vabariikliku alluvusega linnade ja rajoonide keskkonnakaitsealastest sotsialistlikust võitlusest 1981. aastal. Võitjaks tunnustati Tallinna ja Paide rajoon. Neile määrati Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu rändpunalõu ning esimene preemia. Suur töö tehti ära Tallinna heakorraetamisel: istutati ligi kolm ja pool tuhat puud ja 36 000 pöösast. Haljassöödis istutati 462 hektarit metsa jne. Teise preemia pälvis Viljandi ja kolmanda Harju rajoon.

Aastail 1900—1901 õppis TRÜ arstiteaduskonnas V. I. Lenini noorem vend Dmitri Ujanov. N. Burdenko tänava majas nr. 61, kus ta elas, luuakse TRÜ ajaloomuuseumi filiaal — D. I. Ujanovi kortermuuseum. On leitud esimesed materjalid. Praegu käivad ettevalmistused Tartu uue muuseumi avamiseks TRÜ 350. aastapäeva pidustuste ajal.

Tartus pandi punkt X emakeele olümpiaadile. Finaali ilmus 60 kutsutust 59. Olümpiaadi absoluutseks võitjaks krooniti Antala keskkooli Xla kl. õpilane Piret Kõnel 143,5 punktiga 160-st (õpetaja Maimu Pette). Poolteise punktiga kaotas esikoha Kingissaare 1. keskkooli abiturient Krista Nuum (õpetaja Miina Rand). Kolmanda auhinna võitis Raskvere 3. keskkooli Xla kl. õpilane Eve Salak 134 punktiga (õpet. Krista Yarik).

24.—25. aprillil peetakse J. Tombi nim. Kultuuripäevale Eesti õpilasmaleva lauluvõistluse lõppvoor. Eelvoorust esinenud 68 ansamblist ja üksikisenele püüdis lõppvooru 30 esinejat. Esimesel päeval selgitab zürri 15 paremat, kes esinevad 25. aprillil kell 12 samas peetaval EOM-i lauluvõistluse avalikul kontserdil. Lõppkontserdil selguvad ka võistluse võitjad.

25. aprillil kell 16 on Tartus (TRÜ. peahoones J. V. Veski auditooriumis) Emakeele Seltsi ettekandekoosolek. Teemal «Morfoloogilise analüüsi probleemid» kõneleb dotsent Mati Hiint.

V. Kapsukase nim. Vilniuse Riikliku Olukooli pedagoogika erialanõukogu 223 kaitses kandidaadiväitekirja «Kehaline kasvatus Eesti üldhariduskoolis 1919—1940» E. Viide nim. TPedi üldkehalise kasvatus kateedri vanemõpetaja Tiit Pau. Töö tunnustati pedagoogikakandidaadi kraadi väärivaks.

23.—25. aprillil viiakse Tartus läbi levimuisuühtlused. Viiel kontserdil RAT «Vanemuise» kontserdisaalis esinevad ansamblid «Kaseke», «Ruja», «Rock Hotel», «In Spe», «Fix», «Radar», «Kukerpillid», «Kontor», Lembit Saarsalu ansambel, «Mædiu» jt. Lauljaid ja mängijaid hindab ainult publik.

Kontserdimatka Siguldas ja Riias käis Gaqarini-nimelise näidissovhoostehnikumi ametiühinguklubi meeskoor «Sakala» Viljandi maalt. Siguldas anti kontsert «Läti Põllumajandustehnika» kohaliku osakonna uue kultuurihoone 500-kohalises saalis. Riia Konservatooriumi saalis sai teoks ühiskontsert Riia naiskooriga «Sakta». «Sakala» juhataja peadirigent Raivo Laikre.

Viljandi Näidislastermuusikakoolis viidi läbi neljas vabariiklik solfaad, millest võttis osa üle saja õpilase 32 lastemuusikakoolist. Koollide arvestuses sai esikoha Tallinna Lastemuusikakool, teine oli Viljandi Näidislastermuusikakool, kolmas Valga Lastemuusikakool.

Pärnu Inseneride Majas on välja pandud Bruno Sõmeri akvarellid, Pärnu Kodu-loomuuseumis aga 25. aprillil kohaliku kunstniku Helga Voogi akvarellide näitus. Kohtla-Järve Põlevkütlemuuseumis kahes näitusesaalis on ülal Austria fotograafi Willy Henqeli tööd (62) näitus. Kultuuripäevale «Oktober» on 14. maini tutvumiseks valik Voka Fotoklubi aruandemäitus tööd.

Nädalavahetusel esietendus Haapsalu 1. keskkooli näidismuusikateatris «Põialpeiss» U. Vinteri muusikal O. Lutsu teose «Kevad» ainetel. Lavastas V. Nelik, dirigent on T. Paomets, koormeister aga vabariiklik teatraline õpetaja H. Kariis.

27.—30. aprillil leiab Tallinnas aset Balti vabariiklike raamatuklubide seminar, millel osaleb ka esindajaid Valgevenest, Moldaaviast, Leningradist ja Moskvast.

Möödunud sügisel moodustati Võru kultuurimajas «Kannel» kunstiklubi. Algava kunstinäidala puhul avati 12. aprillil kultuurimajas kunstiklubi esimene üritus — kunstnäitus, kus esinevad 11 autorit. Kodulinnatuntumate kunstiharrastajate B. Margi, L. Koppeli, H. Toode jt. kõrval paelus ja rõõmustas mitmete noorte esinemine (R. Orason, kultuurimajas praktiliselt Tartu kunstikooli diplomand V. Lummi, Tartu kunstihariduse saanud ning Võrus töötavad kaksikõed A. Tamm ning M. Vaher).

18. aprillil oli Tamsalu kultuurimajas meie vabariiklik akrobaatika- ja tsirkuskolektiivide ülevaatus, millest võttis osa 8 tugevamat rühma. Zürri (esimees Leningradi Tsirkusemuuseumi direktor Aleksandr Levin) järjestas kollektiivid: I koht — J. Krauka nim. Noorsoo Kultuuripäevale rahvakollektiiv «Sõde» (juhendajad L. Ederend ja M. Miikla), II koht — TTK «Mistra» «Varia» (juhendajad K. Kollom, J. Krauka, M. Miikla ja J. Sõmermaa), III koht — Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinatidi «Aps» (juhendaja A. Undress).

A. H. Tamme «Eesti Memoriaalmuuseumis toimus 19. aprillil kirjandusõhtu, kus kirjandusteadlane Oskar Kuningas esines ettekandega «J. W. Goethe retseptioon Eestis».

UUSI RAAMATUID

Väino Ilus. VALITUD TEOSSED I. SINU ENESE ELU. TUULEKULVID.

Väino Ilusa «Valitud teoste» esimene köide sisaldab kaks romaani. «Sinu enese elu» käsitleb sõjajärgsetel aastail eluastunud põlvkonna kujunemist. «Tuulekulvid» on eri ühiskonnakihte haarav, nüüdisajaga põimitud tagasivaade kodanliku Eesti lõpuaastasse ja 1940/41. aasta sündmestesse. Kujundanud H. Polberg, Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 16 000 eks. 552 lk. Hind 2,30 rbl.

Rein Pöder. KANEKESI MAAILMAS.

Autori teine raamat, lühiproosakogumik koosneb kahekümnest vaatest eesti kultuuriloo seotud paikadele, sellesse kuuluvate inimeste mõneste eluhetkele (Fr. Tuglas, R. Tobias, A. Kallas, T. Lippmaa, E. Viiralt, A. H.

Tammsaare, K. Raud, P. Tšaikovski, G. Suits, A. Laikmaa, E. Enno jt.). Illustreeritud värvifotodega. Kujundanud M. Vannas. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 16 000 eks. 240 lk. Hind 90 kop.

Leelo Tungal. TREDREMANG. Luulet 1979—1980.

Luuletuskogu vaatleb tänapäeva haritlaskonna vaivust ja elulaadi poeetiliselt omases mänglev-tõsises laadis.

LUULETÄJA

Nii ta häälikuiks laulab patud häälest helab ta padjalõhkki Ta on lauluga laulatatud Inimestega elab sohki Kujundanud Enn Tegova. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 64 lk. Hind 25 kop.

Äkräm Äjilisi. PUUD JA INIMESED. Jutustused.

Aserbaidžaan kirjanik Äkräm Äjilisi (kodanikunimega Äkräm Naibov, sünd. 1937. a.) on autasustatud ÜLKNÜ 50. aastapäeva nimelise kirjanduspreemiaga. Tema looming on pälvitud ka rahvusvahelist tähelepanu (tõlgitud prantsuse, hispaania, saksa, poola, ungari jt. keeltesse). Kõnesolev raamat sisaldab jutustustetoloogiat («Tädi Madina muinaslood», «Munasjutt granaatõunapuust», «Puud ja inimesed»), mis on nagu põisikeselmadega nähtud elupildistik ühest mägilülast, ta inimestest, inimsaastustest, taustaks sõja-aastad ja sõjajärgne aeg. Raamat noortele vennasrahvaste kirjanduse paremiku tutvustavast sarjast «15». Vene keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Kädi Kokk, illustreerinud Larissa Sinjukajeva. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 264 lk. Hind 80 kop.

Ott Arder. ÜKS KÖIKSUS.

Ei ole luuletamine selleks, et murda pead. On vaid hing kinni kuulatamine ja mõned lahtised read. (Luuletus)

Lasteluuletajana kirjanduses astunud autori esimeses

värsikogus täiskasvanutele käsitletakse inimese suhet argikeskkonnaga ja köiksusega, avades tõiseid teemasid tihti mängleva huumoriga. Kujundanud Benjamin Vassermann. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 56 lk. Hind 10 kop.

Anto Raukas. KALLISKIVID.

Rõhke pildimaterjaliga illustreeritud populaarteaduslik raamatus antakse ülevaade kalliskivide kujunemisest, omadustest, uurimisest, ajaloo ning kasutamise ehetena ja tööstuses. Tutvustatakse nende tehistootmist, unikaalseid leide ja suuremaid leiukohti, samuti kalliskividega seotud uskumusi ja legende, kirjeldatakse peamisi kalliskive ja kalliskivide rühmi ning nende töötlemise omapära. Lõpetuseks mainib autor, et raamatus püüdis ta valgustada ka osa, mida kalliskivid on etendanud inimkonnas ajaloo ja mida nad etendavad praegu. «Lisasin ka oma põgusaid muljeid kohtumistest kalliskividega... Üksnes lihvitud kivide silpandava valguse ja värvimängu kirjeldamisega ei tahtnud ma lugejat kõita, vaid püüdsin

selgitada ka kivimeid kujundanud protsesse ja nende seaduspärasusi, kutsusin teda otsima peidetud ilu tavalises hallis paekiviskis». Kaane kujundanud T. Aru, värvifotod: U. Veske. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 216 lk. + 32 värvirahvit. Hind 90 kop.

«ТАЛЛН» nr. 2.

Tänavune teine number sisaldab proosast K. Saaberi kolm juttu: «Apselin», «Vanem õde» ja «Mustlased» (vene keelde vahendanud Anna Tulik) koos N. Basseli analüüsiva järeloa. Dokumentalistika valdkonnast on avaldatud V. Lattiku pikem teos «Pohlavars, maasikaleht ja kadakaoksake keskel» (vene keelde tõlkinud N. Kalas). Ajakirja luulelehekülgedel leiame J. Viidingu ja E. Mihkelsoni vene keelde tõlgitud värsid, lisaks Narvas elava

noore autori F. Smorguni luuletusi. J. Semperi 90. sünniaastapäeva tähistatakse vanameistri ühe 1922. aastast pärineva essee avaldamisega. Kirjanduskriitika rubriigis on lugeda A. Kaalepi ja P.-E. Rummo dialoogi eesti luulest. Veel on ajakirjas avaldatud I. Lääne artikkel «Eesti Telefilm» tööd tegevestest, retsensioon jm. Pildilisa on pühendatud «Eesti Telefilm», 25. aastapäevale. 136 lk. Hind 60 kop.

«EESTI KOMMUNIST» nr. 4.

«Meie aktiivne eluhoiak» loeme Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituudi atmosfäärõhu toksikoloogia laboratooriumi juhataja med.-kand. Semjon Etlini kirjutist «Praeguse põlvkonna ja tulevaste põlvkondade huvides». Lehekülgedel «Abiks propagandistidele» kirjutavad teemal «Ühiskondlik-politilise praktika korraldamisest» Vambola Lillemäe ja Ellen Reisenbuk. 64 lk. Hind 25 kop.

«ARTIKLITE JA RETSENSIOONIDE KROONIKA» nr. 11. November 1981. 208 lk. Hind 65 kop.

Elmar Aedna. PALGAKORRALDUSE TÄIUSTAMINE EESTI NSV TÖÖSTUSES. Kaane kujundanud K. Tormis. Eesti NSV TA Majanduse Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 100 lk. Hind 70 kop.

ПРОБЛЕМЫ ПОЗНАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. Труды по психологии X.

Tartu Riikliku Olukooli Toimetised. Vihik 569. Sisaldab 11 tööd vene ja inglise keeles. Trükitud 500 eks. 156 lk. Hind 1,40 rbl.

Jaak Olep. EVALD OKAS. NSV Liidu rahvakunstnik.

Nõukogude Eesti kujutava kunsti areng on lahutamatu seotud NSV Liidu rahvakunstniku, NSV Liidu Kunstide Akadeemia tegevlikme professor Evald Okase (s. 1915) nimega. Sarja «NSV Liidu rahvakunstnikud» kuuluvad lühimonograafias antakse ülevaade kunstniku elu- ja loometeest. Illustreeritud üle kolmekümne reproduktsiooniga. Lõpus biograafilisi andmeid. Kunstiliselt kujundanud Jüri Kaarma. Kirjastus «Perloodika». Trükitud 10 000 eks. 48 lk. Hind 45 kop.

Samad. Vene keele tõlkinud M. Talson, tiraaž 5000; inglise keelde Ilmar Anvelt, tiraaž 2000; saksa keelde V. Sepp, tiraaž 2000.

J. R. Capablanca. VIIMASED MALELOENGUD.

Maleajaloo os Jose Raúl Capablanca (1888—1942) tähtis koht. Ta oli maailma maailma meister aastail 1921—1927. Väikeste maleraamatute sarja järjekordne väljaanne ongi maailma meistri sulest. Kaasagestest suurima lõppmänguspetsialisti kirjutatud maleaabit tutvustab algajaid male põhitõdedega. Huvitava kasulike teadmiste kõrval, mida raamat pakub, avaneb lugejale geniaalse kuubalase kõite ja elurõõmus isiksus. Vene keelest tõlkinud Inger Tamm, kujundanud Guido Pant. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 64 lk. Hind 25 kop.

Olle Reier. MURAKAD.

Sarja «Päasuke» kuuluvad raamatus on vaatluse all kaks meel kasvavat murakaliiki: rabamurakas ja looduskaitsel all olev mesimurakas. Tutvustatakse nende levikut, ökoloogilisi nõudusi, õitsemis- ja viljumisbioloogiat. Illustreeritud ligemale poole saja foto ja joonistusega. Venekeelse resümee. Kaane kujundanud J. Kaarma. Kirjastus «Valgus». Trükitud 25 000 eks. 160 lk. Hind 60 kop.

MUUSIKA. Ansambli mängu aabits.

Kogumik sisaldab harjutus- ja mängumaterjali, mida saab kasutada laste instrumentaalsambli mänguõpetamiseks kõige esimeses staadiumis. Koosneb kahest osast: «Rütmiharjutused» ja «Viieastmeline helirida». NSV Liidu Muusikafondi Eesti Vabariikliku Osakonna väljaanne. Trükitud 3000 eks. 64 lk. Hind 80 kop.

M.-I. Pedajas. KUTSEKOHANEMISE FENOMEN KÕRGOOLI PEDAGOOGIKAS. Opetamaterjal. E. Vihreõhul TPedi väljaanne. Trükitud 150 eks. 34 lk. Hind 5 kop. rbl.

ALATI VALMISI!

Metoodilises kirjas jagatakse raamatukoguhoidjatele nõuandeid tööks pioneerikirjandusega. Peale selle kirjanduse nimesitik. Koostanud H. Huoponen ja A. Kehman. Kaas: H. Tamla. Eesti NSV Riikliku Laste- ja Noorteraamatukogu väljaanne. Trükitud 1000 eks. 20 lk. Tasuta.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 4.

Sisaldab 16 kirjutist, sealhulgas E. Viide nim. TPedi pedagoogikateaduskonna dotsendi, Eesti NSV teenelise õpetaja Eha Hiie kõneluse lugemisõpetuse seoses kõigi kunstiliikidega «Erastagastem emotsioon, virgutagem fantaasiat» jt. 64 lk. Hind 30 kop.

«NOORUS» nr. 4.

Kunsti ja kirjanduse valdkonnast loeme veergudelt «Erato tüüra» Jaapani IV—VIII sajandi luulet, edasi kõneluse René Esperre loomingu (Mark Rais), aforismialbumist Sassa Melderi mõtte-teri jm. 40 lk. Hind 35 kop.

«NÕUKOGUDE NAINE» nr. 4.

Kirjanduse ja kunsti lehekülgedel on toodud seitse filmitööd puudutavat küsimust Heino Mandrile, Minni Nurme värsse jm. 32 lk. Hind 35 kop.

EESTI NSV POSTSIDEETEVOTETE SIHTNUMBRID. Eesti NSV Sideministeriüm Postside Valitsuse väljaanne. Kirjastus «Valgus». Trükitud 10 000 eks. 29 lk. Hind 5 kop.

MIDA VESTAB AJALUGU?

KALL, T. K12 AJALOO TAJUMINE. «Eesti Raamat». Tallinn, 1982. 116 lk., ill.

Toomas Kall on oma karikatuuride sekka ajakirjanduses alatasa tekstegi avaldanud. Pole lugusid ju ilmunud kuigi tihti, ometi on nood meelde jäävad olnud. Seetõttu tema «esimene tekstikogu» esikteosena ei tundugi. Arvustuses tuleb seda fakti siiski arvestada — ja nimelt sel põhjusel, et pole autori varasemaid proosaraamatuid taustaks kasutada. Hoiatuseks võib raamatust leida piduliku näitegi — «Naine ja aeg» selgitab, mis juhtub, kui kunstiteoseid ainult neid endid arvesse võttes arvustada.

Üks loomupärasemaid vahendeid nii kirjanikule kui ka kriitikule on ju ikkagi analoogia; teine, sellega elastselt seotud — teisendus. Pilatagu neid pealegi ahvimiseks ja moonutamiseks, see asja ei muuda: nõnda sügavalt on analoogia ja teisendus meie keeles ja meele. Analoogia võib välistingimuste paraja valiku või kokkusattumise korral siduda kaht mis tahes eset või nähtust, teisendus teeb originaalset-elust kujutisekünstiteose. Nõnda on kirjandusteoski eluga seotud, ikka üht või teist laadi teisenduse kaudu. Lausa peegeldus pole kirjandusteos küll kunagi — peegel teeb ruumist tasapinna, tekst on aga ikkagi lineaarne, sirgjooneline. Aegki eksisteerib reaalselt vaid lugemisaajana; nõnda sõltub kirjanduskunsti edu paljus sellest, kuidas on õnnestunud teose sisemist aega tajutavaks muuta, mõjutada selle kavaku lugeja relatiivset aega.

Kui mõnele raamatule kunagi üldse on põhjust ette heita, et see pole justkui «eluga seotud», siis igatahes mitte «Ajaloos tajumisele». Sest olgu looga kuidas on, aega Kall tajub. Meie aega, nüüdisaega. Enamik tema lugudest on ju suisa elust maha kirjutatud! Ainult et — ka mahakirjutamist tuleb osata. Ei tohi teha juurdekirjutusi. Tuleb teha vaid sobiv teisendus ja nauditav tulemus on käes. Tuleb elu tunda: jutus «Ekskursioonil» loetleb autor suveniiride kaupluse letilt 112 erinevat liiki suveniiri, millest Tallinnas minu teada ainult üht liiki komplekti ei turustata! Parimaks sellekohaseks näiteks pean aga «Eesti Käkerduse Biograafilist Leksikoni». Siin, kahju küll, pole Kall õnneks EKBL-originaalile omast peast midagi lisanud. Isegi iseloomustus «oskab eesti ja vene keeles lugeda» on teaduslikust teatmeteosest maha kirjutatud!

Toomas Kalli teisendus jätab samaks seoseliinide ja sündmuspindade omavahelised suhted, neid omamoodi väanates ja painutades: puhub õhupalli täis, krudib ja mudib seda veidi, aga rattalohvi pallist ka ei tee. Ajal tema juttudes on palju sarnast õhuga tema piltidel. Piltidel on palju klaari õhku, millest selge joonega on eraldatud tegelaste pind, juttude aeg voolab rahus, selle mõõduks on üksikud välised, põhilisest sõltumatused märguanded nagu peatused Kaspari trammis («Kaspar sõidab Kadriorgu»), meelelahutusaaadete vaheldumine taustal mängivas raadios

(«Ajaloos tajumine»), portfelliomanike vaheldumine «Ulysses'i eksisõituses». Ajalised suhted on kuidagi märkamatult korrastatud nagu NNO—SSW-suunaline rohigi Kalli karikatuurides. Vahel poegi loos nõnda palju aru saadi ja naeru lagistada, kuivõrd mõlgutada meelt kasutatud teisendusvariandi üle.

Harva raamatutes kasutatud groteski, selle lehekülgedel ei mölla ka ohjeldamatu fantaasia, mis küllap millalgi süžee väljatöötamise ajal peenelt tõhe pandud. Püütiigi kasutab Kall kitsilt — seal, kus see on vältimatu, seal, kus peant end ise kätte annab. Selline viis on teadagi parim, ometi kaldub ohtu kasutada «lõpetamiseks» didaktilist travestiat, mis alati ehk värskest ei mõju («Kuritöö ja karistus»). Siiski — ka sel teel on saavutatud nauditavaid tulemusi («Ulysses'i eksisõidud», «Talvemuinasjutt»). Samas on Kall kaval — kui ei oska selgitada, jõuab järeldusele, et ju siis tegelane isegi ei mõista oma käitumist: «Miks üldse võttis, ise ka ei teadnud!» («Ulysses'i eksisõidud»).

Omaette riik rubriikide seas on intervjuu Kaupo Kännuga, siinseist lugudest küllap suurimat seltskondlikku kõlapinda leidnu Põhilises osas küll K. Kännu enese kirjutatud (ehitusinsener, autorikaitse, novelliauhind jms. — need pole ju Kalli sõnad, tema tekst on trükitud poolpaksumis kirjas), on T. Kallil vahest tööpoolest nõnda palju teeneid selle nähtamatu mehe ilmutamisel, et intervjuu kogumikus äratrükkimist väaris. Jääb vaid nuputada, milline kogumikus olevaist lugudest on vastutavaks Kaupo Kännu kirjutatud. Või hoopis lühike «Tähtpäevakalender», mis kogumikust ehk sel põhjusel väljagi jäänud?

Analüütilise kirjanduskriitika näidisteosiks tuleks arvata «Analüütiliselt Enn Karust», eriti sealne žanriprobleemi lahendus. Nõnda lähidalt nõnda palju ära seletada peaks varem või hiljem tasku peale käima! Kall on isegi muidu tüütu nimenalja kuidagiviisi ellu saanud («n Karu»). (Siiski oleks ülimalt huvitav teada, milline tunne võib küll olla elu midagi ütleva nime all.) Ajad aga muutuvad ikka ajaloos: kui 1956 nõudis Uno Laht uusi Gogoleid ja eriti veel Saltõkov-Stšedrine, kes, üleüldse... noh, satiiri teeksid, siis nüüd, a. 1982 nõuab Toomas Kall tagasihoidlikult vaid «uusi Gogoli, Saltõkovi või Stšedrini tõlkmeid».

Kasutades siin-seal valmis-kujundeid, teeb autor seda eriti ohtralt oma dramaloomingus, mis iseenesest jääks küll ehk liialt illustratiivseks, kui lugeja üksjagu tausta juurde ei mõtleks. Nõnda omandab nimilugugi raamatu teiste lugude taustal lisaks ilusale pealkirjale muidki, loovaliseid väärtusi. Ka Aimala «Kutsumuse» tagasitõlge mõjub samasuguselt. Siinkohal väike näpunäide tõlkijale: viinapudel maksab nüüd niisama palju kui piimapudel, kas poleks tulnud viga parandada (või on seegi ajalugu?). Esineb ka teisenduse triviaalse võitu kordust: «Kirjanikud eksamitest» pärast lauseid teoses «Teose «Teose sünd» sünd» (N. Andresen: «Pariis!», R. Vaidlo: «Mnjah»). Aga on

NII TEHAKSE FILMI

RIHO UNT

«Kevade»-lood, nende eest tuleb olematudki ebatäpsused andeks anda.

Arvude lummusest tuleb Kall enam-vähem stiilipuhtalt välja küll («Homset suurust silmas pidades», «Lugejate lollikstegemise vastu trükisõnas», «Meie Öilme»), ilmse kumnega lõpeb see siiski vaid «Tsurris».

Kui mõelda tagasi, siis eesti nõukogude kirjandusest meenub vaid üks raamat, mida «Ajaloos tajumise» kõrvaltada sobilik — Onu Thali, Radge Retlavi «Paroodi-koodi-oodiaid», ilmunud 13 aastat tagasi. Analoogia on rohkem küll ju pealispidine ja puudutab paroodilist elementi, ent huvitav ikka. Võrreldes paroodiaid ja travestiaid ühest ja teisest raamatust, nähtub jälle, kuidas ajalugu lahti rullub. Siiski — on ka midagi jäävat siin trükipresside all: ajakirjanduslik olukirjeldus. Selle parodiseerimiseks kõlbavad samalaadsed teisendused läbi aegade.

Isikuti võrreldes on Kall siiski argisem, tasakaalukam

ja napolisõnalisem kui Thurber. Tema iroonia reserveeritum kui Lahel. Oma kõigutamatuses, loomulikkuses, leidudes mittemillestki leidub tal palju ühist följetonist Lutsuga. Sestap ka «Kevade»-lugude õnnestumine. On siiski üks näitaja, aja vool lugedes, mis ärgitab analoogi leidma Ernõ Paasilinna satiirides. Kuid see viib meid juba väljapoole teose ajalooliste isikunimedega kandjate seltskonda.

On veel üks, küll lugude, mitte aga teksti- või raamatuvälise voo, millega «Ajaloos tajumine» hiilgab. See on teose üldkompositsioon. See on raamat, milles tasub sisukorda lugeda. Kujutlen mõnuga, kuidas Kall kompositsiooni kuvides oma ainsa luuletuse kallal pusis! (Ehkki see kahjuks vist nõnda ei olnud.) Muuhetalt see mõju igatahes, see tõsiloogiline eepiline riimipusa, kõlbab minulgi oma kirjatöö lõpetuseks tsiteerida. Aga ehk oleks «Ajaloos tajumise» isikunimedega register sisukorras ajakirjandusžanridest siiski lahus pidanud olema. On see ju midagi enam, lausa mõnuga

uuritav. Seda võib esmapilgul võtta kui nalja iseendas, siis läbi lugeda ja mõned kohad raamatus uuesti lahtigi lüüa — kasuks lugejale, rõõmuks autorile. Ja kui arvestada registrite vähesust ja nadisust meie käsiraamatute trükipraktikas — viimane aineregistrit näide: palju kiidetud «Eesti rahvarõivad» —, on vihje sellele palju levinud, meil aga ikka unustuse hõlma kippuvale võimalusele tänuväärne. (Huvitav, kas mõni E. Mariotte'i tegevuse uurijaist mõnes bibliograafias kunagi ka «Ajaloos tajumise» 103. leheküljele juhatatakse?) Paar veakest on ju registriks: miks puudub viide ajaloolistele isikutele Heidemant, H. ja Hallas, J. Heidemantelt 116?

Jah, tõsi see on, sellist kirjandust pole vist kunagi liiga palju. Ja kunagi pole ka liiga palju sellest kirjutada. Miks? Lk. 26: «... Tee või tina, aga ole hea: ära päri minu käest neid asju, mida mina isegi ei tea!» Ja eriline heameel on sellest k. a.

TIIT KÄNDLER

EDUARD VILDE TEINE SÕJAKÄIK

Sajandi teisel kümnendil puhkes eesti karikatuur õitsele, eriti šarž — ohjeldamatu, skandaalsevõitugi — sai sündmuseks kultuurilimas. Nii kuulutati G. Suitsi Allahiks, B. Linde tema prohvetiks. M. Heiberi kujutati kaalikana, R. Rohti katkise kamassina, H. Visnapuud läkiläikina («Meie futuristid», 1914). A. Kitzbergi kitsena poksimas, M. Under oli alati pitsivahune, A. Adson vana laternana, teatrilaval hõljus Salome mädaõuntega garneeritud Menninga peaga jpt.

Šarž vallutas olulise koha kultuuripildis, julge ja vaba kultuurikäärimisi võimendama. Sündmustesse sekkudes pilati parnassilt pühadused («pilke eest ei olnud muistises kultuurilimas isegi jumalad kaitstud»), sest «vaba väiklisest hellusest, ühtlasi aga üle kitsarinnalikust kibedusest peab meie meel olema, kui tõsisesteks kultuurainimesteks tahame tõusta» («Sädemed», 1914).

EDUARD VILDE: «Mu esimese ratsu «Tabamata Ime» pekkis see kole kirjandusest Hydra päris vaese omaks. Vaatame nüüd siis, kuidas selle «Pisuhännaga» lugu on. Ehk õnnestub nüüd paremini ja saab elukale mõne tubli lähmaka pallasse kohta tõmmata!» Gorl («Kilke», 1914. a.)

Индеро 69786 («Сопн и мemento»)

«СМЕРЬ И ВАСАР»

TOIMETAJA L. LAKS
TOIMETAJATE KOLLEGIUM: E. ANUPÖLD (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

Toimetaja: 200 001 Tallinn, Pikk 1. 46, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, teinetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-248. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 3 rubla ja 29 kop. Ühekümnepäevane hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk 1. 73.

«Смерь и Васар» («Серп и вазар») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издается еженедельно. Таллинн, ул. Пикк, 73.

EKP Keelkomitee Kirjastuse trükkkoda. Tallinn. Pärnamnt. 67-a. Mäht 4 (trükkpögnat. Tiraaž 61 500.

MB-04485

Tell nr. 1476

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0